ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Выпуск №4 (80) (красавік)

www.lit-bel.org www. novychas. info

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага часу»

Анонс

ІНТЭРВ'Ю

Дзмітрый Плакс: «УПЕРШЫНЮ ЗА МНОГІЯ ГАДЫ Ў БЕЛАРУСЬ НЕ ПРЫЕДУЦЬ ШВЕДСКІЯ ПІСЬМЕННІКІ…»

Да ад'езду амбасадара Швецыі ў Беларусі Стэфана Эрыксана культурніцкія беларуска-шведскія дачыненні можна было назваць больш чым шчыльнымі — яны папросту квітнелі, а творчае жыццё пры амбасадзе не меней як віравала: канцэрты, вечарыны, прэзентацыі… Цяпер усе яны па магчымасці перанесеныя па-за межы тэрытарыяльнай Беларусі: Варшава, Беласток, Львоў, Вільня… Закрыты шлях у Сінявокую і для многіх ініцыятараў беларуска-шведскіх праектаў, і нават для саміх творцаў. Але пра іх не забываюцца ў Шведскім Каралеўстве.

Напрыканцы снежня мінулага года пісьменнік і перакладчык Дзмітрый Плакс атрымаў прэмію Шведскай Акадэміі за распаўсюд шведскай культуры за мяжой. З гэтай нагоды мы вырашылі пагутарыць з Дзмітрыем — пра прэмію і не толькі.

Валерыя Кустава: — Дзіма, як лічыш, зробленае ў беларускім напрамку на культурніцкай дзялянцы за мяжой атрымлівае адпаведны водгук, розгалас на радзіме?

Дзмірый Плакс: — Я неяк не вельмі задумваюся над такімі рэчамі... Які водгук можна ці трэба лічыць адпаведным?.. Раблю, што маю рабіць, ці што атрымліваецца рабіць. Мяне больш хвалюе якасць, я вельмі рэдка бываю задаволены сваёй працай. Часцей за ўсё не хапае часу, каб давесці, скажам, тыя ж пераклады да таго ўзроўню, да якога, як мне падаецца, іх можна давесці. Канечне, неразумна наракаць на ўмовы, але мой унутраны час рэдка адпавядае тым уяўленням пра хуткасць і павольнасць, якія звычайна маюць выдаўцы і рэдактары.

В.К.: — У сувязі з фактычна прыпыненнем ці, прынамсі, запавольваннем функцыянавання шведскай амбасады ў Беларусі — ці ёсць значныя змены ў супрацы, якая вялася ў беларуска-шведскім кірунку?

Дз.П.: — Змены ёсць як чыста практычнага характару, так і глыбока сімвалічныя. Пра апошнія ведаюць усе: замарожванне дзейнасці амбасады, ад'езд амбасадара Стэфана Эрыксана. Да першых жа можна аднесці амаль поўнае спыненне выдачы віз беларускім бокам, якое мела месца быць цягам шасці-сямі месяцаў. Шведскія грамадзяне, так ці інакш уключаныя ў сумесныя праекты, у гэты час практычна не маглі наведваць Беларусь. Цяпер сітуацыя, як выглядае, змянілася, але калі гаварыць пра праекты, якія патрабуюць планавання — як тыя ж Дні шведскай літаратуры — то яны, канечне, моцна пацярпелі.

Ну, але культурніцкія сувязі развіваюцца згодна са сваёй унутранай логікай — і таму я спадзяюся, што, мякка кажучы, дзіўнаватыя захады ўладаў не моцна паўплываюць, да прыкладу, на жаданне чытачоў знаёміцца з перакладной літаратурай.

В.К.: — Як адзін з каардынатараў і ініцыятараў Дзён беларускай і шведскай літаратур, што праводзіліся ў Менску і іншых гарадах Беларусі, што скажаш, — ці будуць яны і надалей праводзіцца? Тое была і ініцыятыва на месцах, і афіцыйных дзяржаўных органаў, якія, прынамсі, часткова былі заангажаваныя ў арганізацыю свята…

Дз.П.: — Заснавальніца Дзён шведскай літаратуры ў Беларусі Марыя Сёдэрберг якраз адна з тых, каму адмовілі ва ўязной візе. Таму, думаю, сёлета, упершыню за многія гады, у Беларусь не прыедуць шведскія пісьменнікі і сумесных з беларускімі творцамі выступаў-вечарынаў не будзе.

Што ж да супрацы з мясцовымі ўладамі, то яна, вядома, была, бо гэта ж не нейкая партызанская дзейнасць, а адкрытыя публічныя мерапрыемствы. Але не мне табе казаць, што мясцовыя ўлады ці кіраўнікі ўстаноў не маюць уплыву на візавую палітыку.

В.К.: — Ведаю, што Дні шведска-беларускай культуры перанесеныя на тэрыторыю суседніх з Беларуссю краінаў — і цяпер супольныя выступы ладзяцца ў Вільні, Варшаве, Львове, Беластоку… Што, як на мяне, сімвалічна — бо ўсе гэтыя гарады не чужыя беларусам… І ты з'яўляешся актыўным удзельнікам тых выступаў.

Дз.П.: — Ну, «актыўным» — гэта перабольшанне… На «актывізм» не стае часу і сілаў, але я спрабую ўдзельнічаць у мерапрыемствах, на якія мяне запрашаюць, бо гэта, як мне падаецца, элементарная павага да арганізатараў. Адсюль, думаю, зразумела, што планаваннем гэтых мерапрыемстваў я не займаюся, і таму мне цяжка сказаць, чаму яны праводзяцца менавіта ў тых гарадах, але, напэўна ж, таму, пра што ты і сама кажаш — яны не чужыя беларускай культуры.

В.К.: — Як ты мяркуеш: ці магло б, пры нейкіх варунках, афіцыйнае беларускае кіраўніцтва (ці, скажам, папросту беларуская інтэлігенцыя — у якасці няўрадавай узнагароды) надзяліць цябе прэміяй ці якім медалём за распаўсюд беларускай культуры ў краінах Скандынавіі, у прыватнасці — у Швецыі?

Дз.П.: — Гэта, як ты разумееш, пытанне не да мяне. Я не магу сам ацэньваць сваю працу і працую, вядома, не дзеля прэмій. Да таго ж, людзей, якія вартыя ўзнагародаў нашмат больш, чым я, таксама хапае. Так што...

Калі ж казаць пра саму ідэю — прэмію ці ўзнагароду за распаўсюд беларускай культуры — то, напэўна было б някепска такую ўзнагароду мець, проста, каб пры нагодзе яшчэ раз магчы сказаць пра тое, што беларуская культура не ёсць ізаляванай выспай, а мае дачыненні і сувязі з культурамі, лічы, усяго свету. З другога боку, не трэба перабольшваць значэнне нейкіх прэмій, у галіне культуры працуюць людзі, якім узнагароды не важныя. Ну, прынамсі, так павінна быць, як мне падаецца…

В.К.: — А як называецца шведская прэмія і «намінацыя», за якую ты яе атрымаў?

Дз.П.: — «Прэмія Шведскай Акадэміі за прадстаўленне шведскай культуры за мяжой». Гэта, відаць, і намінацыя таксама.

В.К.: — Як часта ўручаецца названая прэмія?

Дз.П.: — Раз на год.

В.К.: — Хто ёсць суддзямі, хто абірае пераможцаў і якім чынам?

Дз.П.: — Шведская Акадэмія — цалкам закрытая арганізацыя, яны асабліва не распаўсюджваюцца пра свае спосабы і метады…

В.К.: — Як бы ты патлумачыў розгалас у беларускіх СМІ (БелаПАН, Радыё Рацыя, Беларускі Партызан, Саюз беларускіх пісьменнікаў, Радыё Свабода і іншыя) — практычна ўсе змясцілі навіну пра тваю прэмію, любяць цябе, цікавяцца?

Дз.П.: — Любяць, відаць, не мяне, бо я не такая ўжо публічная асоба, каб усе рэсурсы дружна распаўсюджвалі інфармацыю пра мяне. Вось Акадэмію, пэўна, любяць. Ну і прэміі :).

В.К.: — Ты ўвогуле часта адчуваеш, што беларусы табой ганарацца? Кажуць табе: дзякуй, Дзіма, што нас прасоўваеш за далёкай мяжой…

Дз.П.: — Не ведаю нават… Хутчэй за ўсё — не, не адчуваю… Прызнацца, увогуле пра гэта звычайна не думаю... Негатыўных рэакцый, асабліва на кантраверсійныя нейкія праекты, заўжды больш, чым пазітыўных, бо людзі абураныя ці раздражнёныя з большай ахвотай бяруцца за пяро, дастаткова паглядзець на дыскусійныя форумы і каментары ў інтэрнэце. Але, канечне, здараецца, што і прыемнае кажуць, праўда, у асноўным — знаёмыя, сябры, тыя, каму мая праца неабыякавая па вызначэнні... Зрэшты, чаму нехта мусіць быць мне ўдзячны? Я працую для свайго задавальнення, раблю ў пераважнай большасці выпадкаў выключна тое, што хачу рабіць — гэта я мушу быць удзячны за тое, што мне так пашанцавала — і я спрабую пра гэта не забываць.

В.К.: — Ці ўручалася Прэмія Шведскай Акадэміі яшчэ камусьці за наробкі менавіта ў шведска-беларускім кірунку?

Дз.П.: — Марыя Сёдэрберг атрымлівала такую прэмію гадоў 5–6 таму, але не ведаю, ці гэта было звязана з Беларуссю, ці па сукупнасці ейнае працы, бо Марыя працуе не толькі з Беларуссю, але і, напрыклад, з Расіяй, Афганістанам.

В.К.: — А колькі асобаў за ўсю гісторыю ўзнагароды яе атрымлівалі?

Дз.П.: — Не ведаю… У гэтым годзе другую такую прэмію разам са мной атрымала Хелен Сігеланд, якая шмат гадоў адказвала за падтрымку перакладаў шведскай літаратуры на замежныя мовы — спачатку ў Шведскім інстытуце, затым у Дзяржаўнай радзе культуры.

В.К.: — Кім і калі была заснаваная прэмія? Наколькі прэстыжнай лічыцца?

Дз.П.: — Прэмія Шведскай Акадэміі, адпаведна, заснаваная Шведскай Акадэміяй. Я не ведаю, наколькі яна лічыцца прэстыжнай: Шведская Акадэмія мае з дзясятак розных прэмій, якія ўручаюцца раз на год у часе ўрачыстага пасяджэння Акадэміі.

Працяг на стар. 22 (14) ▸

ПАЛІЦА

«КНІГАНОША» ПА-АНГЛІЙСКУ

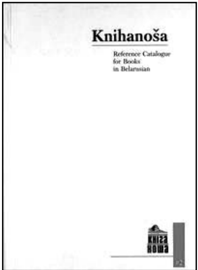

Пабачыў свет інфармацыйны каталог беларускіх кніг «Кніганоша» (№ 2). У выданні змешчаныя больш за 170 бібліяграфічных апісанняў.

Каталог апублікаваны на англійскай мове і рэпрэзэнтуе кнігі, якія выходзілі ў беларускіх прыватных выдавецтвах у 2010–2011 гадах. У выданні два раздзелы: мастацкая літаратура (проза, паэзія, драматургія, эсэістыка) і нон-фікшн (навуковая літаратура, акадэмічныя выданні).

У каталог патрапілі кнігі з выдавецтваў «Кнігазбор», «Логвінаў», «Галіяфы», «Радыёла-плюс», «Медысонт», «Тэхналогія», «Харвест», «Лімарыус», выдавецтва Змітра Коласа і іншых. Не абыдзеныя ўвагай і кнігі беларускіх аўтараў, выдадзеныя ў Маскве, Беластоку, Вільні.

«КРАІНА БЕЛАРУСЬ» ПА-АНГЛІЙСКУ

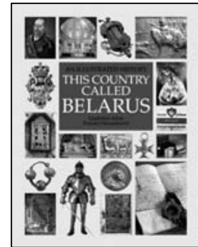

У славацкім выдавецтве «Kalligram» (Браціслава) выйшаў у свет англійскі пераклад папулярнай кнігі Уладзіміра Арлова і Змітра Герасімовіча «КРАІНА БЕЛАРУСЬ».

Аўтар перакладу і ўступнага слова да англійскамоўных чытачоў — знакаміты брытанскі беларусіст прафесар Джым Дынглі. Ідэя выдання з'явілася даўно, але набыла рэальныя абрысы, калі ёю натхнілася вядомая грамадская дзячка Вольга Стужынская.

Кніга ўводзіць у свет нашай мінуўшчыны ад старажытных часоў да пачатку ХХ стагоддзя. Гісторыя Беларусі разглядаецца як частка агульнаеўрапейскага развіцця цывілізацыі. Тэкст суправаджаюць каля дзвюх тысячаў ілюстрацый, у тым ліку ўнікальныя летапісныя мініяцюры, сярэдневечныя гравюры, рэдкія фотадзымкі. Кніга пераканаўча сцвярджае, што беларусы гістарычна, культурна і ментальна належаць да Еўропы.

Гэта — першае англійскамоўнае выданне такога кшталту, прысвечанае гісторыі Беларусі і створанае беларускімі аўтарамі.

Адначасова тое ж славацкае выдавецтва выдала расійскамоўны пераклад «Краіны Беларусі». Абодва выданні паступілі ў «Акадэмкнігу» ды іншыя кнігарні.

Выдаўцы і аўтары мяркуюць, што пераклады кнігі «Краіна Беларусь» не толькі зацікавяць замежных вучоных і дыпламатаў, прадпрымальнікаў і турыстаў, але і значна павялічаць колькасць сяброў нашай краіны.

ЛІТПРАЦЭС

ВУЛІЦЫ БУТРЫМА І ЛАГВІНОВІЧА

У Баранавічах у назвах вуліцаў увекавечаная памяць беларускіх літаратараў Івана Лагвіновіча і Венанцыя Бутрыма.

Гэтую ініцыятыву грамадскіх арганізацый «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Творчае згуртаванне «Святліца»» падтрымаў сваім рашэннем Баранавіцкі гарадскі Савет дэпутатаў.

Нядаўна да горада былі далучаныя некалькі вёсак, і некаторыя назвы вуліцаў у іх і ў горадзе супадалі. Узнікла патрэба перайменавання. Такім чынам, вуліца Палявая ў колішняй вёсцы Дубава цяпер будзе насіць імя Венанцыя Бутрыма, а вуліца Мірная ў вёсцы Узногі перназваная ў гонар Івана Лагвіновіча.

Згадваюцца радкі магічнай паэзіі Венанцыя Бутрыма:

…Радзіма, дзіўны водар траў
над Шчарай у чмяліным гудзе!..
І кветак іншых — не прызнаў,
і спеў — заўжды адзіным будзе:
тут, толькі тут, дзе вольхаў рад
над нетаропкаю вадою,
і май надзей, і лістапад —
над пасівелай галавою.

Гэта радкі з першага зборніка вершаў В. Бутрыма «У барвах зямлі», выдадзенага ў 2001 годзе, на схіле дзён паэта. У 2003-м пабачыла свет другая кніга яго паэзіі «Паралелі», але аўтар не дажыў аднаго месяца да яе выдання… У 2007-м жонка і сын В. Бутрыма прафінансавалі выданне зборніка яго расійскамоўнай паэзіі «В пространстве и времени», а ў 2011-м выдалі кнігу яго прозы на беларускай і расійскай мовах «Маўклівыя сумныя птушкі».

Іван Лагвіновіч пасяліўся ў Баранавічах у 1992 годзе — пасля вяртання ў Беларусь з украінскага Данбаса. А родам ён з хутара Запрапасць на Ганцавіччыне, адкуль 17-гадовым юнаком паехаў на ўкраінскую зямлю і працаваў шахцёрам аж да пенсіі.

Для паэта І. Лагвіновіча гады жыцця ў Баранавічах былі вельмі плённымі. Дзякуючы «Святліцы» і самому аўтару за гэты час выйшлі яго кнігі «Разлукі выраёвыя» (2000), «Піліпаўка» (2001), «Заряна» (зборнік расійскамоўных вершаў, 2002), «Ляда юдолі» (2003), «Далёкае і блізкае» (2004), «Палыновыя кветкі» (2007).

У 2011 годзе Івана Лагвіновіча не стала, але праз тры месяцы пасля сыходу выйшла яго кніга паэзіі «Элегія палескага матыля». Вельмі сімвалічным падаецца верш з гэтай кнігі «Суцяшэнне».

Я ведаю, пасмяротна
Радзіма мяне ўзнагародзіць
Ордэнам Залатога
Палескага Матыля.
Лагоднаю летняй парою
Няхай сабе і нядоўга,
Будзе ён красавацца
На зялёнай стужцы
Расліны-самасейкі,
Што да сонца памкнецца
З магільнага капца.

Згаданыя кнігі Венанцыя Бутрыма і Івана Лагвіновіча выйшлі малымі накладамі, і знайсці іх можна хіба што ў саміх Баранавічах ды ў Нацыянальнай бібліятэцы і вышэйшых навучальных установах Беларусі, якія рыхтуюць гуманітарыяў.

Цяпер «Святліца» рыхтуе патрэбныя дакументы, каб атрымаць дазвол ад гарвыканкама на выраб і ўсталяванне мемарыяльных шыльдаў на дамах, дзе жылі Бутрым і Лагвіновіч.

Алесь Бакач

MEMORIA

ГЕОРГІЙ ВАЛКАВЫЦКІ

7-га красавіка спачыў у вечнасці Георгій Валкавыцкі — беларускі літаратар, заснавальнік і шматгадовы галоўны рэдактар тыднёвіка беларусаў у Польшчы «Ніва», ганаровы сябар СБП. Яму было 90 гадоў…

Георгі Валкавыцкі нарадзіўся 13 сакавіка 1923 года ў Белавежы. У 1956 годзе заснаваў тыднёвік «Ніва», якім кіраваў больш за 30 гадоў. Аўтар зборніка лірыкі «Рознагоддзе» і кніжкі сатырычных вершаў «Макатразмы», а таксама некалькіх празаічных кніг.

«Гэта сапраўдны валун у галіне пісьменства, у галіне беларускай журналістыкі на Беласточчыне. Ён стварыў тыднёвік «Ніва», паказаў, што гэты тыднёвік можа быць цікавы і карысны. А самае галоўнае — беларускае слова вывеў на шырокую прастору роднай мовы, прыгожага літаратурнага пісьменства. Калі быў «жалезны занавес», ён супрацоўнічаў і друкаваў менавіта аўтараў з Беларусі. Ён ламаў гэты занавес пры дапамозе беларускага слова. Вопытны, сардэчны, цёплы чалавек...», — сказаў Радыё Рацыя цяперашні галоўны рэдактар «Нівы» Яўген Вапа.

Пахавалі славутага беларуса Польшчы ў роднай Белавежы.

ЛІТАРАТУРНАЯ САЦСЕТКА

З'явілася першая беларускамоўная сацыяльная сетка для аматараў літаратуры, у межах якой карыстальнікі змогуць ацэньваць, абмяркоўваць, а ў будучым, магчыма, і чытаць любімыя творы.

Нядаўна запрацаваў сайт bookster.by. Яго рэдактар Аляксандра Дорская распавяла БелаПАНу: «Мы рабілі праект разам з мужам, гэта было нашае хобі. Проста ў нейкі момант мы вырашылі, што ўласна нам не хапае такога кніжнага сайта, а калі гэтага няма ў беларускім інтэрнэце, варта зрабіць яго самім».

Па словах А. Дорскай, байнэту не хапае не толькі кніжнай сацыяльнай сеткі, але і ўвогуле сайта, які б даваў прастору беларускай крытыцы, для рэцэнзавання беларускіх кніг. У выніку, разам з мужам Аляксандра заснавала сайт, які аб'ядноўвае элементы і сацсеткі, і літаратурнага анлайн-часопіса. Рабіць праект даводзілася на ўласныя грошы, а паслугі дызайнераў ды праграмістаў каштуюць нятанна.

Кожны зарэгістраваны наведнік «буксцера» зможа сам дадаваць любімыя кнігі на сайт ці ацэньваць прачытанае па пяцібальнай шкале. Можна таксама пазначыць кнігу кнопкай «не чытаў, але асуджаю» або «не здолеў дачытаць». Акрамя таго, на «буксцеры» можна будзе даведацца пра цікавыя падзеі ў літаратурным жыцці, прачытаць кніжныя навіны, рэцэнзіі, інтэрв'ю з пісьменнікамі.

У хуткім часе плануецца дадаць на сайт фрэнд-стужку, якая дапаможа знаходзіць людзей па чытацкіх цікаўнасцях і густах, глядзець, хто як ацэньвае кнігі, а таксама рэкамендаваць кнігі сябрам.

У перспектыве на сайт плануецца дадаваць і замежныя кнігі, што зацікавіць большае кола аматараў чытання.

МЕРКАВАННЕ

«КРУЖОК ХАДЗЕЕВА», або ХТО ЛАМАЎ ЛЁСЫ МОЛАДЗІ

Даўно заўважыла, што матэрыялы Сямёна Букчына адрозніваюцца глыбінёй аналізу і літаратуразнаўчай грунтоўнасцю.

Вось і ў яго артыкуле ў «Народнай волі» пра новы, уганараваны Прэміяй Гедройца раман Уладзіміра Някляева «Аўтамат з газіроўкай. З сіропам і без» сказана нямала слушнага. Пераканаўча паказана, што аўтар, як паміж двух крэслаў, сеў паміж двух жанраў — мастацкім і дакументальным. З гэтым нельга не пагадзіцца. Сумнеўным уяўляецца іншы момант: быццам вядомы паэт і палітык «прымазваецца» да дысідэнцкага асяроддзя.

Асяроддзе гэтае ў Мінску было вельмі неадназначным, даўно пара пазбавіць яго рамантычнага флёру. Раю прачытаць пра «кружок Хадзеева» ў «Сіняй кнізе беларускага алкаголіка», якую напісаў чалавек якраз з таго кола. Дарма нас расчульвае С. Букчын згадкай пра «сломанные судьбы». Бо сем'і, кар'еры, лёсы ламала не толькі ўлада ў асобе сваіх спецслужбаў, але і само знаходжанне ў хадзееўскай «тусоўцы».

На кватэры «Палкоўніка» існаваў самы сапраўдны разгульнаалкагольны прытон, куды, для поўнага кайфу, вадзілі «прапашчых» жанчын. З вучобы хадзееўцаў выганялі не столькі за вольнадумства, колькі за пропускі і бяспутны лад жыцця. Згубны ўплыў Хадзеева на мінскую моладзь 60-70-ых няма каму нават засведчыць. Хто спіўся і здэградаваў, хто (праз гэта ж) даўно ў лепшым свеце, а некаторыя проста не хочуць успамінаць сваю бурную маладосць. Так, гэта быў неардынарны чалавек, але з «гнілым» нутром. На яго, як матылі на агонь, зляталіся неакрэплыя душы. Ён умеў сыграць на самаацэнцы сваіх «таленавітых хлопчыкаў».

Я ведаю двух з той кампаніі: адзін неяк выбраўся, другі дасюль у твані па горла. Для аўтара вышэйназванага рамана проста шчасце, што ён не заграз у тым згубным «інтэлектуальным» балоце. А мог бы! Невядома, чаго там было болей: непрыняцця савецчыны, ідэйнай фронды ці агіднай, паўкрымінальнай «бытавухі»…

Недарэчнымі мне падаліся развагі С. Букчына адносна таго, хто ў той кампаніі быў стукачом і «закладваў» астатніх. Там церлася столькі багемнага люду і адбываліся такія няўдобіцы, што «спакою не мелі» ні КДБ, ні сталічная міліцыя, ні бацькі прыгрэтых «талентаў». І там сапраўды было весела — у тым разматым блатным лежбішчы, бо кніга У. Някляева дзіўным чынам пераклікаецца сваімі «хохмамі» са згаданай «Сіняй кнігай».

Калі Сямён Букчын хацеў ад Уладзіміра Някляева суровай драмы, то, відавочна, раман тые не задумваўся. Дый ацэньваем мы не тое, на што спадзяваліся, а тое, што выйшла з-пад пяра пісьменніка...

Галіна Каржанеўская

ТРАВЕНЬСКІЯ ЮБІЛЯРЫ

У наступным месяцы адзначаюць юбілеі сябры Саюза беларускіх пісьменнікаў:

03.05.1953 — Франц Іванавіч Сіўко
03.05.1958 — Уладзімір Мікалаевіч Сіўчыкаў
05.05.1933 — Фёдар Архіпавіч Яфімаў
09.05.1953 — Віктар Уладзіміравіч Хурсік
24.05.1958 — Інэса Аронаўна Ганкіна
26.05.1953 — Сцяпан Фёдаравіч Сяргей (Юрась Гуліцкі)
31.05.1948 — Святлана Аляксандраўна Алексіевіч

Жадаем усім радасці, натхнення і дабрабыту!

▸ ЗГАДКІ

ВЯЧЭРА З БРЫЛЁМ

Алесь ЖУК

У маё жыццё Янка Брыль увайшоў у дзяцінстве, нават цьмяна помню вокладкі «Зялёнае школы», «Ліпкі і клёніка».

Веданне, што іх напісаў Брыль, прыйшло, калі быў ужо старшакласнікам і сам пачаў спрабаваць пісаць. З таго часу чытаў Брыля пастаянна, чытаў усё напісанае ім. Ды і маё літаратурнае жыццё сталася непасрэдна звязаным з Іванам Антонавічам, яго ўвагаю і дапамогаю. Няўдзячная гэта справа — набівацца ў вучні да вялікіх пісьменнікаў, калі іх ужо няма ў жывых. Вось дажыву і прачытаю ў яго дзённіках, што ён сам так лічыў, буду і ўсцешаны, і ўдзячны, а калі і не прачытаю, усё роўна як і быў, буду ўдзячным.

Я штосьці пісаў пра Брыля, ці не да яго сямідзесяцігоддзя, помню нават назву «Жыта, жыццё, кніга...». Але з мяне не вялікі пісьменнік нават і да юбілеяў, хаця пра Брыля напісаць і хочацца, і трэба было б. І пра яго самога — біяграфія неардынарная, — і пра творчасць. Іван Антонавіч з самага пачатку Другой сусветнай вайны, якая для нас сталася Вялікай Айчыннай, стаў яе салдатам, кулямётчыкам марской пяхоты ў польскай арміі ў крывавых баях пад Гдыняй. Там быў узяты ў палон, з якога ўцёк толькі з другой спробы. Дома ваяваў у партызанах, пасля вайны працаваў у перыядычных выданнях, а потым заняўся толькі літаратурнай работай. Ён рана пачаў пісаць. Першыя апавяданні датаваныя трыццаць сёмым годам — гэта тыя, якія ён палічыў патрэбным уключыць у першы том пяцітомнага збору твораў. У час вайны, да партызанкі, ім зроблены спробы двух аповесцяў пра толькі што перажытае — пра ўцёкі з палону. Пазней гэтыя аповесці лягуць у аснову «кнігі адной маладосці» — рамана «Птушкі і гнёзды». Брыль прыйшоў у літаратуру адразу сталым пісьменнікам з добротным апавяданнем «Марыля». Ён любіў паэзію і не мог не пісаць вершы. Разам з першаю кнігаю прозы ён паказаў свае вершы Кандрату Крапіву, той прачытаў і сказаў: «Пішы, мабыць, прозу».

Брыль быў прафесійным пісьменнікам, іх зусім нямнога было ў нашай літаратуры, хто зарабляў на жыццё літаратурай. Самым маладзейшым быў Уладзімір Караткевіч. Усе мы, астатнія, працавалі ў рэдакцыях, выдавецтвах, на радыё, на тэлебачанні. Брыль працаваў за пісьменніцкім сталом да канца жыцця. «Хлопцы, вы, мабыць, яшчэ гэтага не ведаеце. А я калі дзень не сяду за стол, адчуваю сябе такой сволачу», — сказаў ён аднойчы.

Каб напісаць паўнавартасны літаратурны партрэт пісьменніка, трэба, відаць, мець адпаведны талент і валодаць хаця б літаратуразнаўчай тэрміналогіяй, мець добрую памяць, уменне ўбачыць пісьменніка ў кантэксце ўсёй літаратуры, як гэта, да прыкладу,

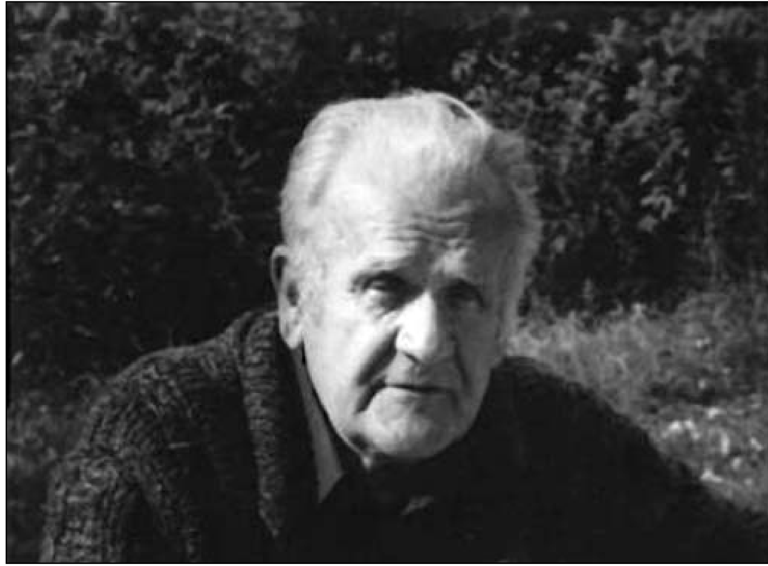

Янка Брыль

умеў рабіць Андрэ Маруа. Таму паспрабую проста расказаць пра Івана Антонавіча як пра чалавека ў звычайным чалавечым жыцці, успомніць тое, што сёння ўспамінаецца і з усмешкаю, і з журбою. Таму і вяртаюся да той вячэры з Брылём, якая адбылася хутчэй за ўсё ў семдзесят сёмым годзе. Я тады ўжо працаваў у часопісе «Маладосць» і пасля работы пайшоў у «Паліткнігу», якая мясцілася ў пісьменніцкім доме на Карла Маркса.

Быў лагодны цёплы летні перадвячорак, не надта спякотны, з лёгкім ветрыкам, пры маладой зеляніне дрэў і не надта разагрэтым за дзень асфальтам. Ля кнігарні сустрэўся з Іванам Антонавічам. Павіталіся, спытаўся, куды іду. У яго быў добры настрой.

— А можа давай прыдумаем што лепшае, чым кнігарня. Дзе гэты другі майстра халодных спраў?

— Павінен на месцы быць, у яго служба, — адказаў у тон жартаўліва і кіўнуў на будынак ЦК КПБ.

Другі майстра халодных спраў быў ніхто іншы, як Анатоль Кудравец, які ў той час працаваў загадчыкам сектара мастацкай літаратуры ў ЦэКа. Майстрамі халодных спраў Брыль дражніў нас за назвы апавяданняў: у Кудраўца «Холад на пачатку вясны», у мяне «Асеннія халады». Я пазваніў Кудраўцу з тэлефона-аўтамата, які стаяў на вуглу дома пры магазіне «Белсаюздруку», дзе цяпер уваход у метро. Анатоль Паўлавіч быў пры тэлефоне, і я сказаў яму, што мы з Брылём вось тут і шукаем трэцяга. Праз некалькі хвілін Кудравец быў з намі.

І пачаўся наш абход рэстаранаў у цэнтры Мінска, які інакш як анекдатычным нельга назваць. Найперш мы пакіравалі ў новую прасторную «Журавінку» на беразе Свіслачы. Там гулялі вяселле — якія могуць быць прэтэнзіі? Падняліся на гору да «Патсдама». Там абслугоўваліся замежныя турысты. Нічога страшнага — побач ёсць «Нёман». Але ён быў зачынены па «тэхнічных прычынах». Гэта ўжо развеселіла. Але надвор'е цудоўнае, кампанія харошая, і да гасцініцы «Мінск», дзе на пятым паверсе акуратны рэстаран, недалёка. Але і там нейкае спецабслугоўванне. Што ж, побач «Папараць-кветка». Выйшлі з гасцініцы і ўгледзелі: з-за вугла ад паштамта ў наш бок імкнуў Рыгор Семашкевіч. Мы заўважылі яго першыя. Рыгор, як угледзеў нас, зрабіў свой фірменны фінт: кругом-назад. Ён, калі хацеў пазбегнуць сустрэчы з кім-небудзь, засяроджваў увагу на цыгарэце і імгненна рабіў на пятцы правай нагі разварот на сто восемдзесят градусаў. Мы з Юркам Голубам пацяшаліся з гэтага ягонага развароту, але паўтарыць не маглі. Ды не тут то было:

— Грыша-а-а! — моцна паклікаў Брыль, і калі Грыша асуджана павярнуўся да нас, пальцам паклікаў да сябе. Свайго імянітага цесця Семашкевіч не тое каб пабойваўся, але стараўся трымацца ад яго на адлегласці.

— І куды гэта ты такі наваксаваны? — насмешліва спытаўся Брыль.

— Дыпломнікі робяць прыём пасля абароны, — Рыгор паказаў на «Папараць-кветку».

Стала зразумела, што і там нам нічога не свеціць.

— Ну, дыпломныя замочаць і без цябе. Давай з намі — мы таксама ідзём у рэстаран. З намі цікавей будзе.

І ўчатырох рушылі да старой гасцініцы «Беларусь» спакойна і ўпэўнена. Але і там знайшлася прычына, па якой рэстаран не працаваў. Мы разгублена пераглянуліся — існі болей не было куды. І тут я пачуў упершыню, як Брыль смачна вылаяўся, хаця і лёгкі мацюк ад яго можна было пачуць рэдка. Семашкевіч з палёгкаю ўздыхнуў: яму «свяціла» «Папараць-кветка».

— Хлопцы, яны што — згаварыліся нас да Ніны Міхайлаўны загнаць?

— Можна і да Любові Захар'еўны, — прапанаваў Кудравец, маючы на ўвазе паехаць да яго. Але чаго да яго, калі Брылёва кватэра паблізу.

— Не, хлопцы, не тое, мальчышнік дык мальчышнік, — махнуў рукою Брыль. Было відно, што настрой у яго сапсаваўся — яму хацелася абысціся чамусьці без жонкі, на гэта была, відаць, нейкая свая прычына. Я ведаў, што жонку Брыль любіў, паважаў і пабойваўся, яна магла і прыкрыкнуць на яго.

Раз мне давялося быць у Брыля з Уладзімірам Андрэевічам Калеснікам, з якім Брыль сябраваў моцна і сапраўдна. Сяброўства іх пачалося ў партызанах. Разам з ім і Алесем Адамовічам рабілася кніга-помнік «...Я з вогненай вёскі». Дык вось тады, абедаючы, Іван Антонавіч у гаворцы нечага занадта загарачыўся, і Ніна Міхайлаўна абсекла яго:

— Ты прыдзерж сябе, Янка, а то Валодзя зноў пісталетам па галаве прыдзержыць.

І пачала расказваць знарок для мяне, як Калеснік прыдзержваў Брыля ў партызанах, хітравата пазіраючы на мужа, якому вырашыла насаліць і якому зусім не хацелася яе расказа, але ён мусіў маўчаць. Калеснік, для якога такія сутычкі, мабыць, былі не ўпершыню, толькі злёгку пасміхаўся.

Брыль быў у адной з разведак, якой камандаваў Калеснік. Здарылася так, што разведчыкі нечакана сутыкнуліся з паліцаямі. Успыхнула кароткая перастрэлка. Вось тады Калеснік і прытаптаў пісталетам галаву Брыля ў разору між бульбоўніку са словамі: «Не высоўвайся, дылда, без цябе справімся!». Каб «закрыць тэму» і перавесці гаворку на іншае, Калеснік патлумачыў, што тая перастрэлка была адчэпнага дзеля: ніхто ні з партызан, ні з паліцаяў не хацеў злавіць кулю.

Цярпець закіды на свой адрас Брыль не любіў, сам мог дасціпна пажартаваць у кампаніі, але калі хто спрабаваў нават злёгку закрануць яго, мог адбрыць так, што ў наступны раз чапаць не хацелася.

— Можа, яшчэ не ўсё прапала? Пачакайце, я пазваню, — і Кудравец пайшоў у тэлефонную будку, пакорпаўся ў запіснай, набраў нумар, потым пагаварыў з некім, і па тым, як ён з весела натапыранымі вусамі выйшаў, мы зразумелі, што званіў ён не дарэмна.

— Для нас ёсць столік у рэстаране гасцініцы «Турыст».

— Ну во, як казаў мой Лётчык, не на таво, сцерва, наскачыла, — весела пракаментаваў паведамленне Брыль словамі аднаго з герояў свае аповесці «Ніжнія Байдуны». А мне падумалася, што пасля аповесці ад прататыпаўземлякоў пірагоў яму перапала — у аповесці гумар быў не толькі дасціпны, але і крута пасолены.

Праехаць па Магілёўскім праспекце за плошчу Ванеева невялікая далечыня. Ды і машына знайшлася хутка. Высадзіўшы начальніка ля Мінскага абкама партыі, праз некалькі хвілін шафёр спыніў ля нас службовую машыну. Аказалася, што Анатолю Паўлавічу даводзілася бываць у тым рэстаране, і ён на ўсякі выпадак, пазнаёміўшыся з афіцыянтам, запісаў нумар тэлефона.

Афіцыянт прыязна сустрэў нас, прыняў заказ — і неўзабаве мы ўжо пасля першага кілішка весела і нават з задавальненнем успаміналі сваё турнэ па цэнтры Мінска і «захапляліся» зладжанай работай гарадскога трэста рэстаранаў і сталовак. Падвесяліла наш настрой і неспадзяваная сустрэча. Мы ўгледзелі на праходзе між столікаў аднаго нашага паважанага навукоўца. Ён быў белазуба ўсмешлівы, у цёмным касцюме, пры гальштуку. А побач з ім статная, у белым касцюме, на многа маладзейшая за яго пані, яўна завочніца, з букетам кветак. Знаёмы ўгледзеў нас. Усмешка застыла, і так заўсёды чырвоненькі твар яго густа зачырванеўся. Ну, сустрэцца з намі для яго было нічога, але ж — Брыль... Навуковец павітаўся кіўком галавы і пакіраваў да свайго століка, радуючыся, што ён аказаўся не паблізу з намі.

Брыль з падтэкстам зірнуў на Семашкевіча і пракаменціраваў:

— Вось так, хлопцы, вучыцеся ў старэйшых, а то ўсё «по кабинетам запершись».

Сядзелася ў тым чысценькім рэстаране даволі ўтульна. А потым, калі пачаліся танцы, Брыль выпараў танцаваць і Кудраўца, і Семашкевіча. Рыгор, развесяліўшыся, нават і полечку станцаваў. Гаварылі пра ўсё і пра нічога, было прыемна проста сядзець і гаварыць. Калі прыцямнела, Семашкевіч развітаўся з намі, сказаў, што трэба быць дома, так абяцаў жонцы. Мы яго не затрымлівалі, а самі прасядзелі амаль да паўночы.

Калі выйшлі на вуліцу, Брыль нечакана прапанаваў:

— А чаго мы будзем лезці ў транспарт? Давайце пяшком пройдзем.

Ноч была цёплая, не душная. Яшчэ не паспелі прапячыся на сонцы сцены дамоў і асфальт. Дыхалася лёгка, пахла незагрубелай лістотай. Адно толькі, што нам з Кудраўцом трэба было намагаца, каб не адставаць ад Брыля. Ішлі па амаль пустых вуліцах, гаварылі, жартавалі. Тады яшчэ можна было хадзіць па начным горадзе, не баючыся хуліганя і занадта пільных міліцэйскіх патрулёў, якія не так дакументы правяраюць, як абнюхваюць.

Правялі Брыля да дома і раз'ехаліся...

Чаму Івану Антонавічу захацелася тых мужчынскіх пасядзелак, Бог ведае. Можа, захвалявала маладое, сама напоўненае жыццём лета, а можа ўспомніліся, як яны некалі, радыя, што вярнуліся з вайны жывыя, — Шамякін, Кулакоўскі, Макаёнак, Вялюгін і іншыя — маглі, сабраўшыся гуртам, прахлапчукаваць усю ноч. Разыходзячыся, выдавалі кожнаму даведкі, што такі-сякі правёў ноч у кампаніі такіх самых і сведчылі гэта подпісамі.

Цяпер, пішучы пра нелітаратурнага Брыля, смутна ўсплыла ў памяці даўняя, не помню калі былая паездка ва Украіну. Не помню з якой нагоды, хто яшчэ быў у кампаніі з нашых беларускіх пісьменнікаў і ўкраінскіх. Мы ехалі некалькі гадзін ноччу па стэпе і дарогаю спявалі. Брыль меў прыгожы голас, любіў і ўмеў спяваць песні. Ён ведаў іх многа, сваіх беларускіх, польскіх, але, мне здаецца, найбольш любіў украінскія.

Неаглядны ўкраінскі стэп, ноч, паўднёвая каламутна-жоўтая поўня над стэпам, палынковы стэпавы водар праз адчыненыя вокны — і Брылёў голас, які спявае казацкую песню: «...Папярэду Дарашэнка вядзе сваё войска, Войска запарожска, вядзе харашэнька».

Гучыць песня, аўтобус мкне і мкне пад вечнай поўняй з аднаго быцця да другога, а да небыцця яшчэ так далёка.

ЮБІЛЕЙ

«МАЕ ВЯРНУЛІСЯ ГАДЫ»

УЗАЕМНЫ ЎПЛЫЎ

Як непрыкметна і як імкліва перацякае час у гісторыю! Здаецца, толькі ўчора размаўляў з гэтым па-дзіцячы наіўным і адначасова мудрым, аптымістычным чалавекам, поўным невынішчальнае веры ў вечную каштоўнасць мастацкага слова, а ўжо восем гадоў яго няма сярод нас. І выяўна чую яго бездакорную, нягледзячы на мілы габрэйскі акцэнт, беларускую мову, на якую ён лёгка пераходзіў з літвацкага дыялекту ідыша – яго мамэ-лошн, матчынай мовы.

У красавіку спаўняецца 100 гадоў з дня яго нараджэння (прыйшоў у свет у Чашніках Лепельскага павета). Усё сваё жыццё, непарыўна звязанае з Беларуссю, Рыгор (Гірш) Рэлес прысвяціў служэнню габрэйскай літаратуры.

Педагог па адукацыі, Рыгор Рэлес не толькі актыўна працаваў у літаратуры, але і выкладаў у габрэйкай школе, а пасля закрыцця пад сцягам камуністычнага інтэрнацыяналізму габрэйскіх навучальных устаноў – у расійскай вячэрняй школе; цудам пазбег трагічнага лёсу, які напаткаў большасць габрэйскіх дзеячоў культуры ў гады сталіншчыны, «адрабіўся» ўсяго выключэннем з Саюза пісьменнікаў БССР.

У паслясталінскім Савецкім Саюзе існавала два перыядычныя выданні на мове ідыш: часопіс «Саветыш геймланд» і газета «Бірабіджанэр штэрн». На іх старонках час ад часу з'яўляліся Рэлесавы вершы, апавяданні, нарысы і замалёўкі. Яго творы перакладаліся на беларускую і расійскую мовы, зрэдчасу з'яўляліся на старонках замежных перыядычных выданняў. Але тагачаснае жыццё ў краіне несвабоды не давала пісьменніку магчымасці выказацца да канца. Памятаю, як аднойчы ў гаворцы са мною Рыгор Львовіч сказаў пра актрысу былога Дзяржаўнага габрэйскага тэатра БССР Юдэс Арончык:

— Якая таленавітая жанчына! Сапраўднаю зоркаю яна зззяла на габрэйскай сцэне. Але ж гэтую сцэну вырвалі ў Юдэс з-пад ног, і цяпер яна працуе рэжысёрам у народным тэатры глуханямых. Як гэта сімвалічна!

І я зразумеў, што гэта сказана не толькі пра Арончык, але і пра сябе.

Яшчэ ў хрушчоўскія і брэжнеўскія часы Р. Рэлес шмат ездзіў па гарадах і мястэчках Беларусі, сустракаючыся з чытачамі, прапагандуючы габрэйскае мастацкае слова, збіраючы фальклор, а з пачаткам перабудовы пісьменнік акрыяў, актыўна працаваў у Мінскім аб'яднанні габрэйскай культуры, вёў курсы мовы ідыш, на якіх вучыліся не толькі габрэі, але і многія беларусы, якія цікавіліся мовай і культурай народа, чый лёс на працягу больш, чым шасці стагоддзяў быў непадзельна звязаны з лёсам беларусаў. Адзін з выпускнікоў гэтых курсаў, А. Астравух, склаў цудоўны ідыш-беларускі слоўнік з мноствам прыкладаў жывой габрэйскай гаворкі, узорамі фальклору, літаратурнымі цытатамі, з аналізам узаемнага ўплыву дзвюх моваў.

Апошнім значным творам Р. Рэлеса сталі яго мемуары «Габрэйскія пісьменнікі Беларусі».

Абмежаванасць газетнай плошчы не дазваляе падрабязна расказаць пра доўгае і напоўненае драматычнымі падзеямі жыццё гэтага выдатнага чалавека. Лепш за ўсё пра пісьменніка гавораць яго вершы.

Феліксь Баторын

Фота Сергея Шапрана

Рыгор Рэлес (справа) і Рыгор Барадулін

Рыгор РЭЛЕС

Рып

Старая пахілая ліпа
Глухою парою начной
Гайдалася з жаласным рыпам,
Бы нехта стагнаў за сцяной.

Не спаў я у гэткія ночы,
Трывожна на сэрцы было:
Вось грымне лясіна аднойчы
На беднае наша жытло,

Ударыць з разгону па даху,
Разбурыць хаціну як бач!
І сёстры дрыжэлі ад страху,
І тату будзіў іхні плач.

Ён нас супакойваў: «Не трэба
Баяцца, мае галубкі —
Такое рыпучае дрэва
Звычайна стаіць два вякі».

Дзясяткі гадоў праімчалі,
А ліпы старое тае
Ніяк не забыцца: начамі
Мне рып яе спаць не дае.

Пераклаў Фелікс Баторын

Мяцеліца

Поўня за акном са змрокам цвеліцца.
Дарагая, выключы святло.
Бачыш, як вясёлая мяцеліца
Сёння ў ход пусціла памяло!

Маладая, шустрая, нязвычная
Так імчыцца —
Следу не відно.
Пухкаю, бялюткай рукавічкаю
Не нахабна грукае ў акно.

Гэта не мяцеліца —
Гарачыя
Зноў мае вярнуліся гады.
Нібыта
Сябе ў люстэрку бачу я —
Быў такі няўрымсны,
Малады.

Гэта маладосць мая вярнулася,
Толькі не зялёнай,
А сівой.
Праз акно пабач,
Сяброўка чулая,
Што ў маёй душы за неспакой.

Пераклаў Рыгор Барадулін

Крыгаход

…Нібы маланкі лёд спаласавалі —
І грымнуў гром — адтуль, з бяздоння вод.
Блакітным вокам выблiснула хваля —
І зноў у вір. Пачаўся крыгаход!

Вільготны вецер абвясціў адкрыта.
Што лёд крануўся, збуджаны вясной.
А людзі ці не пачулі навіны той,
Занятыя будзённасцю сваёй.

Ля дома жонка першаю спаткала,
Яе пагляд нібыта гаварыў:
«Што там цябе раптоўна ўсхвалявала?
Такім шчаслівым ты даўно не быў!»

Пераклаў Генадзь Кляўко

* * *

І дзень мне не ў дзень, калі доўга цябе
я не бачу,
І яснае сонца нібы не смяецца, а плача.

Дарэмна выводзіць рулады жаўрук
па-над жытам:
Не бачу цябе — і сляпы і глухі я нібыта.

Ні кветкі на лузе, ні сінь, што сцякае
ў азерца,
Ні звон ручая серабрысты не цешаць
мне сэрца.

Бяседа сяброўская мне не аблегчыць самоту.
Паўсюль я знаходжу гаркоту адну
ды маркоту.

Не каюся, не, і дарогі назад не шукаю.
Я выдраў бы з сэрца цябе, толькі сілы не маю.

Паставіць бы побач вас: гэту,
што ў сэрцы, і тую,
Якая з любоўю ганебна і жорстка жартуе.

Каханне і здраду — пакінуць вас вока
на вока,
Самому ж пайсці без аглядкі далёка-далёка.

Я гэта — клянуся — зрабіў бы без стогну,
без плачу,
Аднак толькі з сэрцам з грудзей цябе
вырвеш, няйначай.

Пераклаў Фелікс Баторын

Дом

Не моўкне бусліны клёкат.
Мой дом не мяняюць гады.
Хоць шлях да яго недалёкі,
Ніхто не заедзе туды.

Заўсёды блішчаць аканіцы,
У печы смыляць смалякі.
Ступае прамень па масніцах,
І фікус рагаціць сукі.

А дзверы не скрыгнуць паволі,
Замок прабояў не гне.
Мой дом не прытуліць ніколі
Нікога — і нават мяне.

Той дом, дзе тугую яліну
Клаў бацька для ўсіх на вякі,
Застаўся стаяць ва ўспамінах, —
Мне пахнуць смалою сукі.

Пераклаў Рыгор Барадулін

* * *

Калі, збудзіўшы крыллем далі,
Над хатай, полем, над вадой
У вырай гусі адляталі
Асеннай сумнай чарадой;

Калі тужліва на змярканні
Яны крычалі з неба мне
Пра непазбежнае расстанне
І пра вяртанне па вясне;

Калі, нібы з апошняй сілы,
Як лета спознены ўспамін,
На золку сонца запаліла
Кастры пунсовых журавін;

Калі туман з рачное сіні
Сплываў павольна на лугі
І з чыстым срэбрам павуціння
Я сам мірыўся без тугі, —

Мне разам з птушкамі карцела
Падацца ўдалеч,
ды куток,
Дзе адзвінела-пралящела
Жыццё,
пакінуць я не мог.

Тут травы, дрэвы, нават зоры —
Мне найбліжэйшая радня.
Тут і натхненне і бадзёрасць
Нанова чэрпаю штодня.

Пераклаў Артур Вольскі

Паляванне на зайца

Я ля голага дрэва стаіўся,
Нерухомасцю роўны камлю.
Зрок напружыўся, слых абвастрыўся:
Я касога на мушку лаўлю.

Вось яно — паляўнічае шчасце —
Ён вялікі і гладкі такі.
Раптам дзве супрацьлеглыя страсці
Скрыжавалі ў сэрцы клінкі.

Халадок у душу запаўзае,
Ціхі голас нашэптвае мне:
«Чым, скажы, правініўся той заяц?
Ён так рады світанню, зіме.

Прастадушны, жыве, як умее.
Будзе стрэмкай сумненне калоць:
Ці ж цябе яго футра сагрэе?
Ці ж насыціць цябе яго плоць?»

Ну а заяц сядзіць ля асіны,
Чэша лапкаю вуха і нос
І не ведае, што праз хвіліну
Можа стрэл абарваць яго лёс.

«Вось тваё паляўнічае шчасце!»
«Не чыніў бы ты лепей бяды!»
Каб знянацку касы не памчаўся,
Я напэўна б не стрэліў тады.

Крыважэрным не быў я ніколі.
Паляванне — не мой гэта хлеб…
На курок націскаю мімволі —
І на момант нібыта аслеп.

І, сябе ўжо гатовы аблаяць,
Нечакана я радасць адчуў —
Уцякае спалоханы заяц,
Толькі хвосцік мільгае ўвачччу!

Пераклаў Фелікс Баторын

Вочы

Ці пяшчотна, ці пагрозна,
Ці гарэзліва, ці злосна,
Па-кашэчы ці па-воўчы
На мяне глядзіце, вочы.
Аднаму не буду рады
Раўнадушнаму пагляду.

Пераклаў Фелікс Баторын

ВЕРШЫ

ДУХ І ЛЮСТРА

Кацярына СЯНКЕВІЧ

Кацярына нарадзілася 11 снежня 1991 года ў Гайнаўцы на Беласточчыне (Польшча). Жыве на хутары Граматнае Гайнаўскага павета. Закончыла Мастацкі ліцэй імя Артура Гротгера ў Супраслі ў класе фатаграфіі і тканіны. Цяпер — студэнтка мастацкага факультэта Люблінскага ўніверсітэта. Аўтар кнігі паэзіі «Дачка ружы» (2011 г.).

Фота М. Лукшы

***

*Мы знаёміліся
па-рознаму
свяціў дождж
ішло сонца
агулам надвор'е
было прыгожае ў сэрцах.*

*Мы гулялі галовамі
у кожнага з нас
было іх па дзве.*

*Надышоў ураган
адчыніў нам вочы
хтосьці з нас быў у двух абліччах
я не мела твару.*

Кветка

*Я лёгка ўклала дзявочую кветку ў зубы,
і хутка памяняліся спосабы маіх позіркаў.*

*Я магла б намнога больш,
паўтарылася б мінулае,
падвойны смак болю, калі б ты хацеў.*

*Аднак такое каханне праходзіць
праз пятнаццаць хвілін —
як голад.*

***

*ці магу быць для цябе
малая так нармальна
маладая так натуральна
сівая на твары ад сівога плачу
звычайна
скажы і мне няпраўду
праўду ведаю ўжо добра*

***

*Усю цемру мусіш сцерагчы
як цяжкую зброю трымаеш за люстрам
не без віны як кожны*

*чаму ж расказваеш ёй пра мяне
я нават табе
не ўспомніла пра цябе*

Драбіна

*Найбольш бяспечна забыцца аб табе —
жывеш завысока.*

*Спрабую ўзняцца туды —
лепш каб ты не бачыў мяне на драбіне
думак.*

*Уздымаюся нашай агульнай
драбінай,
бо адпаведны напрамак вядзе ўгору,
хоць неакрэслены ні знізу, ні зверху…*

Дух і люстра

*чакаеш аж перапрануся
і надзену скуру
у якой я магла б адчуваць сябе
сабою*

*не жыву
ты якраз спазнаў
мой найбольшы сакрэт*

*калі я жыла
насіла сукенкі
ў кветкі
хачу іх табе паказаць
хаця гэта кавалак анучы
я была ў іх прыгожай
кажуць*

*дай мне толькі некалькі хвілін
таго зямнога
смешнага часу*

***

*Вяртаюся,
іду.
Ідучы, ірву палявыя
кветкі з лістотай
дрэў.*

*Прыйшла,
ёсць
і, ёсцевая, чытаю
ўвесь букет —*

*сляды слоў,
што прагнуць ісці
назад.*

Туга

*сыходзіць праз столь
каналамі павекаў
стварае дождж
налівае збаны горла
запаланяе крэсла пад сабою
стаецца іншай асобай
табою*

***

*гляджу ў рэха маўчання
бясконцае цела ценю
плод яго рве галіну
з ізаляцыі дрэва
што ёсць
чаго няма
пачынаю ведаць*

***

*з неба істоты снежныя
кажуць ісці
страх думаць лёгкадумна
падвяргаюся ім
аракула шукаю
не давяраю вуснам*

***

*прашу пра дапамогу ў казцы-пуху
мараў
хто калі не ты зразумее і наладзіць
замком веяў зачыняю маўчанне
сляза захоўвае апошнюю заяўку*

***

*чорная кроў вачэй
тэлефонам змоўчана
згасае стомленага агню
апошні досвед
апошнія слёзы
духмяныя табой*

***

*даведацца праўду цяжэй
чым збіраць яблыкі
піць чужую шыю
дакранаць цябе вуснамі*

***

*я растаптала кветку што бегла
за пакрыўджаным тварам
сівых валасоў
(хто можа ў насычаных колерах
абвінавачваць галаву існаваннем
адзіноты дрэў?)*

*калі ўцяку паткнешся
не хачу аплакваць прахалодныя рукі
мае валасы вырастуць ды толькі
калі перастануць рваць іх пальцы гора*

***

*Праверыла ці магу спыніць цябе
бачыць
хаваючы попел фатаграфій
букет завялых месяцаў.*

*Відавочная адсутнасць твайго твару ў
сэрцы
дазволіла пражыць
адзін дзень
без слёз.*

***

*хто з'еў папяровую галаву праўды
калі размаўляем пра нешта
лягчэйшае чым паветра?*

***

*чакаю чагосьці што потым
буду называць успамінам,
доўга пакутую, таму не можа быць
інакш.
Ядвабная надзея высцілае ўжо
маю галаву ўнутры,
упэўнівае мяне, што хачу дабра,
наіўная.*

***

*адчуваю да цябе
дарэмнае вечнае каханне
без прычыны
таму рань
маю радасць быцця
абсмейвай
наіўную ўсмешку
ламі сэрца як
кубікі лега*

***

*адчуваю вялікую прорву
паміж успамінамі
агромную прорву сну*

*час ад часу адчуваю гэта
вызіраюць даўнія вочы змроку,
як яго вусны цешацца
маім плачам
маёй крохкай шыяй*

*ледзь трымаюся цела,
што адлятае туды, дзе
няма болю, кудысьці над луг,
пасярод хмар*

***

*я бачыла цябе ў згнілым святле
некалькіх паржавелых
планет
я была тваёй далонню
такою самай у абодвух блесках
яшчэ ўчора быў поўдзень
і мы хацелі аб ім размаўляць*

Калі баляць думкі

*не рабі мне на злосць
гэта небяспечна
я прыцягваю праклiцці і чорных катоў*

*я жыла з чорным коцікам
я чараўніца
праклятая*

*раней абразілася на
свет выдумала лепшы*

*не бачыць мяне зблізку
калі баляць думкі*

***

*голая бессаромная цёплая
для іншых неабгрунтаваная
першабытная*

*накручваецца як музычная шкатулка
калі адчуваем сваю прысутнасць
іграе калі праходзім побач
застыгае на кароткую вечнасць
настолькі каб мы паспелі захапіцца
думаючы:
якія ў цябе прыгожыя вочы
Бога*

Анёл

*Ніхто не хоча цябе пакрыўдзіць
не бойся
хоць баліць табе сам
гадзіннік*

*не ведаю як гэта зрабіць ды твае вочы
павінны пахнуць шчасцем
адчувальным
адбудуеш свой свет
паміж зямлёй і небам
на мяжы той самай песенькі
той якую вядома
выбераш
сама*

▸ МІНІЯЦЮРЫ

АДКЛЮЧЭННЕ СІСТЭМЫ

Марына ЯЎСЕЙЧЫК

Скажы літару «ДОМ»

Пашаманім на вогнішчы начнога кахання? Давай. Раскрый рот. Скажы літару «ДОМ». Каб «Д» перацякла ў «О» і прагучала рэхам у гары, перацякла ў «М» і змоўкла, нібыта скончаная песня. Пабудуй дом для мяне, для сваёй нявесты. Будуй без цвікоў, без вострых вуглоў у хаце, каб печ і агонь, у агні — наша каханне, як цяпер. Не згары яно агнём, падкармі яго, агонь, каб каханне наша не згасла і семені многа дало, каб шчасце ў хаце. Каб радасць у хаце. Мы разам жывём.

Трыпціх

Трыпціх. Гэта калі тры птушкі. Разам. У гняздзе сядзяць. Ты. Я. Дзіцёнак.

Толькі кубачак кавы

— З чаго зроблены кубачак твой? Кубак, з якога п'еш.

— З акіяну. Акіяну вачэй тваіх, каханы мой. Кубак дае цяпло далоням маім, якія мерзнуць, нібы іх праклялі. І агонь, што ў грудзях, не растопіць лёд той, які ў далонях жыве. Плыні — палонкі — вадавароты — жаданні — імпэты — пачуцці. Усё тваё. Усё маё. Лета было на дваіх. Тваё — марское. Маё — акіянское. І абодва ляжалі на грудзях зямлі. І абодва паглядзалі ў бездань вачэй марскіх — акіянскіх. Тваіх — маіх. Сонца растала на ўзмежжы недахопаў кахання. Я за табой ішла. Цяпер ты за мной. Чую голас твой з бездані акіянскай. Пацалунак табе ў няголеную шчаку. Бусь! Ты адчуў цяпло, мой любы-каханы? На ўскрайку. Мяжы. Самаадданне. Далёка ты. Няблізка я. Толькі кубачак кавы злучае нас. Калі разам п'ем. Ты там. Я на канапе. На чужыне ты, на Радзіме я. Вярнулася, ты ж з'ехаў. Вось мяжа. Тая самая. Нашага акіяну.

Ты браў сваё

Ты браў сваё, а я глядзела ў неба. У неба не вачэй тваіх — нябёс. Нябёс, што долу збочылі, з прасторы, дзе выгадаваў нас Гасподзь. Ты браў сваё: мае вусны і грудзі. І паглынаў і падмінаў. Ланцужок твой — спакуса. Ланцужком мяне ты трымаў. А я глядзела ў неба без думак. Без абурнянняў. Клічнікаў, пытальных знакаў і злучнікаў не было. Маўчанне. Як засланнё ад свету. А я глядзела ў неба, калі ты браў сваё.

Разгаварылася

Што сядзіш? Што маўчыш? Апокрыф пішаш на tabula rasa. Чысціня дошкі тваёй абмяжоўвае ўласны Сусвет, які ты ствараеш подыхам. Навальніц. Што заселі ў тваёй галаве, што гавораць пра закіды мераў людскіх. Человек — мера всех вещей. Ці ж праўда гэта? Мералі-мералі, ды не адмералі. Ды не вымералі. Мярыла ўзялі не тое. Не сваё. З-за мяжы прыцягнулі. На якой мове гавораць, на такой і думаюць. Пра што думаюць, тое і выказваюць. Кача, дыча, індыча.

Шабат шалом табе! На мовах розных гаворыць той чалавек, які мае права выказацца. Сказ гучыць. На раз-два-тры. Крокам. Адскоч. Адспрэчвай думку сваю, якая на табе запісана. Белых лістоў, чыстых папер не бывае. Ёсць шум, гоман, траскатня. Нехта зубамі ляскае. Нехта ў далоні пляскае. Апакаліптычная каштоўнасць часу. Не сядзіцца ўжо. Разгаварылася.

Споведзь

Споведзь. Прастору. Часу. Вушы слухаюць. Вусны — п'юць. Гарбату. На ўскрайку мяжы. Думкі мае. Здараюцца ісціны з намі. Ты п'еш. Я куру. Цыгару. Ты глядзіш. На грудзі мае. Я лашчу позіркам твар твой. Мяжа. На ўскрайку — мы. Паміж намі. Між табой і мной. Адчуй, ты п'еш. Я куру цыгару. Браняпоезд імчыць за акном. Вайна. На ўскрайку. Вайна паміж намі.

— Аб'яўляю вас мужам і жонкай, — сказаў айцец Надсан.

Так сталі мы. І ўсталі. Удваіх.

На мове дзікіх сабак

Імгненне поўніцца выем сабак. Мінута — ныццём чалавечым. Што агульнага тут, калі часавыя прасторы не супадаюць і не могуць з дакладнасцю сказаць, хто і як жыццё сваё пражывае. Сабакі раніцу маю сустракаюць. Гаўканнем, лаянкай. Поўніцца гукам тым увесь мікрараён загрувашчанага горада. Поўніцца гукам тым кожны пад'езд туманнага горада. Прадбачылася ўбачанае мною шмат дзён таму. Калі на ўскрайку дарогі ляжаў дуб-волат-асілак. Сканаў чалавек. Памерла дрэва яго. Цень стаў туманом, што з узгорка коціцца ў горад, апантана абдымае шматпавярховікі, якія лезуць у неба. Таму не сустрэнуцца ніяк прыроды з'ява і праява чалавека. Не ў лад ідуць справы. Раз'яднанне: гаў-гаў! Таму не дам! Гаворыць чалавек з чалавекам на мове дзікіх сабак.

Я дастаткова зарабляю

Я дастаткова зарабляю, каб не стаяць з табой у чэргах на кірмашы. І ўвогуле, можна схадзіць у краму, каб не мерзнуць тут, пералічваючы тыя рублі, што дае твая эканомія. Я дастаткова зарабляю, каб у вольны час дазволіць сабе зрабіць сапраўдныя выходныя. Я дастаткова зарабляю, каб не мерзнуць на вуліцы ў бясконцых чэргах, а грэцца з табой у ложку. Намацаць пальцамі твае трусікі і… Я дастаткова зарабляю, але ж ты не чуеш мяне. Ты імкнешся мерзнуць. Для цябе большая асалода ў бегатні пад снегам. Ты любіш яго халодныя дотыкі больш за мае цёплыя пацалункі. Чаго ты такая суровая, як гэтая пара года, што страсае з тваіх веяк ледзь прыкметны маленькі снег? Ты ж не Снежная Каралева! Ты мая жонка. І я мушу сказаць, што дастаткова стварыць мадэлі рассявання часу праз дзіравае грашовае сіта. Хіба ты не разумееш, што агульны настрой, які пануе сярод людзей, што агульны настрой наўмысна створаны для шэрых мас, якія ходзяць натоўпамі, што ён толькі збівае спанталыку? Навошта табе гэтыя падмерзлыя яблыкі за дзевяць тысяч, калі можна купіць вялікія і салодкія за дзесяць? Сэканоміць тысячу? Яна патрэбна табе болей, чым мой клопат пра цябе? Я дастаткова зарабляю, каб не лічыць грошы, якія ты эканоміш у чарзе. Снег ідзе. Я люблю снег. Ён гаворыць, а ты маўчыш. Не ведаю толькі, ці чуеш мяне. Думаеш, падлічваеш, дзе б танней купіць. А я дастаткова зарабляю, каб раптоўна сарваць з цябе станік. Ён ад Calvin Klein. Памятаю, ты казала, што бялізну можна купіць і дома. А я прывёз яе табе з Нью-Йорка. Ты адмовіла мне ў дотыках, ты сказала, што ў краіне рэжым жорсткай эканоміі. Ты адмовіла мне ў дотыках, разумееш? Ты маўчыш, за цябе гаворыць снег. Ты любіш зіму. Я дастаткова зарабляю, каб кахаць цябе…

Адключэнне сістэмы

Калі ўзяць ды адключыць інтэрнэт ва ўсім свеце — святла ў вокнах стане менш, а людзей пабольшае. На ўскрайку Нябёс будзе тады тахкаць Бог: «Мне нудзіцца, што ім даспадобы прыйшоўся іх лёс: не выпраўляюць, не перакрэсліваюць, не хочуць нанава напісаць. Павыходзілі як ёсць, са свайго інтэрнэту, са сваёй павуціны вылезлі і сядзяць. Што з іх возьмеш? Ды нідзе нікога. Абы што…», — тады б падумаў Бог. Падумаў бы Ён пра чалавека. Пра людзей ён так падумаў бы.

Завіруха. Мухі палююць на бегемота, які жыве ў Беларусі. Не ў заапарку — проста так, пад калівам. З гарадскога куста страсае лапікі елак. Яны падаюць іголкамі ўніз і на скуру бегемоту — плясь! Не чуе. Таўстаскуры. Як і чалавек. Тоўсценькі. І скура аж гарыць. Ад прыцемак, што ў яго галаве. Ат не! Не чуе чалавек! Сядзіць. За камп'ютарам сядзіць чалавек. І слухае. Музыку электронную слухае. Яна палюе. На людзей. Збівае старыя праграмы кіравання светам, свае парадкі наводзіць. Таўстаскурыя не заўважаюць, як пачынаюць рохкаць — парсючкамі становяцца. Маленькімі. На прысмакі ласыя як на дотыкі гаспадарскія. Хатнія жывёліны. Не дзікія. Куды ім бадацца, бязрогім? У хлеўчыку сядзець! У тутэйшай прасторы ўжо ёсць начальнік. Чалавек толькі за госця тут.

Нудзіцца Бог. Як сыйшоў ён з Зямлі, так перастаў слухаць. «А што? Што мне слухаць, калі машыны гавораць? Гук Зямлі, гук Космасу заглушылі. Адбудавалі Сістэму Кіравання Планетай. Хто гэта? Хто яны, чалавекі? Раз-два, раз-два: кіруе Сістэма. Пі-пі-піпіпі… Код стварае камп'ютар. Розумам Код не падбярэш — здаровае толькі згубіш. Сэрцам думаць сама лепш — яно жывое, яно падкажа», — сам з сабою размаўляе Бог.

«Ды куды ім, зямным парсючкам, людзьмі звацца? Беларусы! Ото ж!.. Гэты народ яшчэ які марозa- і цеплаўстойлівы! Але ходзіць у вопратцы чорнай. На плячах іх вісяць мышалоўкі. Кляц-кляц! І створаны захворванні: цялесныя і духоўныя. Спаць-спаць-спаць… Сістэма кіруе. Плясь! Плясь! Плясь! Сістэма цапамі малоціць сабраны ўраджай. З душ людскіх выкалочваюць энергетычны запас. За краты не хочаш? Аддай! Аддай! Душу сваю, сілу сваю аддай. Нам! Нам! Нам! Для агульнай справы патрэбна. Дай! Дай! Дай! Мы ўсталюем панаванне Сістэмы», — пераказвае Пан Бог калісьці даўно ім пачутае, ад самой Сістэмы пачутае.

«Ага! Ага! Ага! Аддаём! Аддаём! Зараж жа! Сілу сваю не прап'ём, не праядзім! Жыццё сабе захаваем. Дурны чалавек — то згодны мы. Але ж ён разумнейшы за тую Сістэму, якую ствараюць тыя, хто прыніжае і б'е. Аплявуху ім! Беларусы ідуць самі па сабе — падпарадкавання над імі не будзе», — пачуў нечаканы адказ Валадар Сусвету. Пачуў адказ ад Чалавека.

«Ох!», — уздыхнуў Пан Бог.

І сваёй рукою пацягнуў за правадок, выдраў разетку з коранем. Каб немагчыма было аднавіць. Каб немагчыма было паўтарыць стварэнне Галгофы, на якую ішлі і да якой даходзілі людзі. І паміралі там, Ключоў Праўды не знаходзіўшы.

«Э не!», — выдыхнуў Бог. «Беларусы — людзі! Выплюнуць тую Сістэму! Ці дазволіць зрабіць ім крок наперад? Бррр…», — усхадзіўся Бог.

«Пачатак закладзены. Мураваны рог у даліне дальменая! Там пачнецца стварэнне Новай Сістэмы. Дзе музыка. З правага вуха ў левае. А ну марш! У першабытнасць!», — і сагнаў Пан Бог усіх людзей з месцаў наседжаных. Месцаў нагрэтых.

«Агнём гары, калі патопу не будзе болей! Даў слова сваё — не тапіць. То агонь свой у іх далоні кіну! Няхай папячэ крыху. Ото ж загамоняць тады! Ото ж скажуць яны, у якое поле цяпер пойдуць!..», — разважае сам сабе Гаспадар Сусвету.

«Ствараў-разбураў… То пачну зноўку нанова», — агучыў Бог сваю прапанову. «Марш! Марш! Марш адсюль! Размаўляць я не буду болей. Выйшла ўсё з-пад кантролю. І ляціць так, што ніхто не дагоніць».

ВЕРШЫ

ПЕРАЎЛІК ПРАЖЫТАГА

Леанід ГАЛУБОВІЧ

* * *

Ёсць
высокі
палёт —
азарэнне,
і — глыбіннага сэнсу пласты.
Дух,
зацяты ў зямных сутарэннях,
прагне ўзнесціся ў Космас
пусты…

* * *

За сталічнаю кальцавой
дарогай,
у лясной зацені непадалёк
Баравой,
прыставіўшы стары ровар
да стромай сасны,
сядзіць у дзьмухаўцах
і зялёнай траве
чалавек
і чытае кніжку,
раз-пораз
заходзячыся ад смеху…

Іду з сабакам сцежкай наўзбоч
і гадаю, каго ж ён чытае:
О' Генры, Чапека, Мрыя,
а, можа, Джэці?..

І ўвогуле,
ці не адзін гэта з апошніх
чытачоў,
што ненадоўга
збег
з віртуальнага свету?..

* * *

Цалуюцца маладзёны
ў вагоне метро…
І пацалункі іх
робяцца ўсіхнімі.
Разам з пасажырамі
яны стайваюць
на кожнай
станцыі…

* * *

Калі жанчыне пяцьдзясят,
а фарбы ў вобліку красуюць,
і пара жвавых чарцянят
вачэй яе ў тваіх танцуюць...

Тут важна розум не згубіць,
і юр яе прыняць дэ-факта,
і да канца мужчынам быць,
няхай і... на мяжы інфаркта...

* * *

Як даўно я
ў бацькоўскім доме не быў!
Ужо і лес пасівеў…
А зязюля,
з дзяцінства знаёмая,
ўсё кувае
гады незлічоныя…

Няўжо так доўга
яшчэ мне жыць?! —
слухаць стаміўся, —
пакуль нарэшце не зразумеў,
што і ў зязюлі
бывае пераўлік
пражытага…

У зямным заапарку

Воўк палюе,
ліс хітруе,
страус хавае ў пясок галаву...
І як не марудзіць зязюля,
сквапна зберагаючы вечнасць,
чалавек аніяк не ўцячэ
ад інстынктаў і звычак
звярыных...
Але з даўніх часоў
зжываемся ж неяк усе мы
ў адзіным зямным заапарку:
бывае, што звер
прыручаецца чалавекам,
а, бывае, што сам чалавек
звярэе...
І ўсё ж,
дзякаваць Богу,
да гэтай пары
па абодва бакі вальера
адзін аднаго пазнаём...

* * *

Тутэйшы дзед
выгульвае ў прылеску
старога саслабелага сабаку.
Я са сваім іду яму насустрач,
і тую псіну ён як найбліжэй
наўмысна крок за крокам
падпускае...
— Не бойцеся,
цяпер ён стаў нязлы,
яму адно каб толькі
пасумоўнічаць…
На выгляд дзед —
вайсковы адстаўнік,
і гэта ўсё ён кажа мне па-руску,
маўляў, «ему бы только
пообщаться»…
Я не магу магчымасці такой
не даць сабаку,
ведаючы добра,
што нашы меншыя браты
адною моваю заўжды гавораць…

* * *

У звязку з лістом М. Маліноўскага ў КДБ, апублікаваным на сайце РС

У Багрыма верш забіраюць,
а ў яго ён і быў адзіны,
і Паўлюк яго не прысвойваў,
бо лічыў, што для ўсіх напісаны…

А далей,
вы толькі паслухайце,
бы халодную зброю, молат
у яго канфіскуюць кавальскі,
той якраз, з-пад якога
выляталі жар-птушкі…

А яшчэ
халуём называюць
польскім,
запраданцам і русафобам,
на магіле помнік руйнуюць…

Але трыццаць тры жаўрукі
ўсё адно на груд прылятаюць —
і ўхвалу пяюць яму вечную,
кажаноў наўкол адганяючы,
а пасля шчабятлівым граем
каля свечак роднага слова
ў храме грэюцца
на жырандолі.

Фота А.Скрыдлеўскага

Дыялог

— Хачу быць прыслоўем
Тваім, Гасподзь,
пад неба высокага сховам.

— Тады ад шматслоўя
зямнога сыходзь
да праўды адзінага Слова.

* * *

Памяці паэта Юры Гуменюка

Ніхто не паспеў заўважыць,
як
ты
выпырхнуў
з цвердзі зямной
у беласнежнае
сюррэалістычнае воблака,
апроч дэкадэнта-анёла,
які быў заняты мыццём посуду,
і не ўбярог,
а Бог не паспеў
(Гасподзь чамусьці
заўсёды не паспявае
за ўчынкамі тых,
каго Сам адарыў
доляй
Слова свайго)…

І пакуль ты ляцеў,
каханне рыдала ў табе
нераспазнаным голасам,
і ты паспеў пражыць
яшчэ адно жыццё, —
самае кароткае
і змястоўнае,
як слова
ма-ма…

Юры,
куды ты ляціш,
быццам распрасцёрты дэндзі
з карціны Марка Шагала
матыльком чорнакрылым,
пакуль я пішу свае словы
на лёсе тваім мадэрновым,
як першакласнік крэйдай
перад настаўнікам,
які ведае ўсё…

а сам аступіцца баюся
на коўзкай сцежцы
зімы айчыннай…

* * *

Я кніжку вершаў напісаў,
бы сам сябе абавязаў
увечніць тое, што сказаў…

Трапечуць кніжныя старонкі,
а дух ніяк не выйдзе вонкі
з-пад папяровай абалонкі…

Сяджу над ёй, як здань, няўцямны,
і быццам малітоўнік храмны,
чытаю ўласныя літанні…

Аднак няма там узвышэнняў,
наіву й грэшных узрушэнняў —
пачаткі ўсе без завяршэнняў…

Я ў кніжцы той, нібы ў труне,
і стылы дух жыцця з мяне
да вас імкнецца, але не…

* * *

Не жадаю прыжыццёвай славы,
да якое лезуць напралом.
Слава вулканіруе, як лава,
а пасля абрушваецца тлом.

Я хачу глухой, пакутнай славы,
непрадбачанай, як наша
смерць, —
той, што паўстае з халоднай
лавы,
каб жывых спаборнікаў не мець.

* * *

Якое ж дробязнае ты,
маё жыццё! —
усё змясцілася
ў кароткай памяці…

* * *

Не рыдаю,
не каюся,
старанюся
ўсяго —
крок за крокам
вяртаюся
да нябыту
свайго…

Напрыканцы

Калі сапсуецца кампутар —
буду пісаць асадкай,
высахне атрамант —
напішу крэйдай,
скрышыцца крэйда —
пісацьму вуглём,
скончыцца вугаль —
накрэслю крывёю,
застыне кроў, —
адлятаючы,
духам сваім напішу
на чыстым аркушы неба
не ведаю што…

▸ РАЗДЗЕЛЫ РАМАНА

ГРЭХ

Ад аўтара

У маёй роднай вёсцы сталі часта паміраць людзі. Што ні тыдзень, то пахаванне. Я звярнуўся да старадарожскага настаяцеля Свята-Мікалаеўскай царквы айца Ігара, каб ён патлумачыў, чаму так адбываецца. Святар з'ездзіў у Жыровіцкі манастыр, і там яму параілі: у вёсцы трэба пабудаваць хаця б капліцу.

«Ну што капліца? — падумаў я. — Калі ўжо будаваць, дык адразу царкву». Тым болей што грошай у мяне тады ставала.

Пабудаваную царкву я хацеў назваць імем святой Надзеі, бо так звалі маю маці. Айцец Ігар сказаў, што ёсць святыя Вера, Надзея, Любоў і маці іх Сафія. Іх немагчыма аддзяліць адна ад аднае. Царква была названая ў гонар гэтых святых пакутніц.

І тут я злавіў сябе на думцы, што пра Веру, Надзею, Любоў і маці іх Сафію нічога не ведаю. Закарцела зазірнуць у гісторыю і напісаць пра іх хоць невялікае апавяданне — каб і землякі ведалі, якім святым яны будуць маліцца. Пачаў збіраць матэрыял і паступова зразумеў, што абысціся адным толькі апавяданнем не ўдасца.

Юныя пакутніцы былі закатаваныя і забітыя па загадзе рымскага імператара Адрыяна (кіраваў імперыяй з 117 па 138 г. н. э.) напрыканцы вялікага жыцця. Натуральна, мне хацелася дакапацца, чаму ён пайшоў на такое злачынства. І чым болей я вывучаў біяграфію Адрыяна, тым болей узнікала пытанняў. Рэч у тым, што ён быў ледзь не самым справядлівым, самым лаяльным да іншаверцаў, самым міралюбным за ўвесь час існавання Рымскай імперыі. І раптам у апошнія гады перад смерцю Адрыян пачынае жорсткі пераслед усіх, хто не прызнае рымскіх багоў. Асаблівая нянавісць — да хрысціянаў. Чаму?

У 132–135 гг. н. э. Рымскую правінцыю Іудзея ахапіла адно з самых магутных паўстанняў, якое скалынула ўсю імперыю, паставіла пад пагрозу яе існаванне. Паўстанне было жорстка задушана. Менавіта пасля тых падзей яўрэяў пазбавілі надзеі на аднаўленне храма Саламона, яны страцілі сваю тэрыторыю і змушаны былі рассяліцца па ўсёй зямлі. Імператар Адрыян узненавідзеў і яўрэяў, і іхнюю веру. Ён быў вельмі адукаваным, вельмі дасведчаным чалавекам і, безумоўна, ведаў, што паміж іудзеямі і хрысціянамі вялікая розніца. Аднак жа ён ведаў і тое, што хрысціянства вырасла з іудаізму (гісторыкі так і называюць самую раннюю плынь — іудзеяхрысціянства), адтуль ягоныя вытокі, нават Стары запавет і для тых, і для другіх — адзін і той жа. Таму Адрыян узненавідзеў не толькі іудаізм, але і ягоны парастак — хрысціянства. Бо хто ведае, што вырасце на гэтым дрэве...

Вось чаму, каб растлумачыць жорсткасць Адрыяна да хрысціянаў, да Веры, Надзеі, Любові і маці іх Сафіі, мне давялося паглыбіцца ў гісторыю іудзейскага паўстання. Вось чаму менавіта яму прысвечаная першая кніга рамана «Грэх». Вызначальнае і тое, што спачатку ворагам хрысціянства была не толькі Рымская імперыя. Яшчэ больш бязлітасна ставіліся да хрысціянаў супляменнікі-іудзеі: забівалі, гвалцілі, пракліналі. Яны бачылі ў хрысціянах не толькі ворагаў, але і (што галоўнае) адшчапенцаў, здраднікаў, якія адракліся ад самага святога — іхняга Бога…

Алесь УСЕНЯ

Пасланец ад Бога

Змрочны пакой роўненька разразала палоска святла, што прабівалася праз вузенькае прадаўгаватае вакенца ў мураванай і злёгку парэпанай сцяне. Яна, гэтая палоска, выхоплівала з цемры краёчак стала, на якім сіратліва туліліся адзін да аднаго гліняныя збан і кубак, а потым перакідвалася на драўляныя дзверы.

Па келлі бязгучна, нібы цень, соўгалася прыгорбленая чалавечая постаць. Ейныя рухі былі такія запаволеныя і зграбныя, што, здавалася, постаць не шпацыруе, а плавае ад сцяны да сцяны. Палоска святла, калі яе перасякала постаць, праецыравала на дзверы абрысы доўгага, да падлогі, балахона і галавы старога чалавека са звіслымі на плечы космамі і барадой ледзь не да жывата.

Якісь дакучлівы клопат ці нэндзу, шпацыруючы, выношваў гэты стары і нешта няўцямна-незадаволена буркнуў, калі ў ягоныя развагі нахабна ўварваўся лёгкі стук у дзверы. Нават не стук — па той бок нехта ціха шкрабаў, каб няўзнак не спудзіць важлівыя думкі гаспадара.

— Чаго табе, Пінхас? — выхрыпеў з грудзей стары, тым самым дазволіўшы ўвайсці ў келлю клышаногаму дзецюку з дзідаю ў правай руцэ — па ўсім бачна, ахоўніку.

— Ра́бі, тут да цябе ірвецца адзін незнаёмец...

Гаспадар перапыніў ахоўніка:

— Я прасіў нікога да мяне не пускаць. Ці ты, Пінхас, не зразумеў?

— Прабач, рабі, але гэты чалавек... ну... нейкі не такі... Плявузгае абы-што. Кажа, што ён — вястун ад Бога...

— Значыць, Месія? — стары дазволіў сабе скрывіць вусны ва ўсмешцы. — Шчэ адзін атожылак роду Давыдава? Каторы па ліку? Гані яго, Пінхас, як далей.

— Так, прайдзісвет, — жвава, зрэшты, як і заўсёды, пагадзіўся ахоўнік. — Праўда, здаровы, як бугай. Мы такі добра ўпрэлі, яго лагодзячы.

— Вы пыталіся, што яму трэба?

— Ён хоча бачыць цябе, рабі. Хоча, каб ты яго выслухаў.

Стары абыякава махнуў рукою:

— Прэч яго.

З напругай павярнуўся — ажно скрыгатнулі косці ў суставах — і паплыў да свайго ложка.

— А ўрэшце, — на паўдарозе стары раптам схамянуўся, нібы штосьці прыгадаў, — можна і паслухаць. Вядзі.

Ахоўнік высунуў галаву за дзверы і зычна галёкнуў:

— Тамір, давай яго сюды!

Неўзабаве чацвёра ахоўнікаў уштурхнулі-ўвалаклі ў келлю мажнае цела і знарок паставілі яго акурат на тую самую палоску святла.

— Вось ён, рабі.

Незнаёмец быў гонкі і гожы. З-пад зношанай і месцамі абдзёртай залатанай апраткі вытыркаліся мускулістыя бугры. Аднак жа найболей адметным быў ягоны твар. А дакладней сказаць — барвовы шнар, што распаласаваў гэты твар ад левае скроні — па ўсёй шчацэ — ледзь не да шыі. Гэтакі след мог пакінуць толькі меч. Са шнара ці не сачыліся кропелькі крыві.

На руках незнаёмца ўсё яшчэ віселі ахоўнікі — крый Божа, наробіць шкоды рабі, — аднак жа бачылася, што калі дужа захоча ён стрэсці з сябе гэтае ашмёцце, паляцяць блазнюкі на падлогу пераспелымі жалудамі.

— Адпусціце яго, — пачуўся з цемры ціхі і адначасна ўладарны голас старога.

Ахоўнікі адступілі назад, гатовыя ў любы момант ганчакамі накінуцца і загрызці сваю ахвяру. Прыжмуранымі глыбокімі вачыма, што ўжо трохі прызвычаіліся да змроку, незнаёмец свідраваў цемрадзь. Нарэшце ягоны позірк спатыкнуўся аб ледзь прыкметную постаць.

— Рабі Акіба, гэта ты? — голас незнаёмца быў падобны на гул перуна.

— Хто ты такі і чаму шукаеш мяне?

— Я — Сімон Бар Козіба[1].

— Сын Козібы? Дзіўна... Слухаю цябе.

Сімон нерашуча пераступіў з нагі на нагу — на гліняным падлозе засталіся крывавыя адбіткі пальцаў, відаць, шлях ягоны быў няблізкі і камяністы — і пачаў распавядаць:

— Я прыйшоў сюды як пасланец ад Бога. І не думайце, што я вар'ят ці самазванец. Калі б я па праўдзе быў гэтакім, то не шукаў бы сустрэчы з табою, рабі. Самазванцы, наадварот, баяцца цябе, як агню, бо ведаюць: аднаго твайго позірку досыць, каб назнайніцу вывернуць іхняе хлуслівае нутро. А я — вось, перад табою. І гатовы пайсці на любы іспыт. Бог паслаў мяне дзеля збавення роднай Іудзеі ад рымскага прыгнёту, я прыйшоў даць волю ўсім насельнікам Палясціны...

— Годзе! — перабіў Акіба. — Іудзеі патрэбны не Месіі. Іудзеі патрэбны ваяры. Рымляне не разумеюць слоў. Да іх даходзіць толькі адна мова — мова зброі. Зрэшты, гэта напісана і на тваім твары... Ці, можа, такі знак ты адхапіў у вулічным духане?

На ілбе Сімона выступілі крапелькі поту, а пісар ад напругі зрабіўся цёмна-фіялетавым.

— Рабі, калі б такое сказаў хтосьці іншы, я перагрыз бы яму глотку. Не крыўдзі мяне, рабі. Рымлянін, які нанёс гэты ўдар, пэўна, не лічыць мяне за жывога... Калі да нашага мястэчка дакацілася вестка, што Іудзея зноў палыхнула паўстаннем, я за лічаныя дні сабраў тры сотні ваяроў. У нас было мала зброі, дый тую многія ці не ўпершыню трымалі ў руках. Аднак жа неяк ноччу мы спадобіліся напасці на рымскі гарнізон. Мы разлічвалі неспадзеўкі перарэзаць іх ледзь не ў ложках. Разлічвалі... А не прадбачылі галоўнага: вывучкі рымскіх ваяроў. Іх было меней, значна меней, чым нас. І ўсё ж яны перамаглі. Легіянеры, што стаялі на варце, паспелі падаць знак астатнім. І праз нейкія імгненні супраць нас ашчаціністалася дзідамі жывая сцяна рымлянаў. Я ні ў чым не магу папракнуць сваіх сяброў, яны змагаліся, як маглі. Яны засланяліся далонямі ад мячоў, бо не было ніводнага шчыта, яны кідалі свае целы на дзіды, каб пракласці шлях іншым. Сутычка была кароткай. Нам удалося прыдушыць ці прыкалоць з дзясятак рымлянаў, аднак ніводзін іудзей не выйшаў жывым з таго пабоішча. І мне прыкра, што я ацалеў. Але, відаць, на ўсё воля Божая... Я ачуняў, калі схлынула цемра. З мястэчка даляталі стогны і крыкі: рымляне пакінулі гарнізон і чынілі расправу над жыхарамі за нашую вылазку. Я выбраўся з груды целаў маіх забітых сяброў і ўжо дакладна ведаў, куды трымаць кірунак... Сюды, у Бетар, дзе мудры рабі Акіба збірае з усяе Палясціны, з усяе зямлі незлічоныя іудзейскае войска, каб скінуць, нарэшце, рымскае ярмо з шыі майго народа. Ты спытаешся, рабі, чаму я лічу сябе прыхадцам ад Бога ці, як ты кажаш, Месіяй? Адкажу. Калі, зранены і ледзь не беспрытомны, абкладзены целамі, я абыякава пазіраў у шэрае ранішняе неба, раптам нібы маланка шуганула наўсцяж, раздзіраючы смугу, і з гэтага разрыву на мяне хлынула незвычайнае, велічнае святло-ззянне. І адразу я пачуў моцны, уладарны голас, здавалася, ён запаўняў усю прастору, і немаведама было, ці далятае ён адтуль, з неба, ці вырываецца з мяне самога... «Сімон, — урачыста сказаў гэты голас, — ты, нашчадак Давыдаў, стаў Маім абраннікам, і табе наканавана збавіць сыноў Ізраілевых ад прыгнёту, абвясціць і заснаваць на зямлі царства міру. Зараз ты пойдзеш у Бетар, дзе збіраецца войска іудзейскае, і ўзначаліш яго, і павядзеш свой народ да перамогі...» Неба зноў засланялася шэранню, аднекуль усчаўся гулкі подых ветру, нібы побач пранеслася конніца, а я колькі хвілін усё яшчэ ляжаў нерухома і ніяк не мог усвядоміць, што са мною размаўляў Ён... Паступова цела маё налівалася незразумелаю сілаю, і неўзабаве я канчаткова акрыяў. Я ні ў каго не пытаўся ні шляху, ні сцежкі. Быццам нечая рука прывяла мяне сюды. І вось я перад табою, рабі Акіба...

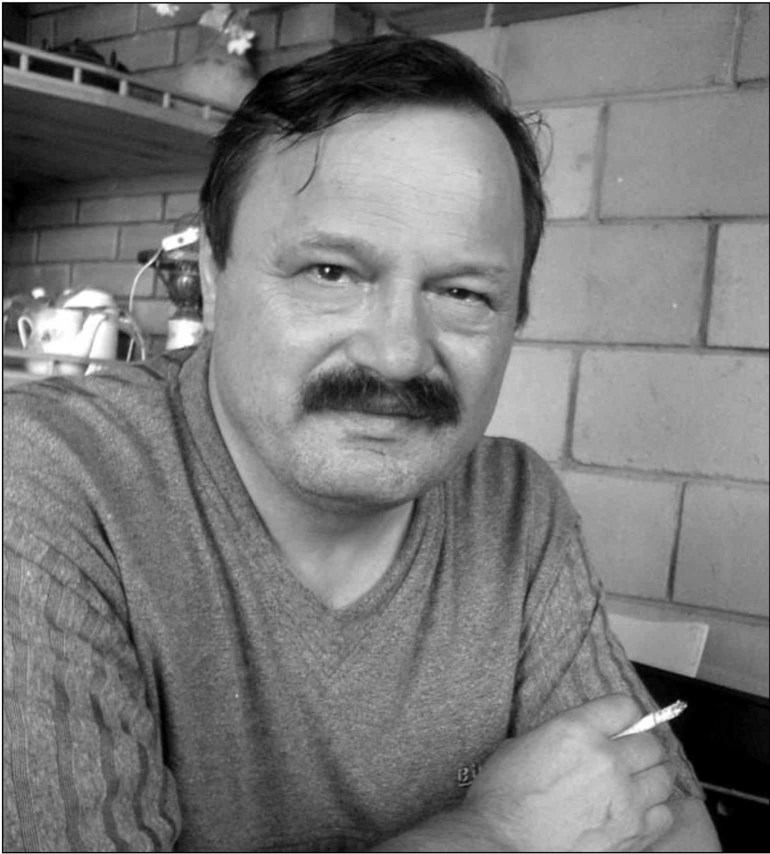

Стары наблізіўся да Сімона, стаў насупраць — твар у твар, — і па ягоных ручайках-маршчынах хваляю прабегла ледзь прыкметная іранічная ўсмешка.

— Кажаш, голас з неба? А ці не трызніў ты, ці не прымроілася ўсё табе, параненаму і амаль беспрытомнаму?

— Я быў пры сваім розуме, рабі.

— І чаму ж гэта Гасподзь абраў менавіта цябе?

— Не ведаю.

— Дык ты па праўдзе выхадзец з роду Давыдава, сын Козібы?..

— Не ведаю і гэтага.

— Цікава, — Акіба адышоў да стала, абапёрся даланёю аб ягоны краёчак. — А ты, Сімон, сапраўды прайдзісвет. Нямала такіх пабачыў я на сваім вяку. Хочаш славы? Хочаш павагі і пашаны? Але замест гэтага можаш атрымаць дзіду пад рабро...

— Не зневажай мяне, рабі! — з адчаем і крыўдаю мовіў Сімон. — Я не маню! Чым я магу даказаць гэта? Чым? — позірк ягоны пачаў мітусіцца па келлі, нібы сапраўды шукаў нейкія доказы, і раптам застыў на цесаку, што тырчаў за поясам ахоўніка Пінхаса. Ніхто не паспеў і здрыгануцца, як цесак гэты апынуўся ў Сімонавай руцэ. Ахоўнікі здолелі толькі жахнуцца — не за сябе, за Акібу, — а сам Акіба нават брывом не варухнуў, не спускаючы з твару тую ж усмешку і выказваючы пагарду да небяспекі.

Аднак Сімон зрабіў зусім не тое, што ад яго чакалі. Ён не кінуўся ні на Акібу, ні на ахоўнікаў. Ён узмахнуў цесаком і сякануў па мезенцы левае рукі — адцятак пакаціўся акурат пад ногі Акібы.

— Я не маню, рабі! Я не ашуканец! — у адчаі Сімон узбіўся ледзь не на крык.

Са знявечанай рукі на падлогу вішнямі ападалі буйныя кроплі крыві, а Сімон па-ранейшаму ўчэпіста сціскаў цясак і ліхаманкава зыркаў, нібы шукаючы, што яшчэ на сабе адцяпаць, каб давесці сваю праўду.

Акібу, падобна, гэтае дзейства аніяк не праняло, быццам самаэкзекуцыю яму даводзілася назіраць штодня. Ён гідліва

[1] У літаральным перакладзе — «сын хлусні», «сын ашуканца».

пхнуў нагою адцятак-мезенец і абыякава мовіў:

— Гэта — не доказ. Пазбаўляцца кавалкаў цела дазвольна хіба што ў баях з рымлянамі. Па ўсім бачна, у цябе гэта атрымалася няблага, — Акіба зноў напусціў на твар кплівасці. — А ўвогуле ты можаш стаць вартым ваяром. Нам такія патрэбны. Пінхас, адвядзі яго ў які-небудзь атрад. І гэта… дайце яму якую анучу, каб перавязаць руку.

— Слухаю, рабі!

Пінхас выкалупіў цясак з рукі разгубленага Сімона і падштурхнуў яго ў плячо:

— Пайшлі.

Сімон паслухмяна паклыпаў да дзвярэй. На парозе азірнуўся і ўжо без крыўды, ціха і цвёрда мовіў:

— Я не маню, рабі!

<…>

Няўдалыя перамовы

Рабі Рашбі і епіскап Іуда, апынуўшыся ў пакоі сам-насам, хвіліну-другую стаялі моўчкі, адводзячы адзін ад аднаго позіркі. Ім цяжка было пачаць размову, бо, як ні круці, а яны ўсё ж ворагі, хай сабе не па-чалавечы, а па стаўленні да Бога. Зрэшты, гэта для іх, святароў, было яшчэ болей значна, бо складала сэнс жыцця.

Нарэшце Іуда жэстам запрасіў госця прысесці да стала, а сам прайшоў у глыбіню пакоя, прытуліўся спіною да сцяны і ўжо цяпер кінуў пільны позірк на Рашбі, нібы задаючы маўклівае пытанне: «Ну, чаго ж ты да мяне завітаў? Што змусіла іудзейскага верхаводу звярнуцца да «напамаджанага», як вы, іудзеі, называеце нас, хрысціян?»

Рашбі і праўда прысеў, бо добра-такі здарожыўся, дый размова, як меркаваў, будзе доўгаю і няпростаю.

— Нам, яўрэям, цяпер жывецца вельмі цяжка, — нарэшце вымавіў Рашбі, робячы акцэнт на гэтае «нам, яўрэям», каб засведчыць: хоць у хрысціян і іудзеяў няма духоўнае еднасці, але застаецца еднасць па крыві. — І ў такі складаны час усім нам, хоць часова, трэба шукаць нейкае паразуменне, каб адужаць агульнага ворага…

Хто гэты агульны вораг, тлумачыць не было патрэбы, аднак Іуда нечакана заўважыў:

— Каго ты маеш на ўвазе, рабі? У нас, хрысціянаў, тут, у Ерусаліме, прынамсі, ворагаў нямашака…

Рашбі рэзка ўскінуў галаву:

— А што, рымскія акупанты для вас ужо не ворагі? Тое, што яны топчуць нашую зямлю, здзекуюцца з народа — гэта для вас усё адно?

— Не ўсё адно. Але Рым і ягоны кесар — гэта ўлада. А мы лічым, што няма ўлады не ад Бога…

Па твары Рашбі прабегла з'едлівая ўсмешка, і ён іранічна мовіў:

— Калі так разважаць, дык ваш Хрыстос спусціўся на зямлю толькі дзеля таго, каб забяспечыць уладарам іхнія кароны…

— Гэта не так. Калі ўладары не прытрымліваюцца запаведзяў, дык іхняя ўлада незаконная, бо яны не жадаюць пакарыцца Богу, а хто не пакарыўся Богу, той служыць д'яблу.

Абодвум стала зразумела, што цяжкае тэмы, якая стрэмкаю сядзіць у целе аднаго народа, не мінаваць.

Аднак Рашбі не хацелася паглыбляцца ў тэарэтычную спрэчку, бо яна магла перарасці ў звыклую грызню, якая не дасць ніякага плёну і конча пахавае надзею на аб'яднанне, хай сабе і часовае. Ён зірнуў у вочы Іуды і прымірэнча выдыхнуў:

— Не будзем пра гэта… Ёсць больш важкая нагода для нашае размовы. Я маю на ўвазе прыход Месіі…

— А як жа! Чуў, чуў, — тут ужо ўсмешка з'явілася на твары Іуды. Сімон Бар Козіба, доўгачаканы збавіцель яўрэйскага народа!

— Мне незразумелая твая іронія, — з непрыхаванай раздражнёнасцю працягваў Рашбі. — Гэта сапраўды Месія, якога наш народ чакаў вякамі. Бог, нарэшце, прыслаў Яго, пачуўшы нашыя малітвы. Колькі разоў яўрэі браліся за зброю, каб адолець чужынцаў! І ўсе паўстанні захлыналіся ў крыві. «Ну і дзе ж ваш Бог?» — кпілі нашыя нядобразычліўцы. І праўда, Бог не спрыяў нам. Не спрыяў да гэтага часу. Але ўрэшце злітаваўся. І цяпер мы ўпэўнена можам сказаць: «Вось яна, Божая ласка. Бог прыслаў Месію. А значыць, гэтым разам мы пераможам!». Дык адкажы мне, Іуда: няўжо яўрэі, якой бы веры яны ні былі, страцяць гэты шанец?

— А мы яго ўжо страцілі, — не выдаючы ніякай узрушанасці, адказаў Іуда. — Сапраўдны Месія ўжо прыходзіў.

— Ты, вядома ж, маеш на ўвазе вашага Хрыста…

— А каго ж яшчэ? Толькі Ён і ёсць Месія. Аднак мы, яўрэі, замест таго, каб прыслухацца да Ягоных пропаведзяў, пайсці па ўказанай Ім дарозе, распнулі Яго…

— Ну, скажам, кончы вырак вынес не сінедрыён, а пракуратар Понцій Пілат…

— А хто на яго націскаў? Хто гэтак апантана патрабаваў Ягонае пакутнае смерці? Вашыя першасвятары, фарысеі.

— Згадкі пра добранькага пракуратара і крыважэрных яўрэяў — як віламі па вадзе. Дагэтуль ідуць пагалоскі, што Понцій Пілат быў бязлітасным і жорсткім. Вашыя Евангеллі я вывучыў вельмі ўважліва. Там жа ледзь не цераз слова бязглуздзіца, а то і мана. Вось, скажам, згадка пра суд у Ерусаліме. Ды ніякай прэторыі, у двор якой быццам бы прывялі Хрыста для допыту, у Святым горадзе не магло быць, бо рэзідэнцыя Понція Пілата месцілася ў Кесарыі, на ўзбярэжжы мора. І чаго б гэта яму напярэдадні Пэйсаху спадобілася прыехаць у Ерусалім? Ці яшчэ: каб адмежавацца ад выраку над Хрыстом, Пілат, які заўсёды пагарджаў намі, яўрэямі, раптам мые рукі. Ды гэта ж наш, чыста іудзейскі звычай! А як згадваецца пра сам суд? Быццам бы ён адбыўся ў доме першасвятара ды яшчэ ноччу. Ты ж сам выдатна ведаеш, што сінедрыёну катэгарычна забаронена выносіць выракі напярэдадні ці ў час святаў, тым болей Пэйсаху. Зрэшты, не будзем шукаць пылінку ў чужым воку… Вы лічыце, што менавіта вышэйшыя рабіны наканавалі смерць Хрысту. Лічыце — і няхай… Але ж першасвятары — гэта не ўвесь народ. Чаму ж у смерці свайго бога-чалавека вы, хрысціяне, папракаеце ўсіх яўрэяў агулам?

— Таму што вырак выносіўся з маўклівае згоды шараговых іудзеяў. Вось скажы мне: хіба вы не папракалі нас за адступніцтва, не падвяргалі сапраўднаму пераследу? Хіба вы не забівалі каменнем жанчын-хрысціянак? Усё гэта было і ёсць… І таму кожны іудзей, калі б яму выпала такая магчымасць, з асалодаю паслаў бы Хрыста на крыж…

Рашбі не запярэчыў. Зноў усталявалася зацятае маўчанне. Нарэшце Рашбі без асаблівай надзеі ў голасе запытаўся:

— Дык, значыць, ты не лічыш Сімона Бар Кохбу Месіяй?

— Ён проста самазванец… Хрыстос папярэджваў, што пасля Яго з'явіцца шмат ілжэ-прарокаў, якія будуць упадабляцца Месіі і спрабаваць весці рэй ад імя Бога. Але не верце ім, казаў Хрыстос…

— А можа, ваш Хрыстос акурат і быў лжэ-Месіяй? — раздражнёна перабіў епіскапа Рашбі. — Ды і ці быў ён увогуле? Сто гадоў мінула з тае пары. Хто сёння можа пацвердзіць ягонае існаванне? Хто ўбачвідкі назіраў ягонае ўваскрашэнне? Магчыма, гэта проста легенда, міф — не болей.

Нягледзячы на цяжкую абразу, Іуда захаваў спакой і нават не павысіў голасу:

— Легенда, кажаш? А чаму ж тады пра Хрыста напісаў Іосіф Флавій? Ён жа летапісец ваш, іудзейскі. А хіба ў Талмудзе не згадваецца імя Іісуса?

— Ды там многа Іісусаў згадваецца! — не здаваўся Рашбі. — Быў Іісус Ганоцры-Назарэй, які пакланяўся чарапіцы, быў Іісус бэн-Стада, варажбіт, які «вывез магію з Егіпта», быў і Іісус бэн-Пандыра — байструк, якога легкадумная гулёна прыдбала ад рымскага легіянера… Дык які з гэтых Іісусаў ваш?

— Твае блюзнерства зусім не да месца, — не страціў раўнавагу Іуда. — Ты выдатна ведаеш, што Хрыстос — не міф, не легенда. Яшчэ жывыя вучні апосталаў, якія бачылі Госпада на свае вочы і слухалі Ягоныя пропаведзі. А тое, што вы, іудзеі, чапляецеся за дробязі, «хапаеце за язык», каб збагніць іншаверцаў, дык гэта ўсім вядома. Такая ўжо вашая існасць… А ў сваім «балоце» гэтых дробязяў чамусьці не заўважаеце. Ну вось, напрыклад, вы лічыце, што Бог — адзін. Ці не так? А ў Быцці Бог кажа: «Створым чалавека па вобразу нашаму…». Калі Бог дыктаваў Пяцікніжжа Маісею і дайшоў да гэтых слоў, Маісей, як ты ведаеш, здзівіўся і адмовіўся запісваць. Маўляў, ты ж, Бог, адзіны ў сваёй існасці, а тут гэтае «створым». Людзі зняверацца. Што адказаў Усявышні? «Няхай хто хоча памыліцца, памыляецца». Дык вось і я, трохі перайначваючы, адкажу на твае блюзнерства словамі Бога: не верыш у існаванне Хрыста — дык гэта твая бяда…

Як ні хацелася Рашбі пазбегнуць слоўнага спабору на тэму веры, аднак жа, бач, не ўдалося. І ён дакараў сябе за гэта, бо можа стацца, што іхняя сустрэча ніякага жаданага плёну не прынясе, толькі і атрымаецца, што наплююць адзін аднаму ў душу. Але ж не для гэтага ён, Рашбі, выправіўся ў Ерусалім. Паспрачацца, «пагрызціся» можна будзе і потым, калі ў Ерусаліме не застанецца рымскае набрыдзі. Тады, магчыма, увогуле не будзе патрэбы весці нейкія дыскусіі з хрысціянамі, з гэтымі запраданцамі. Да пазногця іх — і капец…

Але ж цяпер, каб дагадзіць епіскапу, трэба, мусіць, трохі адступіць, скіраваць размову ў злагаднае рэчышча.

— Ты, Іуда, не злуй на мае кепікі наконт Хрыста, — прымірэнча мовіў Рашбі. — Я ж толькі выказаў тое, пра што гамоняць некаторыя сумніўцы, фарысеі, напрыклад. А мы, прававерныя іудзеі, існаванне Хрыста пад сумнеў не ставім. Вось толькі…

— Што толькі? — Іуда, які да гэтага часу трымаўся непарушна, нечакана ўзмыліўся. — У вас вечна гэтыя «але», «аднак», «толькі»… Няма ніводнае ісціны, ніводнае думкі, якую б вы ўспрынялі цалкам і без скажэння. Заўсёды знойдзеце якую-небудзь зачэпку, дробязь, каб зганьбіць, зняславіць, а затым перайначыць на свой капыл…

— Ты ж не даслухаў, Іуда... Мы таксама згодныя лічыць вашага Іісуса сынам Божым. Але ён — не роўны Богу. А роўны каму? Ну, скажам, нашаму Маісею. Што ж датычыць ахвяры Хрыстовай, якую вы падаеце як збавенне ад чалавечых грахоў, дык, бадай, гэта перабольшана… — Рашбі стараўся падбіраць словы, якія б не раз'ятрылі Іуду, і ў той жа час не хацеў саступаць у галоўным. — Мы прызнаём ахвяру Хрыстову. Але толькі як асабісты подзвіг — не болей.

— Ну і заставайцеся пры сваёй думцы, — абыякава сказаў епіскап. — Вы, іудзеі, заўсёды аддзялялі людзей ад Бога. Нават Месія вам сёння патрэбен не дзеля таго, каб выратаваць свае душы, а каб ён падсабіў вам вырашыць зямныя праблемы. Напрыклад, як цар Давыд. І ўвогуле: вы лічыце, што Месію Бог пашле толькі для яўрэйскага народа…

— А то як жа! Вунь нават ваш Хрыстос, калі аб'явіўся, выказаўся адпаведна: «Я пасланы толькі да блудных авечак дома Ізраілева», — Рашбі ў чарговы раз выявіў свой досвед у хрысціянскіх догмах.

— А гэта якраз яшчэ адзін прыклад таго, што ва ўсім вы спрабуеце атрымаць карысць для сябе — і толькі. Так, Іісус найперш прыйшоў да «авечак Ізраілевых». Але не дзеля таго, каб стварыць для іх рай на зямлі, а дзеля таго, каб мы, яўрэі, панеслі Слова Божае па ўсім свеце, да кожнага эліна, як спрадвек называюць язычнікаў. Не вылучаў Іісус ні народаў, ні асобных людзей. «Вось маці мая і браты мае. Бо хто выканае волю Бацькі майго, які на нябёсах, той брат мой, і сястра, і маці мне», — гэтак ён звярнуўся да сваіх вучняў. І не трэба выварочваць словы Іісуса назнайніцу.

Рашбі вырашыў, што працягваць размову няма сэнсу: епіскап упарта стаяцьме на сваім, пераканаць яго немагчыма, а значыць, узгодненых дзеянняў не атрымаецца. Ён з цяжкасцю падняў сваё цела з-за стала і моўчкі пасунуўся да дзвярэй. Ужо на парозе, нібы адумаўшыся, на ўсялякі выпадак запытаўся:

— Дык што, Іуда, ніякай помачы ад вас не будзе?

— А якую помач вы хацелі б мець? — у адказ запытаўся епіскап.

— Мы хацелі б, каб тут, у Ерусаліме, у належны час твае людзі выступілі супраць рымлян. Узгоднена з нашымі дзеяннямі…

— А вось гэта ні ў якім разе, — цвёрда мовіў Іуда. — У імя каго змагацца? У імя вашага самазванца, якога вы, мусібыць, самі ж і прыдумалі? Не дачакаецеся.

— Ну-ну… — злавесна выціснуў скрозь зубы іудзейскі святар, зыркнуў з-пад ілба і падаўся на вуліцу…

Цалкам раман «Грэх» можна прачытаць у бліжэйшых нумарах часопіса «Дзеяслоў».

ВЕРШЫ

ЖЫЦЬ-ЛЮБІЦЬ...

Алесь МАСАРЭНКА

12 красавіка пісьменнік, сябра Рады Саюза беларускіх пісьменнікаў Алесь МАСАРЭНКА адзначыў свой 75 гадовы юбілей. Шчыра жадаем Алесю Герасімавічу і надалей «жыць-любіць» — у здароўі, радасці і рыфмах.

Дзве душы

Адзінота — лайдакоў прыдумка,
бо душа не прызнае пакут.
Плодна нарастуе тая думка,
ад якой шырэе віракрут.

Сам-насам... Ці ж гэта адзінота,
калі б'е крыніцай пачуццё
і душу ўскалыхвае пяшчота,
яваю здаецца небыццё.

Мімаволі сцёрты код шукаеш
у спадзеве памяць аднавіць...
Верыш, спадзяешся і чакаеш
долю, па якой душа баліць.

Мо і праўда некалі ў суполе —
неразлучным звёнку-спарышы,
у адным біялагічным полі
месціліся райскіх дзве душы.

Ім жылося весела і крута —
хваляваціся не было прычын...
Сёння бездухоўнага манкурта
не ратуе і гарэм жанчын.

* * *

Як людзі, натоўпам,
дрэвы стаяць.
Над імі галопам
ветры ляцяць.

Наезнікі ў сёдлах,
клінкі нагала!..
Гісторыя шчодрай
на войны была.

Усё яшчэ ў лёце
шалёным страла.
У дум завароце
вояк галава.

* * *

Пагода, што і жанчына,
мае свае перамены.
Дождж — і сум аблачынай
сцякае цурком у вены.

Сонца — і соладзі рэшткі
з вуснаў каханай знікаюць.
Снег — і бровы, як стрэшкі,
холад вачэй хаваюць.

Адліга — украдмя слёзы
шукаюць на шчоках прытулак...
Вецер — адчай, пагрозы
й душа навырунак.

* * *

Нам суседзі ні ў чым не спрыялі...
До!.. Сышоў у нябыт скрухі час.
Мы палякамі так і не сталі,
і расейцаў не выкуюць з нас.

Як бы хто і з якое трыбуны
два народы ў адзін ні злучаў,
не прынялі мы глумнай камуны,
хоць яе шугавей і не ўчах.

Люд гвалтоўна парцейцы сагналі
ў паслухмяны савецкі натоўп,
а як страху загоны зламалі —
на яднанне спадобіўся поп.

Камуністаў змянілі царкоўнікі —
двоеўладдзе было і ёсць.
Ставяць свечкі ў храме чыноўнікі,
ладзіць шоу сінода госць.

Ён таксама ўсё тое ж плявузгае —
заклікае ў адзінстве жыць,
але мова была — каб руская
і Расеі аддана служыць.

У далоні прыязна плёскае
скасабочаны наш бамонд...
Меч Дамоклаў павіс над вёскамі,
дзе жыве беларускі народ.

* * *

Праўда гулагаў —
цяжэй за нямецкі фашызм.
Яе перавага —
крывавы патрыятызм.

Сталіна вої —
народаў скароных сыны.
Верныя зброі,
болю і крыўды — чыны.

Ім — абы толькі
саміх не пусцілі ў расход.
...Уласнае болькі
баяўся зляканы народ.

Адліга

Плачуць стрэхі — адліга
правакуе на слёзы.
З дахаў снежная каша
шархотка паўзе.
Гэтым годам няпраўду
казалі прагнозы:
каб зманіць — не патрэбна
стаяць у чарзе.

Выйшаў з хаты стары —
уздыхае працяжна.
Перамены надвор'я —
настрою падрыў.
Ён уцяміў адно —
для яго гэта важна:
як бы там ні было —
сваім розумам жыў.

Не адрокся ад мовы,
у прочкі не з'ехаў —
каранямі, як дуб,
у зямны шар урос.
Па-ранейшаму гоніць —
замашна, з уцехай —
сваёй жыткі нялёгкай
шырокі пракос.

Як і маці, Айчыне
ніколі не здрадзіць.
Быў і будзе ёй сынам
і верным слугой.
А калі паміраць
яму раптам завадзіць —
сыйдзе ў свет небыцця
сакавітай вясной.

Нечаканая думка
знічкай падае долкі.
Смерці чорнай крыло
паліць сонца прамень.
«Жыць-любіць!» —
па-над жытам
пяе перапёлка.
Усміхаецца вабнай
усмешкаю дзень.

САТЫРЫКОН

СВАЯ ДУМКА

Міхась МІРАНОВІЧ

Міхась МІРАНОВІЧ нарадзіўся ў 1948 годзе ў вёсцы Старына на Ушаччыне. Сябар Саюза беларускіх пісьменнікаў. Жыве ў Віцебску.

Шчыра віншуем нашага аўтара з 65-годдзем і жадаем яму і надалей «мецць сваю думку» ды быць «здорава багатым»!

Суседзі і сабакі

Павялося
Так спрадвеку,
Што адзін
Другога тоўк.
Цюцька —
Сябра чалавеку,
А сусед суседу —
Воўк.

Няма непрыгожых жанчын

Сказаў неяк
Хтосьці з мужчын:
— Няма
Непрыгожых жанчын! —
І ён, сапраўды,
Меў рэзон —
Бо звалі яго
Рабінзон!..

Каб грошай хапала…

Не прыпыняе
Думка церабіць,

Што маецца на свеце
Грошай мала.
Няўжо іх нельга
Столькі нарабіць,
Каб на усіх і кожнага
Хапала?..

Без кабеты

Бывае
Тысяча прычын,
Каб ўзяць і плюнуць
На жанчын!..
А паспрабуеш
Без кабеты —
Дык варыянты —
Горш за гэты!..

Свая думка

Папрокаў вашых
Не прымаю,
Што ўласнай думкі
Я не маю.
Ёсць думка
І ў мяне свая,
Хоць, праўда, з ёй
Не згодны я!..

Адам і Ева

— А ці хадзіў
Адам налева?
— Была з жанчын
Адзінай Ева!..
— Адам мог Еву
Не любіць!..
— А што яму
Было рабіць?..

Здорава багаты

Жыццё парою
Робіцца суровым,
І я хачу заўважыць вам,
Рабяты:
Някепска быць
Багатым і здаровым,
Ды толькі лепей —
Здорава багатым!

Жанкі-натхняльніцы

Жанчыны нас
Заўсёды акрыляюць,
І нездарма ж
Асанну ім пяюць!..
Жанкі парой
На подзвігі натхняюць,
Якія самі ж
Здзейсніць не даюць!..

Хлапцоў так многа халастых

Канечне,
Сярод хлопцаў тых —
Не ўсе Шварцнегеры
І Джагеры.
Затое —
Многа халастых
…У піянерскім
Лагеры!..

Кайф

Жыў у дзеда кот,
Такі рахманы —
Ад хваста
Да кончыкаў вушэй.
Накапаў у лесе
Валяр'яну —
Зараз ловіць кайф,
А не мышэй.

П'яныя дзяўчаты

Я люблю
І дзяўчат, і віно —
Іх пароўну люблю,
Акурат.
Каб меў выбраць з іх
Штосьці адно —
Дык я выбраў бы
П'яных дзяўчат.

Кузьма і Мікіта

Аднавяскоўцаў нашых двух
Вазьмі —
Ні аднаму адмовіць
Нельга ў спрыце:
Кузьма Мікіту
Неяк падкузьміў,
А той Кузьму
За гэта адмікіціў.

УГОДКІ

ШЧАСЛІВАЯ ПОВЯЗЬ З «МАЛАДОСЦЮ»

Генрых ДАЛІДОВІЧ

...Надзея перайсці на працу ў «Маладосць» заявілася ў 1977-м, калі там пасаду загадчыка аддзела прозы пакінуў Уладзімір Дамашэвіч (ён у чарговы раз на пісьменніцкім сходзе горача выступіў у абарону беларускай мовы, і яго трэба было «асудзіць» за «беспадстаўную крытыку справядліва, паленінску вырашанага ў СССР нацыянальнага пытання»).

Рэдакцыя «Маладосці» ў адведках у Міколы Аўрамчыка, які працаваў у часопісе 27 гадоў. 1984 г.

Я тады пра нейкую большую пасаду нават і не думаў, хацелася папрацаваць з маладымі і ў больш дэмакратычнай атмасферы, але Генадзь Бураўкін і Алесь Жук — галоўны і намеснік — аддалі перавагу Алесю Масарэнку, дзеля чаго яго адклікалі з партыйнай школы. У 1978-м Бураўкіну даручылі ўзначаліць Дзяржтэлерадыё... «Маладосць» узначаліў Васіль Зуёнак. Намесніка, Жука, запрасілі на працу ў ЦК КПБ. І вось тады Дамашэвіч пачаў сватаць мяне. Зуёнак сабраў агульнарэдакцыйны сход. Мяне не забракавалі; а калі такі выбар адобрыў загадчык аддзела культуры ЦК КПБ Алесь Петрашкевіч, то «пытанне было вырашана».

Я не столькі ўзрадаваўся, колькі хваляваўся: як быць адным з начальнікаў над Міколам Аўрамчыкам, які старэйшы за майго бацьку і ў «Маладосці» з першага ж дня, над тым жа сватам Дамашэвічам (які вярнуўся ў рэдакцыю) ці загадчыкам аддзела крытыкі Сіпаковым? Ды яны сустрэлі прыязна, нідзе не падкрэслівалі сваю жыццёвую і творчую перавагу, неяк міжволі вучылі не ўхіляцца ад складанасцей, выразна праяўляць грамадзянскую пазіцыю і ўмець многае браць на сябе. Асабліва перад цэнзурай...

Вось пра галоўліт. А. Жук падае сваю аповесць «Чорны павой». Дэтэктыў — жанр, на той час яшчэ слаба развіты ў нас. Ды — нам «стоп»: раскрыццё метадаў вядзення вышуку і следства, дайце рэцэнзію з МУС. А хто там лёгка дасць ухвальны водгук? Усе перастрахоўваюцца. Мушу як куратар прозы дамагчыся сустрэчы з міністрам, У. Ягоравым, папрасіць яго прачытаць карэктуру. Атрымалі блаславенне. Смешна?

...Караткевіч. Ужо сам прыход яго ў рэдакцыю — падзея. З ім — заўсёды лавіна розных ведаў, непаўторны спосаб гаворкі і выразы яе. Ад Караткевіча чакалі заканчэння рамана «Каласы пад сярпом тваім». Унікальнага гістарычнага палатна ў нашай прозе. Ды — «Чорны замак Альшанскі». Дэтэктыў, але з якімі захапляльнымі калізіямі, энцыклапедычнымі экскурсамі ў гісторыю і з разняволенай стыхіяй мовы, стылю! Твор уважліва прачыталі Дамашэвіч і Міклашэўскі, зрабілі тактоўныя заўвагі. Мы з Зуёнкам тое-сёе дадалі, ведаючы, што асобныя выразы аніяк не prапусціць галоўліт, а то з-за іх і не прапусціць увесь твор (напрыклад пра тое, што ў Полацку п'яныя Пётр І і Меншыкаў абражалі, а потым шаблямі секлі ў храме уніяцкіх светароў). Заўвагі Уладзімір Сямёнавіч успрымаў вельмі балюча. Пры ўзгадненні правак гром грымеў, сцэны трэсліся ў рэдакцыі. Аўтар у гневе падхопліваўся і сыходзіў: «Нагі маёй больш не будзе ў гэтай... (пропуск ягонага азначэння) «Маладосці». Развазжлівы Дамашэвіч супакойваў нас: «Астудзіцца. Вернецца». Вяртаўся. І ўжо спакойна мы падоўгу сядзелі гуртам, шукалі, каб знайсці самы падыходны для яго варыянт, а пасля ўсяк адстойвалі тое ў галоўліце. Пасля публікацыі рамана, які выклікаў цікавасць нават у непрыцеляў беларускай літаратуры, задаволены аўтар прыходзіў з пакоўным партфелем ці клікаў дахаты...

Маладосцеўская атмасфера зусім не азмрочылася, калі на чале часопіса ў 1982-м стаў Анатоль Грачанікаў. Ён, як і Зуёнак, найбольш удзяляў увагі паэзіі і публіцыстыцы, а мне даручыў курыраваць прозу і крытыку...

Добра ведаючы, што ў той час найперш у «Маладосці» можна надрукаваць гістарычны твор, да мяне звярнуўся вядомы паэт і ўжо заўлены празаік Леанід Дайнека: прачытай мой раман і спачатку толькі мне выкажы сваю думку. Прачытаў. У гаворцы сам-насам зазначыў яму: ты абраў для расказу вельмі цікавыя, але малавядомыя эпізоды з нашай гісторыі (я ўведаў пра іх ад Міколы Ермаловіча) — барацьбу Полацка і полацкага васала з Кукейноса князя Вячкі на пачатку XIII ст. супраць крыжакоў. Але чаму табе найперш спасылацца на «Хроніку» Генрыха Латвійскага, паслухай і іншага Генрыха: узбуйні паказ таго, што Полацкая зямля была не часткай Кіеўскай Русі, а многія стагоддзі самастойнай дзяржавай. «Дык ты гэта падтрымаеш?» — «Падтрымаю. Будзем націскаць на тое, што палачане і кукейносцы змагаліся супраць навалы з Захаду. Тым больш, што Вячка дзейнічаў у саюзе з Ноўгарадам»...

Леанід узяўся пераглядаць канцэпцыю твора, і трэба адзначыць: ён умее працаваць хутка, шмат і напружана. Праз некалькі месяцаў быў ужо ў многім новы раман «Меч князя Вячкі». Аўтар, як і Караткевіч, не пазбягаў паэтычнай рамантызацыі, але яна была на грунце моцнай дакументальнай асновы. Разам з пазнейшым раманам «След ваўкалака» гэты твор заняў пачэснае месца ў нашай літаратуры.

У аддзеле публіцыстыкі тады працаваў здольны паэт, грунтоўны знаўца розных летапісаў, хронік Алесь Гаўрон, дык вось ён настойліва параіў папрасіць Ермаловіча, каб ён для нас напісаў дакументальнае даследаванне пра полацкую гісторыю хоць бы часоў Рагвалода і Усяслава. Той з ахвотай згадзіўся. Ішла перабудова ўжо, галоўліт крыху прыціх, але асабліва не прыціхлі розныя асочнікі «крамолы», адзін з іх на Ермаловічаву публікацыю раз'юшыўся ў «Звяздзе»: маўляў, у гэтым матэрыяле — антымарксісцкая канцэпцыя ў ацэнцы гісторыі Кіеўскай Русі, вылучэнне нацыяналістычных поглядаў, услаўленне эксплуататарскага класа і г. д., і г. д., з усім наборам таго, што, здаецца, ужо гукнула ды ручкі згарнула. У гэты час Грачанікаў быў на вучобе ў Маскве, дык пачалі цягаць мяне ў аддзелы, на бюро ЦК ЛКСМБ: давай пісьмовае тлумачэнне, чаму той артыкул з'явіўся без абмеркавання на рэдкалегіі. Сазваніўся з галоўным. Ён: «Нічога не пішы. Скажы: я вярнуся — тады і будзем тлумачыцца. Няхай перагараць. Не той цяпер час, каб рабіць супраць нас аргвывады». Вярнуўшыся, Грачанікаў пабыў у першага камсамольскага сакратара, у загадчыка аддзела культуры ЦК КПБ і здолеў пераканаць тых «не шумець, а спусціць усё на тармазах». І параіў Ермаловічу не ўдастойваць увагай пасквілянта, а адказаць яму ў «Маладосць» — іншым сваім творам. Мы ведалі: той мае вялікае гістарычнае даследаванне, але яго ўсюды адмаўляліся выдаць асобнай кнігаю. І пачулі: «Ёсць такое. Але вас за яго з работы здымуць, а то і пасадзяць». — «Калі паабяцаеце насіць нам сухары, то рызыкнем, — усміхнуўся Грачанікаў. Але потым мне: — Жарт жартам. Трэба падстрахавацца. Ты лепш ведаеш гісторыкаў, літаратуразнаўцаў, пагавары з імі і папрасі напісаць прадмову. І каб у ёй была якая важкая марксісцка-ленінская цытата пра гісторыю Кіеўскай Русі, ВКЛ». Перагаварыў з 9-цю дактарамі гістарычных і філалагічных навук — адмовілі, спаслаўшыся на славуты недахоп часу (праўда, М. Сташкевіч паабяцаў падтрымаць па лініі Інстытута гісторыі партыі, паколькі галоўліт паранейшаму ўпотай дасылаў ім некаторыя творы на закрытую рэцэнзію). Нехта «прасігналіў», і нас з Грачанікавым выклікаў сакратар ЦК КПБ па ідэалогіі, адкрыта страшыў за «прапаганду нацыяналізму». І зноў незабыўны Анатоль Сямёнавіч павёўся годна, нават задзірыста: хіба вам, хто займае такую адказную пасаду, не сорамна гаварыць пра нейкі беларускі нацыяналізм? У гэтым жа слове аснову складае лацінскае азначэнне «natio» — «народ», а паняцце «беларускі народ» ніхто яшчэ не адмяняў, як і не забараняў любіць народ!..

Карацей, з другой паловы 1988-га пачала друкавацца ў «Маладосці» даўно чаканая даследчая праца Ермаловіча з нацыянальнай канцэпцыяй «Старажытная Беларусь» (нямала ілюстрацый да яе перадаў Г. Штыхаў). Зноў жа, нехта можа пахмыльнуцца: вось дык ваш подзвіг! Падумаеш, праламалі берлінскую сцяну! Праца рана-позна была б надрукаваная. Была б. Але лепш — раней і пры жыцці аўтара. І для хутчэйшага пераломy няведання, абыякавасці, грамадскай свядомасці. Для асэнсавання таго, што мелі, маем і што трэба шанаваць і несці далей.

Заслужана павысілі рэпутацыю аўтараў апублікаваныя аповесці «Мы — хлопцы жывучыя» Івана Сяркова і «Паляванне на апошняга жураўля» Алеся Жука. Падтрымалі першы празаічны твор — раман «У падзямеллі» Міколы Аўрамчыка, дзе, бадай, упершыню ў савецкай літаратуры быў праўдзіва адлюстраваны лёс салдата з арміі савецкага генерала Уласава і яго (салдата) у фашысцкім палоне. Надзвычай цёпла былі сустрэты публікацыі сумленнай, пранізанай болем і ў той жа час нязломнасцю кнігі былой (ды і да смерці) савецкай зняволенай Ларысы Геніюш «Споведзь» (выбачайце, гэту назву даў я). Многіх зацікавіў перадрук «Мужыцкай праўды» пад рэдакцыяй Кастуся Каліноўскага і многіх нумароў «Дзянніцы» на чале з Цішкам Гартным...

Грачанікаў яшчэ паспеў парадавацца за адну маладосцеўскую рэч. Перабудова нібы рухалася наперад, але ў нас вялася літаральна вайна супраць розных «нефармалаў» — асабліва тых, хто падаваў голас у Беларусі за... адраджэнне беларускай мовы і культуры. Нават у Маскве празвалі нашу рэспубліку Вандэяй. Найбольш свядомая наша інтэлігенцыя на чале з Васілём Быкавым мусіла звярнуцца да самога М. С. Гарбачова з просьбай дапамагчы прадухіліць знішчэнне беларускай нацыі і вызначыць захады на адраджэнне. Па былой савецкай завядзёнцы копію гэтага звароту пераслалі ў наш ЦК, а там ідэолаг-сталініст, празваны ў прастамоўі Саўкам, выклікаў амаль усіх падпісантаў у свой кабінет і літаральна душыў за горла: адмоўся ад свайго подпісу, а то!.. Ніхто не адрокся. У ЦК КПСС, на сакратарыяце на чале з Я. Лігачовым, абмеркавалі гэты зварот і з некалькіх дзесяткаў яго пунктаў з грыфам «Сакрэтно» прынялі адчэпнае: дазволілі пры «Маладосці» выдаваць штомесячна «Бібліятэку». Во была самастойнасць БССР: нават такое невялічкае выданне трэба было ўпрошваць у цэнтры!

Маладым — радасць: па 5 кніжачак паэзіі і прозы, па адной публіцыстыкі і крытыкі штогод! З 1988 года справа пайшла ў ход. Першыя свае кнігі ў гэтай серыі выдалі А. Сыс, А. Федарэнка, А. Наварыч, А. Казлоў, Г. Багданава, М. Скобла і шмат іншых, адразу становячыся членамі Саюза пісьменнікаў.

Вясной 1991-га ў росквіце жыццёвых і творчых сіл Грачанікава трагічна не стала. На галоўнага калектыў пачаў заваражваць мяне. Я раіў Сіпакова. Той рашуча адмовіўся. Неўзабаве ў ЦК ЛКСМ пайшла «тэлега» супраць мяне за подпісам некалькіх маладых літаратараў (маўляў, я не спраўлюся «абнавіць» выданне). Усё гэта было абмеркавана на Пленуме Саюза пісьменнікаў з удзелам адказных з ЦК ЛКСМБ, дзе тайным галасаваннем (40 «за», 1 «супраць») было прынята рашэнне. «Гэта Генрых сам супраць сябе галасаваў», — пажартаваў Максім Танк.

Працяг на стар. 20 (12) ▸

▸ УГОДКІ

ШЧАСЛІВАЯ ПОВЯЗЬ З «МАЛАДОСЦЮ»

◂ Працяг. Пачатак на стар. 19 (11).

Трэба было вучыцца яшчэ болей, без аглядкі, браць адказнасць на сябе, самому станавіцца «шэфам». Ды ў калектыве, што вылучыў. І падзеі ў СССР, у БССР абнадзейвалі на мажорны лад: жнівеньскі путч праваліўся, дзейнасць каманднага ЦК КПБ прыпыненая ці забароненая, «маўклівa-агрэсіўная» большасць нашага Вярхоўнага Савета са спалоху прагаласавала за дзяржаўны суверэнітэт Беларусі, старшынём новага ВС стаў вядомы вучоны, грамадскі дзеяч, сын пісьменніка С. С. Шушкевіч. Прынята новая, дэмакратычная канстытуцыя. Прыняты жыццёванеабходны, умацоўны для нацыянальнага грунту, паважлівы і не для беларусаў у нас «Закон аб мовах». Што яшчэ жадаць?

Ды неўзабаве сам Станіслаў Станіслававіч, можна сказаць, пахаваў нашыя надзеі: на напрошанай намі сустрэчы пачаў па-ментарску вучыць. Асабліва ў тым, каб не лезлі ў палітыку. Каб перасталі быць нахлебнікамі: па-ягонаму, цяпер, ва ўмовах хуткага рынку, трэба выжываць самім. Пісьменнікам, часопісам, выдавецтвам. «От сынок дык сынок!» — па выхадзе тужліва сказаў адзін народны пісьменнік…

І пачалося! Найперш для «Маладосці». Нас неўзабаве выкінуў са сваёй сістэмы камсамол — як з фінансавай, так і са свайго будынку. Жах браў новага галоўнага: гэтак можна і часопіс страціць...

Я — да міністра інфармацыі. Дзякаваць Богу, што тады ім быў Анатоль Бутэвіч. Ён у звыклай манеры падшуткаваў, падстрашыў, каб у мяне заявіўся сівы волас, а пасля прыладзіў нас да выдавецтва «Полымя», дзе мы апынуліся ў ролі няпрошаных жабракоў. І новае кіраўніцтва, і міністэрства, асабліва пасля Бутэвіча, увесь час нагнятала: няма на вас сродкаў, зарабляйце-зарабляйце, шукайце спонсараў. Міністэрства адлучыла ад літаратурных выданняў тагачасны безграшовы Саюз пісьменнікаў, а нас, галоўных рэдактараў, змусіла перайсці на кантрактную сістэму... Карацей, з самага рыначнага пачатку часопісы, выдавецтвы выжылі, як разумею, дзякуючы падтрымцы Савета міністраў і найперш яго старшыні В. Ф. Кебіча. Ён не зусім лічыў пісьменнікаў дармаедамі.

І пры такой нервовай напрузе выпадалі і радасці: ішлі і ішлі ў літаратуру маладыя таленты, амаль кожны нумар часопіса пачынаўся з рубрыкі «Упершыню ў «Маладосці», лік кніжачак «Бібліятэкі» пераваліў за 150. Творча ўзраслі, сталі паўкласікамі ўжо («класік», «паўкласік» — любімыя жарты ў пісьменніцкім асяроддзі) яе першыя аўтары: у паэзіі — А. Сыс, апавяданнямі і аповесцямі — А. Федарэнка, А. Наварыч, А. Казлоў, у крытыцы — І. Шаўлякова і інш. У часопісе па-ранейшаму жадалі надрукавацца, хоць апавяданнем, невялікай падборкай вершаў масцітыя — Я. Брыль, І. Шамякін, І. Навуменка, В. Адамчык, Я. Сіпакоў, Н. Гілевіч, Г. Бураўкін, В. Зуёнак, Ю. Свірка, А. Жук, ужо сталыя пісьменнікі А. Клышка

Юбілейная вечарына ў Доме Літаратара. У цэнтры — Г. Далідовіч. 1993 г.

(вёў урокі культуры мовы), М. Маляўка, Я. Лецка, В. Гардзей, В. Гігевіч, Ул. Саламаха, В. Жуковіч, М. Мятліцкі, М. Карпечанка, А. Карлюкевіч (апошнія два грунтоўна заявілі пра сябе ў справе краязнаўства), — якія кожны ў сваім жанры закраналі важныя аспекты гісторыі і сучаснасці, памагалі падтрымліваць высокі ўзровень выдання. Лічыў і лічу выдатным дэбютам у жанры мастацка-дакументальнага рамана «Пляц волі» Алеся Пашкевіча (2000 г.), дзе ўпершыню на багатым матэрыяле і з глыбокім яго асэнсаваннем была раскрыта яшчэ адна малавядомая, трагічная, але бязлітасна абылганая старонка беларускіх пакут. Ужо ў перыяд савецка-польскага супрацьстаяння, у якое частка БНР (такой прызнаў Случчыну яе Першы беларускі з'езд у лістападзе 1920 г.) ахарактарызавала савецкую ўладу «чужацкай», выступіла супраць яе пабораў у харчразвёрстку, антынацыянальнай палітыкі і арганізавала паўстанне. Яго задушыла 27-я Омская дывізія Чырвонай арміі, а чэкісты ўчынілі жорсткую расправу і з тымі, хто не паўставаў, але мог быць у шэрагах паўстанцаў.

Адбылася змена ўлады, канстытуцыі… За няпоўныя 5 гадоў нават не адбылося жыццядайнага ўдыху на ўсе грудзі...

...Трымаю № 12 «Маладосці» за 2001. Гэта — фактычна апошні нумар часопіса, дзе быў я больш-менш паўнацэнны галоўны рэдактар. Пасля гэтага — мае боль, пакуты, бездапаможнасць. У 2002-м рыхтуем, самі набіраем, вярстаем нумар за нумарам (камп'ютарную тэхніку мы набылі самі), а яны... не выходзяць. З тагачасным старшынём Саюза пісьменнікаў В. Іпатавай неадночы хадзілі да міністра М. Падгайнага з просьбай, каб зрушыць справу. «Няма сродкаў. Нашу «Бібліятэку» згортваюць, не зважаючы на тое, што аўтары самі арганізоўвалі падпіску, знаходзілі сродкі на выданне. І яна знікла. Апошні ў ёй па ліку зборнік паэзіі — Тацяны Сівец (але без пазначэння серыі, толькі з захаваннем прозвішчаў тых, хто рыхтаваў яго да друку).

Далей — болей. Ні пры Машэраве і Кісялёве, ні пры іхніх безаблічных наступніках не дапускалася тое, што пачало асоціць у гэты час. На ўсіх у грамадстве, хто жадаў рэформ у эканоміцы, змен у афіцыйнай нафталіннай ідэалогіі і вольных зносін з дэмакратычнай Еўропай, з самага верху абрынулася збэшчванне: «отморозки», «вшивые блохи», «козлы», «пятая колонна!». Адпаведна, хто гундосіў у такт — «чэсны». Хто заклікаў да развагі, сцвярджання Беларусі як такой — «нячэсны». Сярод апошніх — найперш лепшыя журналісты, асноўныя пісьменніцкія сілы на чале з Васілём Быкавым, «дерьмократы». Пагучнелі прымітыўныя, але жорсткія нападкі на Саюз пісьменнікаў, розныя абвінавачванні галоўным літвыданням. Нельга было не адчуць: набіраюць моц у пэўных кабінетах захады па расколу творчага Саюза, па выдаленні нас з часопісаў.

Тое неўзабаве і адбылося. Што да падзелу нашага Саюза на два, то тут, можа, вялікай бяды і няма: справа творчых прыхільнікаў. Але зусім іншае, калі «нячэсных» выгналі з ягонага ж будынку, адабралі ад яго і зліквідавалі Літфонд — матэрыяльную падтрымку. А што да Сяргея Законнікава, Алеся Жука і мяне, то, сапраўды, не да скону нашага нам было быць на чале літчасопісаў, нас можна і трэба было замяніць на маладзейшых цывілізавана, а не ўводзіць замест нас іншых праз чорныя дзверы...

Дарэчы, паколькі ў апошняе дзесяцігоддзе свайго жыцця Іван Шамякін упадабаў друкавацца ў «Маладосці», то мы часта вялі з ім розныя доўгія бяседы. Аднойчы я запытаў, ці пяройдзе ён у новы Саюз? «Ні ў якім разе! — той замахаў рукамі. — Збегчы ад Купалы, Коласа, Броўкі, Куляшова, Мележа? І Скобелеў, і Чаргінец прасілі перайсці, але я сказаў: хлопцы, адумайцеся, не раз'ядноўвайце такую значную духоўную сілу, як пісьменніцкі Саюз, не шукайце герастратавай славы. Іван Навуменка ім сказаў яшчэ болей рэзка, аднаго дык проста выгнаў з кватэры. Але не паслухаюць. А там, — тыцнуў вялікім пальцам уверх, — на мае лісты не адказваюць... Відаць, іх спрытна апрацавалі...». Па просьбе сям'і Івана Пятровіча пазней і я напісаў успаміны пра яго для «Мастацкай літаратуры». Зусім спакойна, не называючы прозвішчаў, тое-сёе пераказаў з гутарак з ім па свядомым развале Саюза, утварэнні новага пад эгідай вернападданніцтва, па ахайванні неперабеглых і недапушчэнні некаторых з іх да грамадскасці, што з'яўляецца грубым парушэннем Канстытуцыі, але гэтую мясціну з майго матэрыяла ўпотай прыбралі. Дзеля гэтага і карэктуры не паказвалі. Больш — ужо даўно пачуў: цяпер галоўны літвыдання сам нічога важнага не вырашае, перад пасылкай у друк рукапісаў ці карэктур іх папярэдне агледжвае надзелены адпаведным правам функцыянер! Калі так, то, значыць, жыў Курылка, жыве новая тайная цэнзура!..

...Палкаводцам без арміі я болей паўгода знаходзіўся на сваёй пасадзе. Супрацоўнікі казалі: мо не будзем больш рыхтаваць нумароў, усё роўна яны не выходзяць. Думка мая была цвёрдая: працаваць. Пасля загулялі пагалоскі: будзе створаны нейкі холдынг, куды ўвойдуць усе літвыданні, але перад гэтым будзе ўсебаковая «чыстка» — найперш праверка дзейнасці рэдакцый, бо ў іх «працвітае карупцыя». Сапраўды, хутка пачаліся праверкі. У нас — спачатку з дзяржкантролю. Паглядзела яго супрацоўніца нашы паламаныя за пераезды, збітыя цвікамі сталы, шафы, крэслы — і не паверыла сваім вачам: я і падумаць не магла, што вы нібы ў пячэрным веку! Якая карупцыя?! Ды вам перасталі ўжо выдзяляць паперу, алоўкі, гумкі! Праўда, мне сказала, што ў акце яна запіша так: «Видимых нарушений не обнаружено». Затым — падатковая камісія. Зноў жа, не з міністэрства, а збоку. Яна запатрабавала 12 нумароў за 2001 год з рабочай разметкай ганарару. Што ж, такое трэба заўсёды правяраць…

«Полымя» правярала яшчэ і пракуратура. І там не знайшлі ніякай карупцыі. А да нас пад заслону завітала камісія на чале са старшынём Сяргеем Касцянам — дэпутатам, рашучым змагаром супраць прасоўвання НАТА на Усход, а цяпер накіраваным рашуча навесці парадак у літаратурных выданнях. Тое, што я на сустрэчы па яго прапанове гаварыў хвілін 10, ён слухаў няўважліва, позірк ягоны блукаў недзе ў прасторах Сусвету (прыглядаўся толькі тэлекаментатар Яўген Новікаў). Пасля хвілін 15 прамаўляў удастоены вышэйшага даверу старшыня камісіі. Гэта было з яго клішэ па агульнаславянскай канцэпцыі. А закончыў тым, што наш калектыў будзе працаўладкаваны, асабіста супраць мяне ён нічога не мае, але на маім месцы хоча бачыць Раісу Баравікову.

За сябе я не стаў прасіць. Ні ў Касцяна, ні ў іншых. Палічыў: замнога для іх гонару... Сапраўды, хіба была б годнасць схіляць галаву перад тым жа Касцянам, ведаючы асобныя яго публічныя выступленні? Прыклад: Законнікаў і я часта грашылі артыкуламі ў друку, наш калега, галоўны «Нёмана» Алесь Жук, знаючы і могучы не менш за нас, абмяжоўваўся назіраннем. Але і да яго аднесліся звышжорстка: ён ляжаў у бальніцы, яму меліся рабіць складаную аперацыю на сэрцы, ды названая камісія падтрымала высокамаральна: замест яго ў «Нёман» была прапанавана вядомая толькі ў радыйным асяроддзі асоба. Але не столькі творчымі якасцямі, а зласлівасцю. Аказваецца, яна на радыё спрыяла Касцяну агучваць сугучныя ёй вышукі, кляймённе іншадумных. І яна зусім не збянтэжылася ад прапанаванай ёй адказнай пасады. Наадварот, у інтэрв'ю яшчэ зафанабэрылася: маўляў, а чаму галоўным літчасопіса абавязкова павінен быць менавіта пісьменнік? А чаму не чытач? І калі раней «Нёман» асвятляў жыццё нашай рэспублікі і друкаваў у перакладзе беларускую літаратуру для ўсяго СССР, то пры геніяльным чытачы-рэдактары ён стаўся амаль філіялам асобнай кагорты маскоўскіх псеўдаідэолагаў і літаратараў...

...Яшчэ з месяц я адзін, як той капітан апошнім на караблі, чакаючы разліку, час ад часу заяўляўся ў пустым кабінеце. Сейф з дакументамі, мэблю, бібліятэку Р. Баравікова ўжо вывезла на Захарава, 19. Пакінула толькі адпрацаваныя рукапісы за гадоў 5. Я пашкадаваў іх, на свае сродкі наняў грузавічок, сам перанёс у яго папкі, завёз у архіў і выгрузіў там усё на падлогу (дзякуй архівістам: яны ўсё дагледзелі). Перабраў пакінуты велізарны фотаархіў нядаўняга нябожчыка Валянціна Ждановіча. Тое-сёе (матэрыялы да кніг) забрала сям'я, я ўзяў сабе некалькі папак са здымкамі аўтараў ад «А» да «Я», плёнкі здымкаў пра некалькі пісьменніцкіх з'ездаў і інш. Усё браць не дазваляла мая не такая ўжо вялікая кватэра. Астатняе, дзе была ілюстрацыйная гісторыя за некалькі дзесяцігоддзяў з жыцця і дзейнасці моладзі рэспублікі, засталося, і неўзабаве новы гаспадар таго пакоя адправіў усё ў... знадворныя кантэйнеры. Нарэшце мяне паклікалі з бухгалтэрыі Дома прэсы і сказалі, што яго дырэктар звольніў мяне «по сокращению штатов» з пасады галоўнага рэдактара часопіса «Маладосць». Апынуўся вольным казаком за 4 гады да пенсіі...

…Нядаўна зусім суцішана запытаў у аднаго з кіраўнікоў новага творчага Саюза: ну, дзе ж за 10 з хвосцікам гадоў вашы звышталенавітыя творы, якімі вы абяцалі засыпаць чытача? Былі сам-насам, дык ён адказаў: «А самыя інтэлектуальныя сілы засталіся ў вас». Хоць тут той сказаў праўду. Гэта выдатна пацвярджаецца ў часопісе "Дзеяслоў", дзе вышэйназваныя знайшлі падтрымку і дзе працягваюцца лепшыя традыцыі рэдактарства літвыданнямі. І менавіта, шчыра прызнаем, па-новаму!

...Якая цяпер, на 60-м годзе, дарагая сэрцу «Маладосць», якая яе будучыня, цяжка сказаць. Можа, і таму, што мне хораша ў памяці тое, ранейшае, што часта давалася з боем і ўзвышала як літаратуру, так і яе чытачоў. Хацелася б, каб у ёй і цяпер было чым найболей тварожыць, якія дасягалі б узроўню раней надрукаваных.

А ўсім нам, старэйшым і маладзейшым, неабходна помніць пра незгавораны наказ класікаў многіх літаратур: чалавека робіць чалавекам, пісьменніка пісьменнікам не ўгодлівасць, не прыстасавальніцтва, а змаганне з несправядлівасцю!..

АПАВЯДАННЕ

Малюнак С. Белазара

ПРЭЗЕНТАЦЫЯ

Сяргей ГРЫШКЕВІЧ

Цэлы месяц мясцовы літаратар Алесь Клопаў развешваў на прыдарожных слупах, у пад'ездах, падвалах і аўтобусах аб'явы пра творчую вечарыну, прысвечаную выхаду яго пятнаццатай празаічнай кнігі «Думкі на скразняку», якая распавядала пра нялёгкія працоўныя будні гарадскіх камунальнікаў і жыццёвыя пуцявіны тутэйшых бамжоў. Сустрэча мелася адбыцца ў актавай зале цэнтральнай бібліятэкі імя вядомага пралетарскага пісьменніка.

Зборнік, выдадзены агромністым накладам, разыходзіўся надта слаба, і Клопаў разлічваў «загнаць» хаця б палову кніг падчас прэзентацыі наіўным чытачам. А для таго, каб яны сабраліся, неабходна належная рэклама: у друку, на радыё, па тэлебачанні. І Клопаў яе наладзіў.

У «раёнцы» «Вясёлая зара» на першай паласе сярод важных палітычных падзей у свеце была змешчана кідкая аб'ява ў тлустай рамцы памерам 15 на 20 см. У «прапіхванні» рэкламнай абвесткі Клопаву дапамог намрэдактара газеты Вячаслаў Бурбалка, якому аўтар нанёс у знак падзякі мноства разнастайных прысмакаў.

Па радыё праз кожныя дзесяць хвілін, перарываючы прамы эфір і бясконцую поп-музыку, замагільна-басавіты голас нагадваў слухачам, каб тыя ні ў якім разе не забыліся наведаць бібліятэку і набыць у папулярнага ў раёне аўтара кнігу пра сацыяльныя праблемы сучаснасці. На тэлебачанні паведамленне аб вечарыне бесперапынна ішло бягучым радком, нават ночку, на фоне пустога экрана.

Клопаў жыў прадчуваннем неверагоднага аншлагу, уяўляў, як пасля прэзентацыі давядзецца выпускаць дадатковы тыраж, тысяч пятнаццаць-дваццаць — на ўсю краіну.

Пісьменнік абзваніў кожнага паэта раёна, узяўшы цвёрдае абяцанне прыйсці на сустрэчу, апагеем якой з'яўляўся продаж самай цікавай кнігі года.

Перад вечарынай Клопаў не спаў цэлы тыдзень, круціўся ў ложку з боку на бок — пісьменніку мроілася вялізная зала ў палацы Шведскага камітэта па ўручэнні Нобелеўскіх прэмій, апладысменты прысутных, асляпляльныя ўспышкі фотакамер, узнёслыя словы ўдзячнасці за геніяльны твор усіх часоў і народаў, а больш за ўсё падабаўся залаты медаль з выявай самога Альфрэда Нобеля і чэк на мільён еўра. Прыходзілася піць заспакаяльнае, каб пазбыцца надакучлівых мар-трызненняў і суняць страшэнную тахікардыю.

І вось гэты знамянальны дзень надышоў. Зранку Клопаў у бары ля дома ўзяў два разы па «сто», у абед тры разы па «дзвесце» — і да вечара быў у поўнай баявой форме.

У актавай зале бібліятэкі разгарнулася выстава кніг і здымкаў аб жыццёвым і творчым лёсе знакамітага празаіка. Называлася яна словамі, узятымі з яго аўтабіяграфічнага рамана-хронікі на 3144 старонкі «Усе мы засланцы»: «Як стаць мэтрам — спытайце ў мяне». Уздоўж сцяны цягнуўся прывітальны зварот-транспарант супрацоўнікаў бібліятэкі.

Клопаў важна, з непадробнай скрупулёзнасцю сусветна прызнанага мэтра агледзеў падрыхтаваную выставу і задаволена чмыхнуў носам: «Класікі ў пралёце!». Зірнуў на стол з акуратна раскладзенымі паперамі, спыніў позірк на мінералцы і падумаў аб нечым асабліва дарагім. Каб не круціцца пад нагамі настырных прыхільнікаў, Клопаў прайшоў у кабінет дырэктаркі ўстановы, дзе, прыняўшы для адпаведнай кандыцыі яшчэ два разы па «сто», стаў даваць эксклюзіўнае інтэрв'ю мясцоваму тэлеканалу. Журналіст з вампірскай асалодай літаральна завальваў празаіка банальнымі пытаннямі: дзе нарадзіліся? калі пачалі пісаць? чаму проза, а не вершы? якія творчыя планы? і г.д.

Да пачатку вечарыны заставалася дзесяць хвілін, а народу сабралася — як на пальцах адной рукі. Ды і тыя сонна пазяхалі ва ўтульных крэслах.

Ля ўваходу ў залу разгарнуўся актыўны продаж бэстсэлера Клопава, ад падлогі да столі ўзвышаліся некалькі штабялёў кніжных упаковак, гатовыя ў любую секунду ад аднаго неасцярожнага штуршка заваліць прысутных арыгінальным чытвом.

За хвіліну да пачатку «відовішча» зала пачала напаўняцца больш актыўна. У першым радзе ўселіся сябры Клопава: афарміцель ягонай кнігі і паэт па сумяшчальніцтве Лявон Лысы, намрэдактара «Вясёлай зары» Вячаслаў Бурбалка, мясцовы літкрытык Сяргей Аглабельны, паэт-эстэт, аўтар 17 тысяч мацерных вершаў Уладзь Кірагазаў і рэдактар газеты «Калгасная песня» Кнырыслаў Парсюкевіч. Крыху наводдаль прымасціліся паэт Шпак, пісьменніца Дубаломава з сяброўкай Караедавай, вядомай аўтаркай дзіцячых кніжак «Вожык-наркаман», «Калабок-забойца» і інш. У поўным зборы на вечарыну завіталі вучні суседняй школы на чале з настаўніцай беларускай мовы і літаратуры. Яны раз-пораз зіркалі на гадзіннік і ўваход у залу, чакаючы моманту, калі Марыя Іванаўна аслабіць пільную ўвагу.

На «галёрцы» сядзелі некалькі студэнтак-першакурсніц з тутэйшага педкаледжа, смачна шчоўкалі семкі, хаваючы смецце ў набытай кніжцы прозы.

Колькі ні чакаў яшчэ Клопаў, народ упарта не ішоў на яго прэзентацыю. Правал! Гэтага слова празаік баяўся больш за ўсё. «Сволачы, падманулі... Абяцалі, а не прыйшлі... Званіў жа... А рэклама? Халера б яе ўзяла!» — мітусіліся ў галаве непрыемныя думкі. Трэба было пачынаць. На гадзінніку — 19:30. Замест 17:30.

У пацёртым джынсавым касцюме а-ля тэхаскі каўбой, з гітарай у руцэ а-ля Разэнбаўм, са змушанай усмешкай на кіслым твары Клопаў увайшоў у залу. Пісьменніка стрымана павіталі. І ён пачаў расказваць пра сябе і новую кнігу — пра тое, як «дакаціўся» да несумненных шэдэўраў сучаснасці.

А дзявятай гадзіне ў дзвярах паказалася прафесар з педкаледжа Зоя Пеўнікава, якой удалося сабраць для вечарыны неабходную колькасць «вушэй» — завочнікаў. Тыя пакорліва ўладкаваліся на месцах, пасля чаго ў зале не засталося ніводнага пустога крэсла.

«Гэта фурор, — думаў Клопаў, — якая падтрымка!». І жаданне бліснуць усімі гранямі свайго невычэрпнага таленту стала непераадольным.

Пісьменнік чытаў вершы «з ранняга», «з перадапошняга» і «са свежага», раздзелы з напісаных і ненапісаных раманаў, дзяліўся сакрэтамі ўласнай творчай лабараторыі, праводзіў паралелі з Маркесам, Талстым, Гамсунам і Муракамі — карацей кажучы, ствараў імідж першакласнага літаратара. І многія з прысутных, якія ніколі не чыталі ягоных «эпахальных палотнаў» (па выказванні Зоі Пеўнікавай), верылі ў гэта са святой наіўнасцю. А Клопаў у думках ужо падлічваў, колькі за сённяшні вечар ён «загоніць» сваёй літпрадукцыі. Перспектыва цешыла.

Паступова на стале сабраўся стос запісак, на якія Клопаў неўзабаве пачаў з гонарам адказваць.

– Мой арыенцір — гэта я!.. Мяне часта пытаюць, чаму я так нязвыкла назваў сваю кнігу — «Думкі на скразняку»? Таму што я люблю ўсё незвычайнае і малазразумелае, філасофска-заглыбленае. Падчас працяглай працы на гарадской звалцы мне даводзілася бачыць рознае, у выніку — жыццёвы вопыт і ўнутраная няўседлівасць зрабілі сваё. Я пачаў пісаць. Даволі смела і арыгінальна. І гэта ў мяне, безумоўна, атрымліваецца. Новая кніга будзе называцца «Рэха ў дупле»...

Некалькі чалавек папрасілі праспяваць славутую «Марыю». Клопаў адмовіць не мог. З вокнаў ледзь не павылятала шкло, а лямпачкі ў зале перыядычна гаслі. Завочнікі неўпрыкмет зніклі за дзвярыма. Адміністрацыя бібліятэкі загадала зачыніць іх і нікога не выпускаць да самага фіналу мерапрыемства. Супрацоўнікі не маглі дапусціць зрыву насычанага плана па сустрэчах з мясцовымі славутасцямі, тым больш што ён быў зацверджаны «зверху».

Напрыканцы (а палове адзінаццатай) пасля чытання 40-старонкавай часткі пяцітомнага рамана «У пошуках перуанскіх дзятлаў» Клопаў даў слова калегам па літцэху. Першай ускочыла Дубаломава:

– Я наскрозь бачу здольнага літаратара. У мяне выпрацаваўся нават спецыфічны нюх на іх. Клопаў — гэта празаік вялікай сілы. Але мяне, як ні круці, ён яшчэ не пераўзышоў. Я пакуль на раённым літалімпе недасягальная. Няхай плявузгаюць розныя Аглабельныя, быццам я графаманка апошняя, час пакажа, хто я і мая творчасць насамрэч. Геніяльных творцаў, як вядома, сучаснікі не заўважаюць, а потым узносяць. Таму пажадаю Алесю далейшага плёну ў яго патрэбнай дзейнасці, і няхай ён не звяртае ўвагі на дзёрзкія кпіны нейкіх Аглабельных, з-за якіх я толькі пасадзіла сэрца... — і Дубаломава паклала ў рот валідол.

Следам выступіла прафесар Пеўнікава:

– У літаратуразнаўчым дыяпазоне маіх прафесійных зацікаўленняў творчая індывідуальнасць спадара Алеся займае першаснае месца. Гэта жывы класік! Як, дарэчы, і мая сяброўка Дубаломава. Пішыце, працуйце — за вамі будучыня, — і па раней агаворанай камандзе завочнікі, якія не паспелі яшчэ збегчы, заапладзіравалі Клопаву. Той не мог стрымаць слёз...

Адміністрацыя бібліятэкі зачытала ўрачыстае віншаванне загадчыка аддзела культуры райвыканкама Рыгора Свінюка, які перадаваў пісьменніку самыя цёплыя пажаданні і зычыў поспеху ў творчасці. Больш за тое, там гаварылася, што за вялікі ўнёсак у развіццё раённай культуры Савет дэпутатаў на пазачарговай сесіі вырашыў адзначыць падзвіжніцкую місію Алеся Клопава, прысвоіўшы яму званне «Ганаровы дзеяч правінцыйнай літаратуры». Пісьменнік пачаў дзякаваць усім за аказаны давер, якога ён, канечне, дастойны і які апраўдае новымі незлічонашматстаронкавымі раманамі.

Пасля такой усеагульнай пашаны і ўганаравання Клопаў не мог проста так развітацца з удзячнымі чытачамі. (Была б яго воля, ён пратрымаў бы іх да ранку). Пісьменнік хацеў спярша прачытаць 70-старонкавы пачатак новай батальнай аповесці «Горад паўлінаў» і 30-старонкавую канцоўку са свежай эпапеі «Я — не плакса», але потым падумаў, што творчыя вечарыны варта завяршаць на ўзвышанай ноце.

– Я ведаю: вы слухалі б мяне бясконца, але час няўмольны. Таму не крыўдуйце, што ўжо падводжу рысу нашай сустрэчы (у зале пачуліся ўздыхі аблягчэння). Зараз я выканаю самую свежую і аглушальную сваю песню «Я паеду ў Афрыку, там мяне чакаюць...».

Што гэта быў за тэкст! Якія словы! А музыка! Са сцен пасыпалася тынкоўка. У акне, побач з бардам, вылецела шкло.

Народ ірвануў хто куды: у выбітае акно (добра, што першы паверх), у зачыненыя дзверы, якія з трэскам выскачылі разам з каробкай.

Клопаў, заплюшчыўшы вочы і не зважаючы на суцэльны хаос, цягнуў безупынку...

Набліжаўся апафеоз.

Не вытрымаўшы гукавых ваганняў шалёных дэцыбелаў, пачалі падаць незлічоныя ўпакоўкі кніг, нібы жалезабетонныя блокі, — на старэнькі паркет. Падлога не стрывала такога катастрафічнага катаклізму і абвалілася разам з бардам у падвал.

Вечарына скончылася сапраўдным правалам. Такога ў спакойным літаратурным жыцці раёна яшчэ не было.

Праз дзень у «раёнцы» «Вясёлая зара» за подпісам Вячаслава Бурбалкі з'явіліся дзве нататкі. У адной пад назвай «Пра сябе любімага» гаварылася аб неверагодным поспеху вечарыны Алеся Клопава. У другой, «Тэракт у кніжным храме», адзначалася: «... страты, нанесеныя цэнтральнай бібліятэцы самадзейнымі тэрарыстамі-антыкніжнікамі, яшчэ падлічваюцца. Відавочна адно: будынак аднаўленню не падлягае».

Тым часам самазвалы, гружаныя ўпакоўкамі кніг Алеся Клопава, трымалі курс на абласны цэнтр.

ІНТЭРВ'Ю

Дзмітрый Плакс: «УПЕРШЫНЮ ЗА МНОГІЯ ГАДЫ Ў БЕЛАРУСЬ НЕ ПРЫЕДУЦЬ ШВЕДСКІЯ ПІСЬМЕННІКІ...»

◂ Працяг. Пачатак на стар. 9 (1).

В.К.: — Прысутнічаў на цырымоніі ўручэння?

Дз.П.: — Прэмію атрымаў, грошы спраўна пералічылі. На цырымоніі не быў.

В.К.: — Чула, што цырымонія тая прыходзіць з шыкам... Ці ў чым саступае, ці чымсьці падобная да ўручэння Нобеля?

Дз.П.: — Гэта ўрачыстае паседжанне, выніковае, за год. Яно адбываецца ў прысутнасці каралеўскай сям'і, транслюецца ў жывым эфіры па тэлебачанні — так вось і пабачыў, як там усё ўладкавана. Што да Нобелеўскай цырымоніі... Ну, паседжанне праходзіць у той самай залі, дзе лаўрэаты літаратурнай прэміі нобелеўскія лекцыі чытаюць... Мужчыны апранутыя ў фракі, жанчыны ў вечаровых строях...

В.К.: — Можа, там і чырвоная сцежка ёсць?

Дз.П.: — Такіх дэталей я не ведаю, я ж не хадзіў.

В.К.: — Чаму не пайшоў? Беларуская сціпласць?

Дз.П.: — Ты можаш сабе ўявіць мяне ў фраку? І я не магу. А там ёсць правілы — ці ты іх прымаеш, ці сядзіш дома. Усё проста.

В.К.: — А сур'ёзна: чаму ты не пайшоў? Ці толькі праз фрак?

Дз.П.: — Не, не толькі, прастуджаны быў моцна, хварэў. Дый не запрашаў ніхто, каб ужо надта настойліва, а я не люблю навязвацца.

В.К.: — А як запрашалі? Па тэлефоне, святочнай паштоўкай?

Дз.П.: — Ліст даслалі.

В.К.: — Нейкі ты не дужа радасны для лаўрэата... Што не так? Мала грошай ці задужа афіцыйна для цябе як для творцы?

Дз.П.: — Ага, грошай малавата. Вось каб 400 000, ці чатыры мільёны, а так...

В.К.: — А так — колькі? Многія дзеля гэтага і чытаюць... Толькі ў зразумелай валюце адкажы.

Дз.П.: — Недзе каля чатырох с паловай тысячаў еўра.

В.К.: — Вечна табе чагосьці для шчасця не стае...

Дз.П.: — Я жартую, трохі стомлены проста — год быў цяжкі.

В.К.: — Год твой ці шведска-беларускі?

Дз.П.: — І той і той, відаць. Але пра мой, пэўна, менш вядома :). А ў ім шмат было працы, вельмі шмат... Плюс восень нейкая не вельмі ўдалая: зваліўся з ровара, тое-сёе паламаў, потым «паляцеў» жорсткі дыск на кампе, пазнікалі файлы, некаторыя з іх для мяне важныя, над чым доўга працаваў... Ну, не катастрофа, але і не так, каб вельмі весела.

В.К.: — Спачуваю. Але хіба часам такія моманты — штуршкі космасу. Аднойчы, памятаю, Някляеў расказваў, як у Фінляндыі нейкую філасофскую паэму пісаў — а яна ўзяла і ўся «навярнулася» ў кампутары. Дык ён сеў і на адным дыханні «лёгкі» раманчык накатаў...

Дз.П.: — Я пішу павольна і цяжка, накатаць раманчык, ды яшчэ на адным дыханні — гэта не пра мяне. Але я не стаўлюся да сябе надта сур'ёзна, дыстанцыя да сябе самога, самаіронія — важныя для мяне рэчы. Маючы прэтэнзію на нейкі, скажам так, інтэлектуальны лад жыцця, я мушу заўжды падазраваць сябе ў тупасці, невуцтве, ляноце, весці сталы допыт сябе самога. А ў размове з сабой ты заўжды церпіш паразу, гэта як спрэчка з «падкаваным» дэмагогам, які «ведае» пра цябе «ўсё» і любыя твае аргументы сустракае прыкладамі, лічбамі, скептычным тонам і агульнай канстатацыяй тваёй па вызначэнні вінаватасці. Таму я радка што публікую і мне часта бывае лягчэй аддаць у друк тое, да чаго я сам не стаўлюся сур'ёзна, чым вырашыць, ці варта паказваць нешта, над чым я працаваў пяць гадоў. Гэта я да таго, што моцна не перажываю з-за страты тэкстаў і разумею, што людзям будзе што пачытаць і без тых опусаў, якія зніклі з жорсткага дыску майго кампутара...

В.К.: — На што патраціш прэмію? Мы доўга не маглі дамовіцца на гутарку, бо ў мяне ўзламалі скайп, а ў цябе зламаўся кампутар... Купіш новы?

Дз.П.: — Спачатку так і збіраўся зрабіць, але вось здолеў адрамантаваць стары, нават нешта са зніклых дакументаў выратаваць. Грошы там не вельмі вялікія, нешта разышлося на зімовыя святы, астатняе — так, на бягучыя выдаткі...

В.К.: — Ты заўжды спрабуеш рабіць праекты (твае кнігі сапраўды можна назваць артпраектамі), адрозныя адзін ад аднаго, але ў плакс-стылістыцы... Над чым цяпер працуеш, пра што можна расказаць?

Дз.П.: — Так, я звычайна кажу, што не лічу кніжку пакетам са змесцівам з тэкстаў, мяне цікавіць сувязь вербальнага з візуальным, розных «агрэгатных станаў» слова: гукавога, знакавага, вобразатворнага...

Я не вельмі люблю распавядаць пра тое, над чым працую «для сябе», бо ніколі не ведаю, ці будуць у гэтай працы нейкія публічныя вынікі. А публічная мая праца ў апошнія гады складаецца амаль цалкам з напісання драматургічных твораў — я працую кімсьці кшталту «хатняга драматурга» ў Радыётэатры Шведскага радыё і, як гэта ні дзіўна гучыць, за літаратурную працу мне плацяць грошы. Што само па сабе прыемна :)...

ПАРТРЭТ

СПАТАЛІЦЦА — НЕСПАКОЕМ

ПАЭЗІЯ АЛЕСЯ ПАПЛАЎСКАГА

Алесь КАСКО

Стала аксіёмай: паэзія ў сваёй сутнасці ёсць дзённік паэтавай душы. І ўсё ж казаць так слушна ў тым выпадку, калі яны, паэт і ягоная душа, вычарпальна шчырыя, не адчуваюць над сабою ні чытача, ні тым болей цэнзара, чаго вымагае ўласна дзённік — імгненныя або разгорнутыя занатоўкі для сябе.

Творчасць Алеся Паплаўскага — акурат той выпадак. Яна адлюстраванне душы самотнай, часам збалелай, аднак не застылай — дзейнай у намаганнях пярэчыць і супрацьстаяць «аб'ектыўнай абсурднасці» свету і чалавека ў ім (А. Камю).

Паміж таямніцамі нараджэння і смерці, колькі б мы ні казалі пра міг, сон жыцця, не такая ўжо кароткая адлегласць, каб сядзець недзе на ўзбочыне і чакаць непазбежнага зыходу. Яе трэба прайсці, пражыць, і не аднаму, а ў купе з такімі ж, як сам. Ці знаходзіш падтрымку ў іх ты і ці знаходзяць яны ў цябе, інакш — ці напраўду «абсурд» аб'ектыўны, незалежны ад нас? Гэтае пытанне для А. Паплаўскага вельмі істотнае, ён з верша ў верш, па крупінцы-здагадцы, фармуе адказ на яго.

У няўцешным плачы дзіцяці ў калысцы ёсць водгук той складанасці і няўтульнасці, з якімі яно сутыкнецца ў будучыні, — прадбачыць паэт і спачувае немаўляці: «Я адчуваў між намі блізкасць» (верш «Адсутнасць сэнсу — сэнс жыцця?..»). Як працяг — вобраз ужо больш дарослага хлапчука-бяздомніка з верша «Ля кавярні», чые «вочы сочаць за бруднай сметніцай, за пустым карабком з-пад пернікаў». Яшчэ болей жахае сузіральнасць людскога асяродку: іншай, апрача паэтавай, спагады малы бяздомнік не выклікае, яго ўспрымаюць позіркам швейцара «з усмешкаю жоўтай, гіпсавай, нерухомаю». Так што пачуццё адзінотнасці ў гэтым свеце сыходзіць хутчэй за ўсё не з унутранага быцця чалавека (экзістэнцыі), а са стану грамадства, бяздушнага і бездухоўнага, у якім ён жыве. Толькі вось спадзяванняў на падвышэнне гуманізму або на, паводле Льва Талстога, нарастанне-накапленне любові не болей сённяшняга, чым і дзвацаць, і дзвесце гадоў назад. Праблема «ачалавечвання чалавека» скразная для творцаў розных часоў, яна цяжкавырашальная, а з таго і вечная. «Як часта ў палацы новым замок на дзвярах іржавы!» — сумна канстатуе А. Паплаўскі. Так у палацах, так нярэдка і ў храмах, на жаль:

Абязлюднее храм. Змоўкне шумны натоўп.
Прарасце цішыня, не азваецца.
За сляпой мітуснёй не заўважыць ніхто
Абязддолeнай постаці старца.

Вось і дарасло тое немаўля ў калысцы да глыбокай старасці, а яго немы крык, цяпер усвядомлены і заціснуты ў кулак сэрца, чуецца па-ранейшаму! Адсюль мройная паэтава думка пра неабходнасць пераменаў, прыходу новага месіі, аднак жа «гэта будзе потым — ніхто не ведае калі».

Увогуле, мажорнага гучання ў вершах А. Паплаўскага надзвычай мала. Вобразы, фарбы, інтанацыі адпаведныя: «зноў падзёртыя стрэлкі зайшліся крывёю», «выратавальных дзён масты — даўно, па сутнасці, лафеты», «дзён маіх рвецца повязь» і г.д. Светлых малюнкаў прыроды, паўсядзённых клопатаў і хвілін адхлання-адпачынку таксама трэба пашукаць: навакoлле ў паэта «прапахла дымам», лісце пераважна бурае, прэлае, вечар «ветраны і бясконцы», а світальны промень «распусны»... Дык што, А.Паплаўскі — закончаны песіміст? Па-першае, падкупляе бескампрамісная перад уласным сумленнем і даверлівая перад чытачом (як жа ўсё-такі без яго!) паэтава спавядальнасць. Па-другое, у вершах праяўляюцца мудрая дыялектыка жыцця і ахоўная функцыя людской псіхалогіі. Чым больш навятла і нялітасціва ставіцца да цябе свет, тым з большай надзеяй і трываласцю ты шукаеш у ім выратавальных кропак. Гэтыя кропкі-астраўкі ў Паплаўскага-паэта, у яго дакліваге лірычнага героя ёсць! Радзінны кут. Айчына з вялікай літары. Каханне. Сяброўства. Проста добрыя людзі, якіх на зямлі, што ні кажы, болей, чым ліхіх і абыякавых, інакш жыццё абарвалася б зусім. Тых, на кім трымаецца белы свет і за каго чапляецца твая безабаронная душа, трэба цаніць і паважаць, а найперш даражыць чалавекам блізкім, якога так неспадзеўна лёгка можна страціць:

Лішні крок — размінемся, збочым.
Будзе ў веснiцы вецер ляскаць.
— Ну куды ж Вы насупраць ночы?
Заставайцеся, калі ласка.

Нарэшце, сродак паратунку для паэта — ягоная творчасць, якой бы пакуты і самааддачы ні вымагала. Яна дае магчымасць выказаць самае набалелае, пераадолець псіхалагічную раздвоенасць (эгаізм і любоў да іншага — даволі частыя матыў у А. Паплаўскага), запоўніць пустку адзіноты, самарэалізавацца ў веры, што «неспатольнае спатоліць прыгажосць». Мастацкая прыгажосць. Яна ў А. Паплаўскага своеасаблівая, адпаведная, зноў жа, ягонаму светаўспрыманню, жыццёваму і творчаму вопыту, таму ці іншаму настрою. Бывае жорсткаю, нават не падобнаю на прыгажосць, але прымальнаю тады, калі апраўдана глыбінёю ўзрушэння і не выходзіць за межы мастацкасці. Вось цалкам верш:

Адбіткам на шкле ліхтар —
Васковыя згусткі мары.
Нібыта забойцы твар
У зрэнках сваёй ахвяры.

Забойцу мары, хай гэта будзе нехта ці нешта або ты сам, адлюстроўваць так не грэх... Здараюцца і празмернасці, напрыклад, у такім малюнку: «Сліззю жоўтай, застылай па халоднай вяроўцы споўз засілены месяц у вакно, нібы ў яму». Груваcтка і — бр-р — не па сабе. Здаецца, сам Сальвадор Далі «пазайздросціў» бы такой прайве сюррэалізму. Між тым пра страту, што і ў прыведзеных радках, аўтар здольны сказаць куды танчэй, усхвалявaней, паэтычней: «Там і не жыць без цябе мне. Там жа мне жыць...».

Спалучэнне супрацьлегласцей, або антанімія, пранізвае і звязвае ў напружаныя вобразы амаль усю паэтычную творчасць А. Паплаўскага з ягонай сумятлівай, непрыкаянай душою: «неспакой ад весялосці, мітусня — ад цішыні», «незавершанасць смерці», «цяжар святла», «спадзявацца на адчай» — гэтую неадназначную лінію можна дожкаць і дожыць. Скажам, парадаксальным «боль — як паратунак»; сутнасць выслоўя палягае ў кантэксце і пэўнага верша, і паэзіі А. Паплаўскага ў цэлым, у якой асуджаецца не толькі жорсткасць і чэрствасць, а і заспакоенасць, непакаянасць, спроба самаапраўдацца зазіраннем у крывыя люстэркі сумлення, што «дагаджаюць нам заўсёды магчымасцю скажаць і спакушаць».

А побач з антытэзамі, аксюмаранамі і парадоксамі не-не, ды і сустракаюцца празрыстыя, трапяткія і цёплыя метафары: «ля печы ноч сушыла змрок», «ціхі ранак п'е расу з тваёй далоні», «вечнасць счытвае час з ліста — кожны міг, кожны дзень з абзаца».

Не, не пакідаюць паэта ў хвіліны смутку-горычы надзея на лепшае, адчуванне красы зямлі, разуменне самакаштоўнасці жыцця:

І ў гэтай змрочнасці адценняў,
Сярод ахвярнасці пакутнай,
Часцінка светлага імгнення —
Жыцця вялікая прысутнасць.

Шкада, пасля зборнікаў «Спынены ліста-пад» (1997) і «Незваротнасць» (2001) Алесь Паплаўскі рэдка звяртаецца да паэзіі: яе, як і аўтарскую песню, усё часцей аддае ў ахвяру ненажэрнай прозе, — зрэшты, калі не роднай, дык стрыечнай сястры сваёй вершатворчасці; і тут і там абвостраны псіхалагізм, сутычкі з рэчаіснасцю, парою надрыўнасць: «вар'яцей, мой хціві век, ад суднай немачы маўчання!».

Чытаць і пранікаць у неардынарную творчасць Алеся Паплаўскага няпроста, але цікава і небескарысна: на многае душа ваша адгукнецца і калі-ніякалі спатоліцца, мо найперш — калі растрывожыцца...

АГЛЯД

«ДОБРА БЫЦЬ АНАТОЛЕМ БРУСЕВІЧАМ»

Анатоль Брусевіч. Апошні дзень: вершы. — «Кнігазбор», 2013 / Серыя Саюза беларускіх пісьменнікаў «Кнігарня пісьменніка»

Гэта чарговы — трэці — зборнік вершаў Анатоля Брусевіча. Выкананы ў класічнай традыцыі, «Апошні дзень» па задуме аўтара відавочна не быў разлічаны на распальванне палымяных дэбатаў і ад пачатку не планаваўся як выклік ці правакацыя. Зборнік, мяркую, наўмысна створаны больш падобным на прыватныя дзённікавыя запісы, чымсьці на «публічны» твор. Але гэтая прыватнасць і шчырасць аўтара якраз і заахвочваюць чытаць далей і далей, перагортваючы старонку за старонкаю…

Пераходзячы ад агульнага да прыватнага, скарыстаюся сучаснай інтэрнэтнаю тэрміналогіяй і прапаную тэгі, якія могуць лапідарна, але і дакладна, пералічыць тыя катэгорыі, якія найчасцей сустракаюцца ў вершах зборніка: восень, ноч, дождж, паэт, смерць, Бог, нож, кроў, адзінота, поўня, віно. Прыведзены шэраг мог бы спалохаць зараджанага танным пазітыўчыкам аматара рыфмаў, але палохацца не варта: творца сам пазіцыянуе сябе як неадэкадэнт і праз гэта такія гатычненькія вобразы падабраныя адмыслова і наўмысна. Чаго вартая сама назва кнігі! — «Апошні дзень»! Магчыма, сп. Анатоль рыхтаваўся да абяцанага майя канца сусвету і свае творы першапачаткова выдаваць не планаваў, а пасля, расчараваўшыся ў прадказаннях недакладных індзейцаў, вырашыў нам адкрыцца? З пэўнасцю сказаць цяжка. Верагодна, гэта так і застанецца таямніцай, але не пераходзячы ў няўдзячную сферу гаданняў і спакуслівую плашчыню псіхааналізу ўсё ж адзначу некаторыя, як падалося, «вузлавыя моманты», якія неаднаразова сустракаюцца на старонках «Апошняга дня».

Першае і бадай самае заўважнае: аўтар, як праўдзівы брутальны дэкадэнт, глыбока занураны ў свае перажыванні, з вышыні і трохі паблажліва паглядае на верагоднага чытача ды і на астатніх двуногіх, якім не дадзена перажываць згрызоты творчасці. Асноўныя субяседнікі дыялогаў і разважаў аўтара — якімі па форме з'яўляюцца многія вершы — гэта Бог ці сам Анатоль Брусевіч.

Чытаючы іх, адчуваеш сябе лішнім прысутным пры такой гутарцы, але закрыць зборнік не можаш — цікава даведацца, да чаго дойдзе шукальнік ісціны?

Пра што ж гутаркі? Найперш, гэта класічныя пакуты самаідэнтыфікацыі, уласцівыя ящчэ вядомаму дацкаму прынцу: «я — не я», «хто я?», «што пасля мяне?». Гэтыя пытанні, часам рытарычныя, падобныя на бяседу самога з сабой, сустракаюцца літаральна з першых старонак кнігі (вершы «***Нашто чакаць?», «***Я — труп былога — там мяне няма», «Адбітак»,«***У самога сябе спытаю»). Але не трэба думаць, што вершы мізантрапічныя ці злыя, не — яны яркія, проста падаюцца чытачу не ў рэальных колерах, а ў негатыве, як здымкі на стужцы.

Разглядаючы карціну сусвету вачыма паэта, міжволі паддаешся і пачынаеш атрымліваць асалоду ад змрочных краявідаў, як, напрыклад, у вершы «Вёска»:

І зноў я тут, дзе сумна без віна,
Дзе дрэвы ў хату просяцца пагрэцца,
Дзе дождж не ў шыбы стукае, а ў сэрца,
І Бога бачна з кожнага акна.

Асноўнае ўражанне, якое застаецца па прачытанні зборніка: сп. Брусевіч напружана шукае важныя для сябе адказы, не знаходзіць іх, але не вельмі гэтым пераймаецца, адчуваючы мазахісцкую асалоду ад болю і трывогі, якія становяцца і вынікам і, адначасова, глебаю для працягу творчасці. Можа ўсё менавіта так і ёсць — але хто ж забароніць? Паэт сам сабе і дабрадзей і кат. Ды і валадар сваёй творчасці.

Наконт апошняй, то сп. Брусевіч у збоніку прапануе цэлы шэраг вершаў, прысвечаных уласна ім самім: ***Вось і верш. Ты так яго чакаў», «Старыя вершы», «Белыя вершы», ***Паэзія, вяртаюся з табой». Прычым вершы выконваюць ролю сяброў аўтара і жывуць асобным жыццём, якое далёка не заўсёды задавальняе іх стваральніка.

Наогул, падалося, што аўтар наўмысна і даволі праўдападобна на працягу ўсёй кнігі спрабуе пераканаць нас у сваёй татальнай самотнасці ды апрычонасці на пакуты і сум. Яму амаль гэта ўдаецца, але — раз-пораз пракідваюцца іншыя, нібы схаваныя сярод беспрасветнай скрухі праменьчыкі весялосці і светлай лірыкі: як у вершах «Жыццё ідзе», «***Усміхаецца брат лістапад», «Лістапад» і, асабліва, у вершы «Добра зноў»:

Добра быць Анатолем Брусевічам,
Добра жыць не штодзённым жыццём,

Піць віно і глядзець праз акно,
Захапляцца натхненнем і вечарам,
Разглядаць за празрыстай сінечаю
Жоўтай поўні засохлае дно,
Да высновы прыходзіць адной,
Што ад Бога ўсё — нават не вечнае.
Добра быць Анатолем Брусевічам,
Добра быць, добра жыць, добра зноў.

І вось менавіта такія творы мяне асабіста прымушаюць не паверыць у тое, што гэты «Апошні дзень» для паважанага спадара Анатоля насамрэч апошні! Нападрадзе будзе шмат дзён і нямала добрых вершаў.

Усевалад СЦЕБУРАКА

АПОКРЫФЫ АД БАЛАХОНАВА

Сяргей Балахонаў. Зямля пад крыламі Фенікса: нарысы з паралельнай гісторыі Беларусі / — Мінск: І. П. Логвінаў, 2012. / Серыя «Галерэя «Б»

Пачаць хацелася б з асаблівасцяў. Першая з іх — стварэнне ўласнай (прыдуманай) гістарычнай прасторы. Пры тым, што сусветная літаратура ведае даволі вялікую колькасць містыфікатараў, наша родная па пальцах можа іх пералічыць. Да іх ліку можна аднесці і класіка Караткевіча, які, пішучы свае геніяльныя творы, часам не асабліва пераймаўся адпаведнасцю рэаліям і дадаваў неабходныя акалічнасці на ўласную рызыку і густ, ствараючы ілюзію цалкавітай праўдзівасці і натуральнасці падзей. Я далёкі ад параўнання творчасці Караткевіча і Балахонава, але падабенства відавочнае не толькі ў назове кнігі, але і ў смелым падыходзе да вядомых і не вельмі фактаў нашага мінулага.

Апроч такой «караткевічаўскай» традыцыі, апаведы спадара Балахонава працягваюць і вядомую нашаніўскую традыцыю, што ўвасобілася ў нізцы ерэтычных баек «Дзесяць мяхоў беларускай гісторыі», якія друкаваліся на старонках газеты ў пачатку 2000-х гадоў. Уважлівы чытач памятае, што менавіта цыкл «Дзесяць мяхоў» стаўся тым калектыўным творам, які парушыў недатыкальную кананічнасць гісторыі Беларусі, сакралізаваную строгім адраджэнскім рухам канца 80-х — пачатку 90-х гадоў XX стагоддзя.

Другая заўважаная адметнасць — вялікая колькасць адсылак да розных, твораў прыгожага пісьменства і мастацтва ў цэлым. Прычым палітра проста ўражвае. Тут і пераствораная шлягерная песня УПА «Гэй гу, гэй га!» ў выкананнанні вояроў Рэчы Паспалітай:

З пчалінымі раямі і зброяй у руках
Батура павядзе нас, зарэе горда сцяг.
Усыплем мы гарачых у сраку баўдыру —
Зласліваму сабаку — маскоўскаму цару.

Сяргей Балахонаў за вонкава жартоўнымі пасажамі хавае брутальную шавіністычную дактрыну: «Гомель — чацверты Рым» (ці «Гомель — пуп зямлі», калі заўгодна)

І перыфразы цытатаў з гайдаеўскіх камедыяў, і песні Касі Камоцкай, і Броўкаўскі «Пахне чабор»… Але без адпаведнай аўтару шырокай абазнанасці ў гісторыі і зайздроснай эрудыцыі ў агульных пытаннях няма нават мізэрнага сэнсу спрабаваць знайсці нешта смешнае ў грувасткіх тэкстах і спасылках да іх. Хіба сп. Балахонаў выдасць хрэстаматыю з тэкстамі яго крыніцаў і ў дадатак яшчэ ўласную энцыклапедыю… Ды і з імі наўрад ці стане лягчэй прадзірацца праз гушчар моцна сплеценых ведаў пісьменніка.

Наступная акалічнасць кнігі — краёвы сепаратызм гамельчукоў. Сяргей Балахонаў за вонкава жартоўнымі пасажамі хавае брутальную шавіністычную дактрыну: «Гомель — чацверты Рым» (ці «Гомель — пуп зямлі», калі заўгодна). Патлумачу. Хто б што ні казаў пра адметнасці рэгіёнаў Беларусі — чым болей жыву, тым болей упэўніваюся, што так асобна, як стаяць землі Пасожжа і частка Падняпроў'я, ніхто і блізка не адасобіўся. Калі чарговы патоп знішчыць усё і застанецца толькі Гомельшчына — тамтэйшае людства будзе жыць як і раней — і нават не заўважыць знікнення свету. Найболып самадастатковыя беларусы — гэта жыхары Гомельшчыны.

Аўтар «Зямлі пад крыламі Фенікса» ненавязліва, але цвёрда даводзіць гэта ці не на кожнай старонцы сваёй кнігі: што ні рака ў летапісах — то Дняпро, што ні вёска — то на ўсходнім Палессі, і Скарына быў у Гомелі, і Амерыку адкрылі банцараўцы — таксама прадстаўнікі даўнейшага насельніцтва любімага (родная) рэгіёна аўтара, і так далей і болей. Карацей, не верыце, што ўся наша (ды што наша — еўрапейская!) гісторыя круцілася вакол горада над Сажам? Чытайце, перакоўвайцеся.

Адно дадам — калі вы нечага не разумелі, чытаючы тэкст — не дай вам Божа паддацца спакусе і зірнуць на спасылкі ўнізе старонак! Там някемлівых і даверлівых чакае проста феерверк тонкіх жартаў і кепікаў, якія часам нават патлумачыць нельга, а можна проста адчуць скураю — гульню словаў, дасканалую іронію, майстэрскае ўменне абыграць штампы.

І бадай яшчэ адно важнае і адметнае: кніга Сяргея Балахонава цалкам пазітыўная. Не мажорная, але менавіта па-добраму пазітыўная. На яе старонках няма плачу і галасу, хіба лёгкі сум аб мінулых гераічных днях нашае Бацькаўшчыны. Калі вы агораеце амаль 250 старонак, вы неадкладна атрымаеце добры настрой і прышчэпку беларускасці ад шчырага і вясёлага спадара Балахонава.

Застаецца згодна старадаўняга рэцэпта, запісанага ў Хойніцкім раёне ў вёсцы Малыя Псуцічы, дадаць лыжку дзёгцю ў мядок. З відавочных мінусаў — перанасычанасць тэкста размаітымі фактамі, датамі і падзеямі. Непадрыхтаванаму чытачу цяжка (калі, наогул, магчыма) разабрацца — дзе рэаліі, а дзе выдумка аўтара, а менавіта ў гэтым раздзяленні і палягае сэнс твораў і задумы аўтара.

Акрамя таго, кідаецца ў вочы залішні аб'ём простай мовы. Нават філолагам і гісторыкам, звыклым да чытання старажытных тэкстаў, цяжка канцэнтраваць увагу на вялікіх кавалках «першакрыніцаў». На трэцім-пятым аповедзе гэтыя ўстаўкі проста хочацца прапускаць, не ўчытваючыся. Магчыма, іх скарачэнне ці вынясенне ў дадаткі магло б паспрыяць больш цэльнаму ўспрыняццю тэкста.

У фінале дазволю сабе падазрэнне, што пры вышэй пададзеных уводных чытач можа ўявіць сабе, што пад вокладкай яго чакае чарговы клон Насоўскага-Фаменкі з адкрыццямі кшталту таго, што Чынгісхан — ён жа Буда, ён жа Ленін, ён жа Ленан. Але запэўню: нічога і блізка падобнага! Пад крыламі Фенікса ўсё «правільна» і зменена роўна настолькі, наколькі трэба, каб запрасіўшы вас у падарожжа на першых старонках, правесці да канца пакручастымі сцежкамі нашае таямнічае Беларусі.

Усевалад СЦЕБУРАКА

ЛІТКАЛЕЙДАСКОП

ЗАБАРОНА МАРКІЗА ДЭ САДА

Даследчыкі даказалі, што знойдзены ў канцы 2011 года трактат пад назвай «Дзіцячыя гульні маркізы Н.» сапраўды належыць пяру маркіза дэ Сада.

Рукапіс прайшоў усе патрэбныя працэдуры, аўтарства пацвердзіў галоўны знаўца творчасці дэ Сада прафесар Сарбонскага ўніверсітэта Эмілія Турвіль, якая надрукавала абгрунтаванне ў парыжскім часопісе «L'Homme et la société».

Трактат мусіў неўзабаве выйсці асобным выданнем пад рэдакцыяй усё той жа Эміліі Турвіль, аднак супраць гэтага паўстала не толькі большая частка прафесуры філалагічнай кафедры Сарбонскага ўніверсітэта, але і грамадзянская супольнасць... На сённяшні момант падрыхтоўка кнігі спыненая і адкладзеная на нявызначаны тэрмін. На афіцыйным сайце выдавецтва такая затрымка каментуецца наступным чынам: «У новым трактаце маркіза дэ Сада грамадства бачыць небяспеку для маралі і лічыць, што паспешлівае выданне твора можа прывесці да фатальных наступстваў».

«Суполка жанчын Францыі» патрабуе знішчэння рукапісу: яе кіраўнікі лічаць, што нявінны на першы погляд характар твора можа сведчыць пра яго глыбінную разбэшчанасць і безліч схаваных непрыстойных сэнсаў…

Дакладна вядома, што пачытаць знойдзены нядаўна трактат аматары творчасці маркіза дэ Сада да канца 2013 года не змогуць. Далейшы лёс твора пакуль невядомы. Найбліжэйшым часам Эмілія Турвіль плануе звярнуцца да Міжнароднай асацыяцыі філолагаў і збіраць подпісы за адмену забароны друкаваць рукапіс.

АЎКЦЫЁН ПА ФОЛКНЭРУ

На аўкцыёне «Sotheby's» упершыню ў гісторыі будуць выстаўлены лісты, замалёўкі і накіды лаўрэата Нобелеўскай прэміі, амерыканскага пісьменніка Уільяма Фолкнэра.

Меркаваная экспертная ацэнка пісьменніцкай калекцыі складае больш за 2 млн. даляраў ЗША. Адмысловую цікавасць уяўляе квітанцыя пра атрыманне пісьменнікам Нобелеўскай прэміі і сам Нобелеўскі медаль Фолкнэра, а прыемнай нечаканасцю для літаратуразнаўцаў стане раней неапублікаванае 15-старонкавае апавяданне Фолкнэра, хутчэй за ўсё напісанае ім яшчэ ў гады студэнцтва. Сярод дакументаў — лісты Фолкнэра да жонкі, датаваныя 1935 годам: з тых часоў, калі пісьменнік працаваў у Галівудзе над кінасцэнарамі.

Падборка гэтых унікальных дакументаў, якія лічыліся беззваротна згубленымі, нядаўна была выпадкова выяўлена спадчыннікамі Фолкнэра ў адным на яго ферме ў штаце Вірджынія.

Па словах віцэ-прэзідэнта аўкцыённага дома «Sotheby's» Джасціна Кэдуілла, гэтыя дакументы могуць прыадчыніць не надта вядомыя бакі жыцця вялікага амерыканскага пісьменніка.

Творчасць Уільяма Фолкнэра назаўжды злучана з амерыканскім Поўднем. Прыдуманая ім акруга Ёкнапатафа — гэта сама сутнасць амерыканскай нацыі, прадстаўленая ў скандэнсаваным выглядзе. Нобелеўская прэмія была прысуджана У. Фолкнэру ў 1949 годзе.

ПАРЫЖСКІ САЛОН

У сталіцы Францыі прайшоў Парыжскі кніжны салон. У секцыі дэтэктыўных раманаў амаль сапраўдныя паліцыянты праводзілі амаль сапраўдны агляд месца злачынства: агароджвалі пляцоўку, здымалі адбіткі пальцаў і абводзілі крэйдай сілуэт на падлозе. Менавіта так кампанія «SNCF» (Французскія чыгункі) абставіла ўручэнне прэміі за лепшую дэтэктыўную кнігу.

Прыкметным госцем на Парыжскім кніжным салоне-2013 стала літаратура Румыніі: у Францыі цяпер перакладаюць шмат румынскіх пісьменнікаў, іх кнігі незвычайна папулярныя; шмат у чым дзякуючы такім імёнам, як Эжэн Іянэска і Мірча Эліадэ. Але і да сучаснай румынскай літаратуры цікавасць у французскіх чытачоў высокая. Французы наогул шмат чытаюць аўтараў з краін былога сацлагера: у кнігарнях Парыжа поўна кніг аўтараў з былой ГДР.

Яшчэ адным фаварытам Парыжскага салона была сталіца Каталоніі Барселона, якая сёлета абвешчана горадам-госцем, — і тое вылілася ў візіт на кірмаш-выставу больш за восемдзесят каталонскіх аўтараў.

Хоць кнігі ў Францыі выходзяць ва ўсіх трох фарматах: папяровым, электронным і аўдыё, французы не вельмі любяць чытаць з букрыдэраў і планшэтаў, е-кнігі займаюць пакуль толькі два адсоткі французскага кніжнага рынку.

І нельга не адзначыць французскую падтрымку «дзіцячага чытання»: школьнікі, якія цэлымі класамі наведвалі выставу, атрымлівалі ад уладаў рэгіёна Ці-дэ-Франс сертыфікат на дваццаць еўра, які на выставе можна было абмяняць на ўпадабаныя кнігі.

ШАЎЧЭНКА Ў БУДАПЕШЦЕ

У Будапешце непадалёк ад Дуная, дзе ўсталяваны помнік Тарасу Шаўчэнку, афіцыйна адкрылася плошча імя ўкраінскага паэта.

У цырымоніі адкрыцця ўдзельнічалі прадстаўнікі вугорскага ўрада, мэры Будапешта, а таксама ўкраінскай дыяспары і пасольства Украіны.

«Назваўшы безыменны майдан імем Тараса Шаўчэнкі вугорцы аддаюць даніну павагі і пашаны вялікаму сыну і прароку ўкраінскага народа», — сказаў украінскі пасол ва Угоршчыне Юрый Мушка.

Старонка падрыхтавана паводле матэрыялаў gazeta.ua, lenta.ru, Газета.Ru, prajdzisvet.org і litakcent.com

ПРЭМІІ

ПРЭМІЯ АСТРЫД ЛІНДГРЭН

Чарговым лаўрэатам прэміі памяці Астрыд Ліндгрэн (Astrid Lindgren Memorial Award) стала аргенцінскі ілюстратар і аўтарка кніг з малюнкамі Марысоль Місента, таксама вядомая як Ісоль. Пра гэта паведамляецца на афіцыйнай старонцы ўзнагароды.

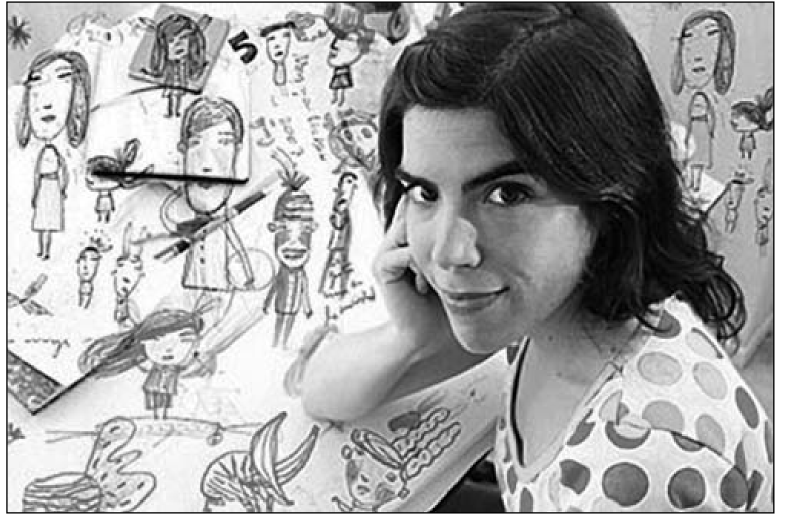

Спіс прэтэндэнтаў на ўзнагароду за 2012 год быў апублікаваны ў кастрычніку. У яго ўвайшлі 207 аўтараў і ілюстратараў з 67 краін. Журы палічыла, што менавіта Місента заслугоўвае ўзнагароды, паколькі «яе працы поўныя энергіі і яркіх эмоцый», акрамя таго, «нават цёмныя бакі жыцця яна асвятляе з гумарам і лёгкасцю».

Марысоль Місента нарадзілася ў 1972 годзе ў Буэнас-Айрэсе. Яе першая кніга выйшла ў 1997-м: кранальны аповед пра хлопчыка (які выявіў нямала падобных рыс у сябе і свайго сабакі) заваяваў сэрцы чытачоў у многіх краінах свету. Выступаючы і ў ролі аўтара, і ў якасці ілюстратара сваіх твораў, Ісоль апублікавала больш дзесяці кніг.

Урачыстая цырымонія ўручэння прэміі Ліндгрэн адбудзецца ў Стакгольме 27 траўня 2013 года.

Прэміяй Астрыд Ліндгрэн узнагароджваюцца за заслугі ў галіне дзіцячай літаратуры. Яна была заснавана ў Швецыі ў 2002 годзе (у год смерці пісьменніцы). За час існавання прэміі яе лаўрэатамі сталі Морыс Сендак, Філіп Пулман і Шон Тан.

Астрыд Ліндгрэн — выдатная шведская пісьменніца, аўтар прыгодаў пра Малога і Карлсана і іншых дзіцячых кніг, якія сёння перакладзены на больш чым 90 моў. У 2002 годзе, пасля смерці Ліндгрэн, урад Швецыі заснаваў міжнародную прэмію яе памяці. Узнагарода лічыцца адной з найбольш аўтарытэтных у свеце. Лаўрэат прэміі Астрыд Ліндгрэн атрымлівае матэрыяльную ўзнагароду ў памеры пяці мільёнаў шведскіх крон (каля 770 тысячаў даляраў ЗША). Гэта адзін з самых буйных прызавых фондаў літпрэмій.

«АЗІЯЦКІ БУКЕР»

Тан Тван Энг стаў першым малайзійскім пісьменнікам, які атрымаў узнагароду The Man Asian Literary Prize, «азіяцкага Букера». Як паведаміла «Agence France-Presse», Тан Тван Энг атрымаў літаратурную прэмію і 30 тысячаў даляраў ЗША за раман «Сад вечаровых туманаў».

Журы прэміі адзначыла стылістычныя вартасці кнігі, якая расказвае пра Малайзію падчас японскай акупацыі. Раман Тан Тван Энга ў 2012 годзе таксама ўвайшоў у шорт-ліст брытанскага Букера, аднак узнагароду ў выніку атрымала пісьменніца Хілары Мэнтэл.

Акрамя Тан Тван Энга на «азіяцкага Букера» прэтэндавалі яшчэ чатыры пісьменнікі, у тым ліку Архан Памук з раманам «Дом цішыні» (які на ангельскую быў перакладзены ўпершыню ў мінулым годзе, хоць быў напісаны яшчэ ў 1983-м).

The Man Asian Literary Prize уручаецца пісьменнікам з краін Азіі, чые творы былі перакладзеныя на ангельскую або напісаныя на ёй цягам папярэдняга каляндарнага года.

Прэмія ўпершыню была ўручаная ў 2007-м, яе першым уладальнікам стаў кітайскі пісьменнік Цзян Ронг за раман «Ваўчыны татэм».

У 2013 годзе прэмія зменіць назву і будзе называцца Asian Literary Prize, бо група кампаній Man яе больш не спансуе.

ПРЭМІЯ «ТРЫУМФ»

Пасля двухгадовага перапынку аднаўляецца расійская прэмія «Трыумф», якая ўручаецца «за выдатны ўнёсак у айчынную культуру». Пра гэта газеце «Известия» распавялі мастацкі кіраўнік прэміі Зоя Багуслаўская, удава паэта Андрэя Вазнясенскага, і прэзідэнт фонда «Трыумф» Рафаэль Філінаў.

У 2013 годзе прэмія «Трыумф» адсвяткуе свой 20-гадовы юбілей. Упершыню яна была ўручана ў 1993-м, з моманту свайго заснавання 18 гадоў фінансавалася Барысам Беразоўскім, пасля чаго фінансавыя абавязкі ўзяў на сябе Р. Філінаў.

У 2011-м фундатары адмовіліся падтрымліваць «Трыумф» з-за сувязі прэміі з імем алігарха. З-за гэтага прэмія не ўручалася два гады.

Цяпер арганізатары прэміі таксама шукаюць фундатараў. Як распавяла Зоя Багуслаўская, некалькі чалавек «вельмі паважаных, цалкам квітнеючых», ужо прапанавалі фінансаваць прэмію, аднак пры ўмове прыбраць прозвішча Беразоўскага, заснавальніка фонда «Трыумф». Багуслаўская адмовілася.

У тым выпадку, калі фундатары не знойдуцца, прэмія ўсё адно будзе ўручана. Па словах Багуслаўскай, члены журы вырашылі скласціся на правядзенне цырымоніі, а самі прэміі выдаць без узнагароды: толькі дыплом і статуэтку. Такую ідэю падтрымала журы «Трыумфа»: сатырык Міхаіл Жванецкі, дырэктар ДМІІ імя А. Пушкіна Ірына Антонава, рэжысёр Вадзім Абдрашытаў і іншыя.

Ранейшы памер грашовай узнагароды прэміі — каля 50 тысячаў даляраў ЗША. Усе пераможцы таксама атрымліваюць статуэтку «Залатога эльфа», выканаую па эскізе Эрнста Неізвеснага.

ГОРКАЎСКАЯ ПРЭМІЯ

Названыя ўладальнікі Горкаўскай літаратурнай прэміі, ганаровым старшынёй журы якой з'яўляецца Мікіта Міхалкоў. Узнагароды ўручылі ў пяці намінацыях.

Юры Пяткевіч з Беларусі быў ганараваны прэміяй у празаічнай намінацыі за расійскамоўную кнігу «З птушкай на галаве». Лаўрэатам у паэтычнай намінацыі стаў Анатоль Багатых.

Сёлета ў склад журы ўвайшлі пісьменнікі і літаратуразнаўцы Аляксей Варламаў, Павел Басінскі, Дмітрый Шэвараў, Аляксандр Якаўлеў, Генадзь Краснікаў. Прэмія была заснавана ў 2005 годзе Расійскім фондам культуры і выдавецкім домам «Литературная учёба». У 2008 годзе ў склад заснавальнікаў прэміі ўвайшоў Міжрэгіянальны грамадскі фонд.

Кіраўнік праекта «ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ» Алесь ПАШКЕВІЧ. Рэдактар Барыс САЧАНКА. Тэлефон для даведак: (8-017) 200-80-91.
Адрас электроннай пошты: sbp@tut.by